Универзитетска
Светозар Мар
Београд
булевар Рев

K VNE NOVINE

LIST ZA KNJIŽEVNOST, UMETNOST I DRUŠTVENA PITANJA

Godina XVII Nova serija Broj 265

BEOGRAD, 25. DECEMBAR 1965.

List izlazi svake druge subote

Cena pojedinom primerku 50 dinara

Novi karakter Saveza književnika

NAKON DVODNEVNOG rada, u Beogradu je zaključen vanredni kongres Saveza književnika Jugoslavije. Prvog dana kongres je tekao u znaku manifestacionih, vrlo uopštenih i sasvim svečarski koncipiranih saopštenja predstavnika pojedinih republičkih udruženja koji su govorili o dvadesetogodišnjem radu Saveza književnika Jugoslavije. Bez ijednog ozbiljnijeg referata, koji bi poslužio kao osnova za objektivnu kritičku analizu dvadesetogodišnjeg rada književničke organizacije, kongres je prvom tačkom dnevnog reda samo formalno obeležio dvadesetogodišnjicu Saveza književnika, čije je delovanje u posleratnoj društvenoj praksi, uprkos mnogim slabostima, propustima i deformacijama kojima je Savez bio izložen, bilo u osnovi korisno i plodnosno. Iako nije bio u stanju da odoli izvesnim birokratskim tendencijama, koje su ga razjedale iznutra i koje su, naročito tokom poslednjih godina, dokazivale potrebu za što radikalnijim izmenama u strukturi i karakteru Saveza, neosporno je da je Savez književnika, kao jedinstvena organizacija jugoslovenskih pisaca, predstavljao određenu moralnu i političku snagu i da je, u pojedinim periodima posleratnog razvitka, odigrao konstruktivnu ulogu u širenju demokratskih načela i u sprovođenju demokratskog duha i slobodne stvaralačke inicijative u našem kulturnom životu. O slabostima u radu Saveza na bazi dvadesetogodišnjeg iskustva na kongresu, u okviru prve tačke dnevnoga reda, nije, međutim, bilo reči, što ukazuje da je sumnja, izražena pre dve nedelje na ovom istom mestu, bila opravdana, to jest, da kongres nije bio zamišljen kao pre svega radni sastanak nego da je predviđena diskusija o dvadesetogodišnjici Saveza bila koncipirana isključivo jubilarski.

Isti slučaj ponovio se i u okviru druge tačke dnevnoga reda, gde je bilo reči o odnosu pisac — knjiga — društvo. Uobičajene lamentacije o rđavom položaju i nerešenom pitanju literarnog stvaralaštva, o čemu se u književnim krugovima i u javnosti govori već nekoliko godina i to bez ikakvog određenijeg rezultata, ponovile su se i na kongresu. Uprkos činjenici da su u izlaganjima pojedinih delegata bili sadržani mnogi alarmantni podaci, diskusija o položaju knjige i uslovima književnog stvaralaštva bila je mlaka, formalna i melanholična, što je neke predstavnike štampe i navelo da u svojim komentarima o kongresu (ne bez zluradosti) zaključe da se sva briga pisaca o položaju knjige svodi na ponavljanje zahteva za povećanjem autorskih honorara i poboljšanjem materijalne situacije književnika.

Tako je čitav jedan dan u radu kongresa prošao u neefikasnim istupanjima od kojih najverovatnije neće biti nikakve koristi. Jedino čime je kongres doveo do kakvog-takvog rezultata, koji će imati dalekosežnije posledice, bilo je donošenje novog statuta Saveza koji je, delimično izmenjen u poslednjem času, prihvaćen i koji, faktički, nakon dvadesetogodišnjeg postojanja, menja karakter Saveza i pretvara ga u Savez udruženja, kojima su data šira ovlašćenja. Umesto dosadašnjeg Saveza književnika kao jedinstvene organizacije jugoslovenskih pisaca, Savez će ubuduće preko svoga koordinacionog odbora, formiranog na bazi predstavništva republičkih udruženja, koordinirati rad književničkih organizacija po republikama, što, kao ideja može da bude prihvatljivo i korisno, ali što ničim ne garantuje da će rad Saveza ubuduće biti društveno celishodniji i određeniji u pravcu afirmacije književnoga rada na onim osnovama koje su proklamovane u Ustavu.

Konstituisanje koordinacionog odbora odloženo je do početka februara 1966. do kada će se u svim republičkim udruženjima izabrati nove uprave čiji će predstavnici sedeti u koordinacionom odboru. Tako je, u stvari, kongres posle dvodnevnog rada obavio samo jedan posao — doneo novi statut, o kome su se republička udruženja izjasnila još ranije. Možda će, ma koliko to u ovome trenutku izgledalo malo, budući rad Saveza pokazati da je donošenje novog statuta bilo dovoljno da opravda dvodnevni rad kongresa jugoslovenskih pisaca. Možda će se, isto tako, pokazati i da su zaključci, koji govore o potrebi još intenzivnije međurepubličke saradnje, i o neophodnosti jačeg angažovanja pisaca u društvenom životu, vredni i istorijski rezultati rada ovog kongresa, koji se ne može oceniti drukčije nego kao formalna dopuna Sedmog (titogradskog) kongresa, i to dopuna koja prvenstveno reguliše unutrašnja pitanja Saveza književnika i ponovo odlaže argumentovanu, studioznu i autoritativnu diskusiju o mestu i položaju književnosti i književnog stvaralaštva u novim uslovima društvenog razvitka u našoj zemlji.

VANREDNI KONGRES saveza književnika

aktuelnosti 15 DANA

NAGRADA PEN KLUBA — CENTAR BEOGRAD PREVODIOCIMA JUGOSLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI

JUGOSLOVENSKI PEN KLUB — Centar Beograd, rukovođen željom da pomogne plasmanu i afirmaciji jugoslovenske književnosti, ustanovio je stalnu godišnju nagradu za inostrane prevodioce jugoslovenske književnosti. Prema intencijama uprave Jugoslovenskog PEN kluba — Centar Beograd, nagrada će se dodeljivati svake godine na dan 31. decembra onim prevodiocima koji su u toku te godine, ili čitavim svojim prevodilačkim radom, doprineli afirmaciji jugoslovenske književnosti na strani i time zadužili našu nacionalnu kulturu.

Žiri Jugoslovenskog PEN kluba — Centar Beograd u sastavu: Desanka Maksimović, Nikola Trajković, Marijan Jurković, Vasko Popa i Jovan Hristić na svome sastanku održanom 23. decembra 1965. godine u Beogradu jednoglasno je doneo odluku da se prva nagrada Jugoslovenskog PEN kluba — Centar Beograd za najbolje prevode književnih dela jugoslovenskih pisaca na strane jezike dodeli Ani Urbanovoj (Prag) i Andreju Vrbackom (Bratislava) iz Čehoslovačke.

Nagrađeni prevodioci Ana Urbanova i Andrej Vrbacki istaknuti su prevodioci naše literature u Čehoslovačkoj. Pored većeg broja dela naših pisaca, Ana Urbanova je u novije vreme prevela tri romana Mihaila Lalića („Svadba", „Zlo proljeće" i „Raskid"), dok je Andrej Vrbacki, koji je do sada preveo više od trideset dela, u novije vreme objavio prevode Iva Andrića, Mihaila Lalića, Stevana Jakovljevića, Branislava Nušića, Miodraga Bulatovića i drugih.

Nagrađeni prevodioci na ravne delove dele nagradu koja iznosi 300.000 dinara.

BOLJE DA JUBILEJA NIJE NI BILO

SVE ONO što se dogodilo na svečanoj akademiji u čast dvadesetogodišnjice jugoslovenskog filma prava je slika nas samih: prvo je pripremama dat veliki publicitet, ispisano desetine i desetine toplih pozdrava, pozitivnih ocena, javnost je podsetila i na one mnoge mukotrpne trenutke iz istorije domaćeg filma, napravljene su ankete o popularnosti, estetičari su izrekli svoje subjektivne ocene sa pretenzijom na trajnu objektivnost, izvučeni su iz senki zasluženi veterani — uopšte stvorena je atmosfera prisnosti i pažnje prema svemu onome što je učinjeno na putu stvaranja nacionalnog kinestetičkog izraza.

A onda odjednom sve je ispalo naopako pa je akademija još na početku izgubila svečani karakter. Organizatori nisu uspeli da skupe ni pola zvanica tako da je dvorana bioskopa „Kozara" zjapila skoro poluprazna. Primećeno je odsustvo mnogih producenata, istaknutih film skih radnika, pionira koji su na svojim leđima izdržali ono mukotrpno stvaranje filmskih centara, kritičara, glumaca, reditelja pa i političara i svih onih sa kojima su kao važnim ličnostima našeg javnog života pretrpane razne protokolarne liste. Uz to Vicko Raspor je svoj referat polemično intonirao subjektivnim i sasvim privatnim stavovima, nastojeći da čak i u intonaciji dostigne pre efekte groteske nego samog slavlja.

Kola su se brzo skotrljala: nije bilo ni spomen-plaketa, diploma, posebnih priznanja, ordenja, aplauza za stvaraoce domaćeg filma, ni jednog cveta ni lepe reči — tako da je jedini uzbudljiv trenutak bio pozdravni govor gosta iz Sovjetskog Saveza — poznatog reditelja Abrahama Roma.

Na kraju je prikazana „Slavica" — čije završne kadrove nije dočekala ni trećina prisutnih. Pa onda čemu sve ovo? Zašto ponižavati domaći film? Nismo li od silnog slavlja svih pravih i onih izmišljenih i nategnutih jubileja izgubili odgovornost prema ovom koji zaslužuje da bude na dostojan način obeležen? Mnoga pevačka društva u našoj sredini doživela su daleko više pažnje nego film, koji, bez obzira šta mislili o pojedinim delima ili autorima, predstavlja sigurno trajnu vrednost opšte nacionalne kulture!

P. V.

HAMZA HUMO SEDAMDESETOGODIŠNJAK

HAMZA HUMO proslavlja ovih dana sedamdesetogodišnjicu svoga života. Ovaj zanimljivi pisav javio se u našoj literaturi u vremenu neposredno posle prvog svetskog rata i ostao u njoj aktivno prisutan sve do naših dana. Njegovo delo nastalo uglavnom na osnovima hercegovačkog folklora iz koga je on umeo da izvuče poeziju i egzotiku, stajalo je na izvestan način čitav niz godina van nekih osnovnih tokova koji su se osećali u našoj međuratnoj literaturi. Formirajući se tako samostalno i nezavisno od svih mogućih književnih grupacija i borbi koje su među tim grupacijama postojale, Hamza Humo je svojim književnim delom otkrivao jedan u priličnoj meri izuzetan svet, svet istočnjačke čulnosti i erotike, svet jedne posebne poezije koja je morala da privlači pažnju velikog dela čitalačke publike. Popularan u mnogo većoj meri kod čitalačke publike kojoj je bila bliska njegova poetska vizija sveta, Hamza Humo je i od dnevne kritike dobijao izvesna priznanja koja su sadržala uglavnom pozitivne ocene njegovog dela.

Zbog toga je njegova proslava, održana 15. decembra u Sarajevu, protekla u znaku obostranih priznanja i široke čitalačke publike i onih krugova koji svojim merodavnim mišljenjima formiraju javno mnenje u našoj sredini.

PRAVO NA ŽIVOT

ISUVIŠE smo navikli da umetnost srećemo na određenim mestima, u određenim galerijama i određenim gradovima, i zbog toga nas uvek pomalo zbunjuje neki iznenadni susret sa umetničkim delom, koje je nekim čudom, slučajem ili magijom, pobeglo sa uobičajenog mesta, sakrilo se i nastanilo u nekom malom gradu, tamo gde smo ga najmanje očekivali.

Naše likovne kritike boluju od jedne prilično egoistične bolesti. Svet prestaje da postoji izvan tri galerije koje obrađujemo u svojim novinama. Ali slikarstvo, ta čudna ptica mladosti, uvek nas iznenadi.

Kao što se lepe devojke rađaju bez obzira da li je mesto njihovog rođenja velegrad ili neko selo, tako se i likovna umetnost kreće sasvim iznenađujućim pravcima, ničući tamo gde joj se najmanje nadamo.

Povod ove kratke crtice je slučajna poseta Domu kulture u Kraljevu, u čijoj izložbenoj sali ovih dana izlaže mladi kraljevački slikar Mića Maravić svoje akvarele, koji privlače tihom lirikom i vanrednim osećanjem za pejzaž. Susret sa ovim malim delima, iza kojih stoji veoma zreo umetnik, nameće još jedanput pitanje: nismo li isuviše upućeni na jednu uobičajenu predstavu o dnevnim događajima u kulturi, nismo li u velikoj meri navikli na svoje tri galerije i na činjenicu da svet treba da dođe do nas, a ne mi do njega?

Jedan mladi umetnik otvara izložbu akvarela u Kraljevu.

Taj događaj prestonička štampa neće zabeležiti drukčije, sem u rubrici sitnih vesti iz komuna. A tom mladom čoveku potrebno je pružiti podršku, savete, dobre želje za budući rad. Ostaje tišina. Ostaju slikari sposobni da dižu prašinu oko svojih imena. Postoji li način da gotovo anonimni stvaraoci iz

Nastavak na 2. strani

aktuelnosti

15 DANA

Nastavak sa 1. strane

malih mesta nadu svoje mesto u dnevnom životu našeg slikarstva a da pri tom ne moraju napuštati skromne svetove za koje su čvrsto vezani?

M. K.

SMRT SOMERSETA MOMA

PRE NEKOLIKO DANA, 16. decembra, u devedeset prvoj godini umro je u svojoj vili na obalama Sredozemlja istaknuti engleski pisac Somerset Mom. Roden u Parizu 25. januara 1874. godine, Mom je prvih deset godina života proveo u Francuskoj, a nakon očeve smrti nastavio je školovanje u Engleskoj i, nešto docnije, u Nemačkoj. Završivši medicinu počeo je da radi kao lekar, ali bez nekog naročitog oduševljenja. Međutim lekarska iskustva nisu ostala bez odjeka u njegovoj literaturi. 1897. godine objavio je svoj prvi roman, „Liza od Lambeta", koji se zasniva na njegovim doživljajima kad je kao student ukazivao lekarsku pomoć u najbednijem kraju Londona. Uspeh „Lize" naveo ga je da napusti lekarski poziv i da se potpuno posveti literaturi.

Tragajući za materijalom svojih knjiga Mom je postao kosmopolit i svetski putnik, i njegova dela odražavaju, u mnogome, njegove doživljaje od Evrope do Karipskih ostrva, Indije, Pacifika i Kineskog mora. Prve godine njegovog života kao pisca bile su godine bede i borbe. Svojim književnim radom, međutim, stekao je bogatstvo koje se procenjuje na oko 4 miliona dolara.

Iako nikada nije utirao puteve novim književnim strujama ili se povodio za prolaznim književnim modama Mom je postao jedna od najpoznatijih ličnosti iz engleske književnosti koje su poznate i priznate širom sveta. Kao pisac pozorišnih komada koji variraju od lake komedije do uzbudljive drame, Mom je, u ovom žanru, najuspešniji kao pisac komedija naravi. U engleskoj književnosti Mom se smatra za vrhunskog majstora kratke priče, i njegova veština u ovom književnom rodu opravdava mišljenje da je on engleski Mopasan. Široka popularnost koju su širom sveta stekli njegovi romani („Mesec i šestparac", „Kolači i pivo", „Oštrica brijača", „O ljudskom robovanju") ogleda se u veštinom kojom on priča priču, prožimajući je uzbudljivim menama ljudske sudbine i dubokom emocionalnošću.

Mom, jedan od vrhunskih majstora književnog zanata našeg vremena bio je, kako je sam izjavio jednom prilikom, „rođen da piše" i svojim književnim delom on se u literaturi nezbrisivo afirmisao onim što je pre svega i želeo da bude — kao pripovedač priča.

AKO JE I OD ŽIKE BOGDANOVIĆA — PREVIŠE JE

IMA KOD NAS televizijskih kritičara koji se upinju da afirmišu svoj privatni subjektivizam kao apsolutna merila objektivizma. Ako se izuzmu preterivanja iz večernjih listova i mnogobrojne egzibicije sa primitivizmom, i potpunim nepoznavanjem televizije — ono što čini Žika Bogdanović u NIN-u zaslužuje ipak posebnu pažnju. Jer, reč je o pisanju sa izrazitijim analitičnim pretenzijama i uopštavanjima. Kako to izgleda svedoči i članak „Tri tačke programa" koji se nedavno pojavio i u kome Bogdanović hvali emisiju „Ekran na ekranu".

On je to i ranije činio, ali ovaj put njegove pohvale imaju drugačije značenje. Tako on doslovno piše: „Sada prisustvujemo novoj eksplozji: jednom efikasnom i zanimljivom izboru prepunom ideja i argumenata; film se tu apologira na način koji podseća na metode najvećih apologetičara". To se, naime, odnosi na emisije iz perioda otkako je Žika Bogdanović u zajednici sa Duškom Stojanovićem postao ugovorni saradnik emisije.

Pošto misli da može da radi šta hoće, on uzima sebi pravo da svog kolegu naziva „vodećim jugoslovenskim filmskim teoretičarem" (?), na sav glas hvali ono što njih dvojica čine od domaćeg filma i kuje u zvezde one koji su im to sasvim neodgovorno dopustili. Zar nije jasno šta se iza svega toga krije?

B. S.

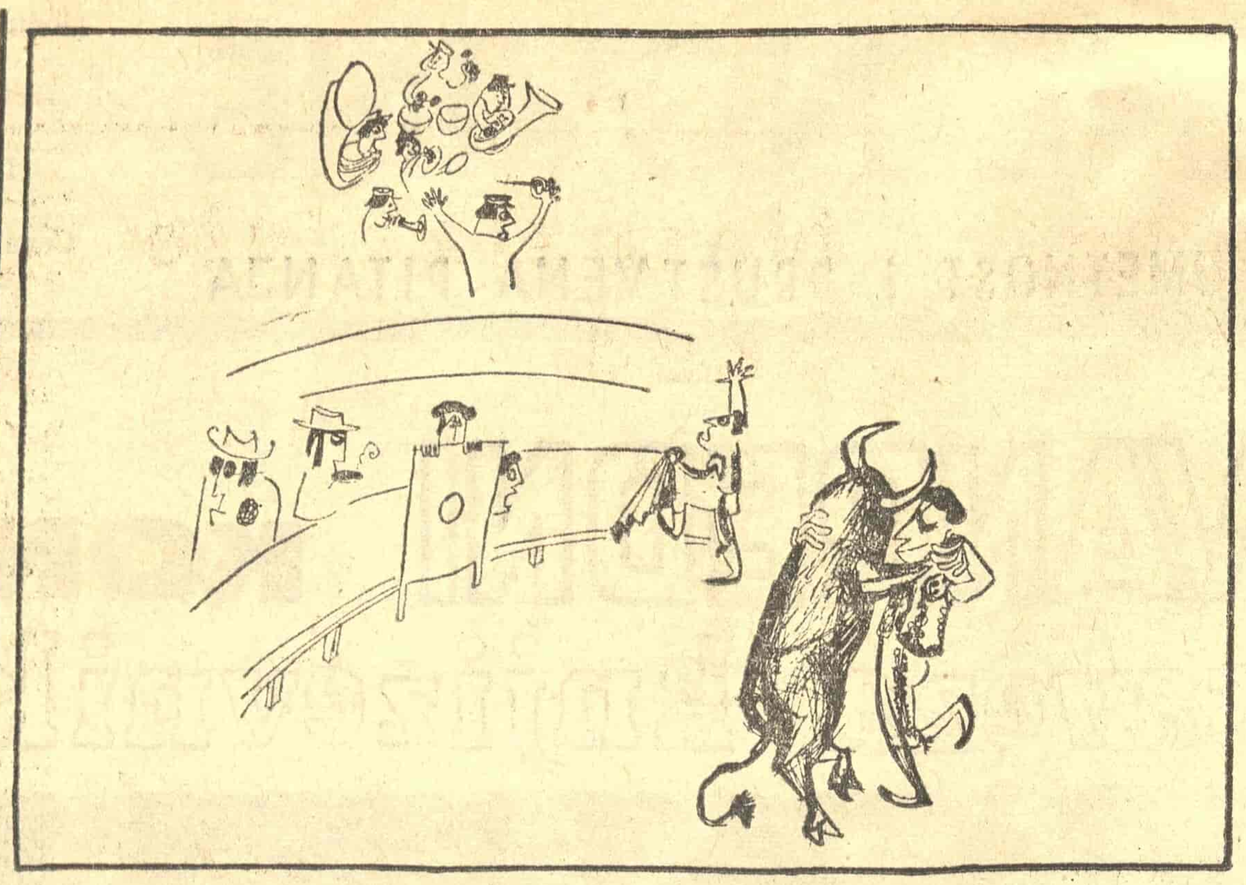

Na marginama ŠTAMPE

Savremeno „priposlano"

Božidar BOŽOVIĆ

DAVNO JE prošlo to vreme, i da nije literature i zaboravilo bi se. A bilo je takvo vreme kad je dospeti u novine značilo ili podvig, ili sramotu. Češće ono drugo, ili kombinaciju prvog i drugog. U svakom slučaju, biti „natrukovan" bilo je nešto što se vrlo malom broju ljudi dešava vrlo mali broj puta (ovde se ne računaju moćnici ovog sveta — njihova su imena u novinama svaki čas).

Kročiti u novinske stupce nekad je bilo jako teško, osobito takozvanom malom čoveku. On je imao svega nekoliko mogućnosti da svoje ime gleda naštampano. Prvi, najpouzdaniji način, bio je takav da, upravo, jedino onaj o kome je reč nije mogao da ga ugleda — to je onaj put koji vodi u rubriku nazvanu čitulja. Relativno najdemokratskiju, pod pretpostavkom da, ipak, rodbina ima dovoljno novaca i volje da taj novac utroši. Inače, u jednom periodu kada se štampa već bila počela da razvija (začudo, u pravcu koji se i sada nastavlja), drugi pouzdan način je bio putem kriminalne ili sudske rubrike, a osobito ako čoveku prerežu vrat, ili ga neka žena pospe vitriolom. Sve, dakle, izuzeci, po pravilu, eto, ne ni prijatni. Ali u ono ranije doba, od kojeg smo počeli, te rubrike su još bile u rudimentarnom stanju, te čovek nije bio siguran, naročito ako živi u provinciji, čak ni ako dobije sekirče po glavi, da će mu to doneti popularnost koju pruža crno na belo odštampano ime u dnevnom ili bar večernjem listu.

Zato su valida ljudi i pribegavali oglasima u kojima se odriču žene, ili „priposlanima" u kojima polemišu, tojest svađaju se i uzajamno vređaju, na teme koje su onda, za razliku od današnjeg vremena, bile sasvim otvoreno privatne, nimalo zamagljene dimnom zavesom tobožnje principijelnosti i javnog značaja. Vredi podsetiti se na Sremčevu pripovetku „Njegov dan", ili „A jeste li i vi kadgod supu?". Ima i danas, ponegde, ostataka ovog tona, ali se on izgubio u naivnoj i čednoj prošlosti (koju naša generacija i ne pamti, te je niti može tačno ceniti, niti za njom žaliti). Međutim, taj stil i iskrenost su se izgubili: umesto da jasno i glasno, tojest masnim crnim slovima, stavi do znanja da je ono što je napisao njegovo privatno „priposlano" izvesnom Simi Simiću, konkurentu ili neprijatelju ili bar mrsku čoveku, današnji autor sličnog teksta daje izjavu za štampu, ili piše „načelan" članak, sa uvodom, citatima i zaključkom jako „principijelne" prirode, a svemu tome je svrha da se inak dokaže ništa krupnije do da je Sima Simić niko i ništa, i pritom svinja koja je na pogrešnom putu (a možda i da je opasan po ovo društvo, biva i to). Ovo uopštavanje, dakako, ne treba shvatiti tako da se novine sastoje samo od takvih tekstova, daleko od toga, ali ne bi bilo teško ni nabrojati neke nedavne prilike, iz raznih oblasti, koje nisu ništa drugo. Uostalom, o takvim primerima treba i sasvim otvoreno pisati, kad se ukaže potreba, kad nismo u dane pred Novu godinu, doba opšte dobre volje i mira među ljudima, kako se nekad govorilo.

Danas, očigledno, više nije potrebno da se čovek bori da mu ime dospe u novine. Bez ironije, najzad je „običan" građanin stekao pravo i mogućnost da mu se ime, nizom povoda, i ne samo kad ga pregaze, pojavi u novinama, i ne samo ime. Sa ironijom: kao što su kod Domanovića jurili građane da postanu ministra, tako i kod nas jure reporteri čoveka, sačekaju ga iza ćoška, zovu na kuću telefonom bez razloga ili sa razlogom, da od toga naprave „rubriku". Uskoro neće biti neintervjuisanog Jugoslovena. Pri tome se svakome postavljaju svakojaka pitanja te se, valjda, ne retko intervjuisani nađu u čudu — ali mi smo glagoljiva nacija, i znamo, pored toga, odgovore na sva pitanja, od ishoda vijetnamskog rata do najboljeg sastava fudbalske reprezentacije.

U svemu ovome malo ima neke politike, mislim na redakcijsku politiku. Koliko je dobro da se o ljudima koji to zaslužuju piše, i koliko je korisno da se o javnim pitanjima javno raspravlja, a da pravo na reč ima svaki građanin (pa makar bio biran po sistemu velikih brojeva i slučajno izabran baš on), toliko je pogrešno obraćati se ljudima bez diskriminacije (i u izboru anketiranog, i u temi o kojoj je reč). A ponajopasnije je kad se pristrasno stvara slika, biranjem ljudi čiji se odgovor, ili bar njegova osnovna ideja, unapred zna. Neki su se listovi u ovom pogledu teško ogrešili o svoju misiju, baš „montiranim" anketama o pitanjima od javnog interesa, jer je bilo vrlo jasno da je iza serije intervjua stajala želja da prevlada znatnom većinom jedno od dva moguća mišljenja, iako u suštini to nipošto nije bila tačna slika raspoloženja celokupne zainteresovane javnosti. Ovakvi primeri pokazuju da je još opasnije kad umesto nedostatka politike postoji pristrasna politika. A sve zajedno pokazuje i dokazuje da je nova era demokratske štampe, one u kojoj ne kazuje svoju reč samo šaka ljudi iz redakcije, već stranice ustupa nominalno svim građanima, realno jednom probiru tih građana, isto tako krcata opasnostima koliko i ona nekadašnja. Štampanje slučajnih i nekompetentnih mišljenja o značajnim pitanjima nije demokratija: ne može svako odlučivati ni o izboru mesta i vremena za izgradnju prve nuklearne električne centrale, na ni o tako sitnom pitanju kao što je ocena, recimo, jedne knjige ako o tome nije kvalifikovan da daje sud, ili ako je, slučajno, baš diskvalifikovan da ga daje.

Postoji i treće pitanje, nimalo beznačajno, u vezi sa ovim procesom demokratizacije štampe. Ime u novinama, slika, javno štampano mišljenje, donose čoveku popularnost, i to ne samo kod nas. Svi su građani ove zemlje pred zakonom jednaki i imaju podjednaka prava (osim ako ih je sud, putem primene zakona, nekih prava lišio), i dobro je što je tako. Ali kad je reč o etici, nisu svi jednaki, kao što nisu ni sva mišljenja takva da ih treba propagirati. Opasno je na sebe stavljati, sebi prisvajati (i čak silom okolnosti pomalo uzurpirati) pravo odlučivanja koje je mišljenje ispravno a koje ne — ali takav je posao novinarski: u podeli rada u društvu, koje koliko može na to utiče, novinarima je prepušteno da presuđuju koje mišljenje ide u slog, a koje u redakcijsku korpu za otpatke. Kad je već tako, onda se koliko o mišljenjima toliko i o ljudima mora voditi računa kome ustupa jedan list prostor, čije mišljenje citira, nije svejedno.

VESTI

Tinove povelje

Književna grupa „Tin" u Zagrebu ustanovila je godišnje književno priznanje za poeziju, prozu i esej. To pismeno priznanje nazvano je Tinovom poveljom i dodeljivaće se svake godine na dan smrti pesnika Augustina Ujevića. Osnovni kriterijum za dodeljivanje povelje je vernost tradiciji Tinova duha i stila. Iznimno, prve povelje odnose se na najbolja ostvarenja u proteklih deset godina, a dobile su je ova dela:

— za poeziju „Balada uspravnog čovjeka" Zlatka Tomičića;

— za prozu „Osamljeni čovjek u tigl'anglu" Vjekoslava Majera;

— za esej „Premišljanja" Tomislava Ladana.

Ova priznanja potpisao je sledeći žiri: Gustav Krklec, dr Ivo Hergešić, Zvonimir Kulundžić, Miroslav S. Mađer, Branislav Glumac i Divna Zečević.

Tinove povelje uručene su dobitnicima na komemoraciji pod naslovom „Tin sa Selske ceste", održanoj 17. decembra u trešnjevačkom kazalištu.

ŽIVOT OKO NAS

Onako uzgred

Ljubiša MANOJLOVIĆ

Običaji naroda jugoslovinskog

„BORBIN" DOPISNIK iz Tuzle N. Stanišić poslao je svome listu vest koja ovako počinje:

„Na pomalo neuobičajen način nedavno je izabran direktor poljoprivrednog dobra „Sprečа" u Tuzli. Iako je tokom sastanka pretrpeo ozbiljne kritike od strane svojih saradnika, inž. Milivoje Pejić, dosadašnji vršilac dužnosti direktora u ovom preduzeću, dobio je puno poverenje radničkog saveta sa samo jednim glasom protiv".

Ovom vešću koja je stigla sa tokova života u velikoj meri se raspliće jedno naše zamršeno klupče. Nije, dakle, uvek stvar u tome da mi ne izaberemo nekoga koji, po našem mišljenju, u ponečem greši. Da ga ne izaberemo ili, ako je već od ranije tu gde je, da ga zbog toga brže-bolje smaknemo. I da on — takođe — naše zamerke primi kao nepodnošljiv udar na svoju ličnost, pa da prema svojoj (često velikoj) moći, u ciliu samozaštite, preduzima odmah teške protivudare, koji znače kraj razgovora. I kraj ispravljanja i uljuđivanja važnog čoveka. Puštanje voda da teku kuda su (rđavo?) tekle. Stvar je u tome kako da, radi viših ciljeva, „neuobičajen način" iz Tuzle postane svenarodni običaj. Kako da razgovaramo kao ljudi s ljudima.

U maloj poplavi pisama koju sam izazvao obeležavanjem dvogodišnjice ove moje rubrike ovde, naročito potežući pitanje njene dalje sudbine, jedan mašinski inženjer, star trideset tri godine (ne navodim njegovo ime i adresu, jer se ne smatram dovoljno ovlašćenim) poručuje:

„Sve dok ne bude obezbeđeno da bilo ko, gore do predsednika Republike, može doći u situaciju da se nelagodno oseća pred javnošću zbog nekog svog postupka, ja ne mogu imati puno poverenje..."

Šta bismo odgovorili ovom mladom čoveku visoke spreme čije nam je poverenje — njegovo i ljudi kao što je on — od velike potrebe?

S uvaženjem prema jednom mašinskom inženjeru, ja mogu reći da je to što on želi da se obezbedi već obezbeđeno. Ako sumnja, neka prouči Ustav ove zemlje, neka još jednom pročita Program Saveza komunista. Ali ja znam šta je: ni Ustav ni Program neće učvrstiti čovekovu veru dok on ne vidi da su nastali i takvi običaji. A takvi običaji neće nastajati sami od sebe, njihovo stvaranje zavisi i njihovo jačanje će uvek zavisiti od vas, od mene, od svakoga među nama, od našeg poštenja i požrtvovanja, druže inženjeru.

Bez toga, lepe reči će svakako čamiti u knjigama. Međutim, još otkad su zapisane, svemu i svakome uprkos, one iskreno čeznu za životom.

Zemlja i nebo

NA PIJACAMA, na izletištima, čak i na svadbama, nagledali smo se državnih automobila koji ma, sasvim u privatne svrhe, gume pucaju (dok korisnicima — puca prsluk).

Događaju se takve stvari na zemlji. A na nebu?

Mi ne bismo bili to što jesmo kad bismo svoje oči okretali nebu. One su, razume se, upravljene zemaljskom tlu, za koje vezujemo svu veru, sva nadanja, i na kome, kud puklo da puklo, moramo isterati svoju pravdu.

Nije nas briga za nebo; zanima nas zemlja. Jer mi smo — komunisti.

Ipak, jedna ispravka. Nas ne treba da se tiču na nebesima sveti Ilija, sveti Petar, sveti Pavle, jer ne postoje. Ali Ilija, Petar i Pavle koji nisu sveci, niti bilo kakve mitske ličnosti, već ljudi kao i mi i koji se, u raznim svojim funkcijama, zahvaljujući razvoju tehnike, voze nebom iznad naših glava, ne bi smeli olako da izađu iz kruga naše pažnje. Naročito ako se državnim letilicama voze za državne pare.

Starešina jedne vojne vazduhoplovne jedinice je, znamo, koristio helikopter u privatne svrhe. Takve pojedinosti su, moguće.

Zato — i ne samo zato — kad nam zazuji, kad nam zazvrči metalna ptica nad glavom, slobodno se zapitajmo da li to zuji i zvrči za narodnu potrebu ili je neko krenuo na pijac, na izlet, na svadbu, samo da mu kaput vidi put.

Jedan i jedan jesu dva

ŠEST ČLANOVA upravnog odbora poštanskog preduzeća u Titogradu našli su se pred teškim zadatkom da odluče o podeli šest novih stanova članovima svoga kolektiva.

Neke molbe su odmah odbijene zato što ih molioci nisu otkucali nego napisali rukom. I za desetina ostalih se našlo razloga da budu odbijene. Kao dovoljno čitke i hitne pokazale su se jedino molbe članova upravnog odbora. Da samo one budu povoljno ocenjene i da im se udovolji bez velikog natezanja malo je doprinela i matematika. Taman zgodno: Šest članova — šest stanova.

Da ne bi ispalo da članovi upravnog odbora titogradskog poštanskog preduzeća ne misle samo na sebe nego i na druge, oni su — kako piše „Komunist" — drugima ipak dodelili nekoliko stanova za koje se „pretpostavlja da će biti obezbijeđeni u dogledno vrijeme".

Opet povod za razgovor o zemlji i nebu, samo malo drukčiji:

U stara vremena jedni su otimali sve zemaljsko, sva dobra sveta, obećavajući ostalima raj na drugome svetu, gore na nebu. U našim savremenim uslovima grabež često opet hoće da se koristi verom drugih ljudi u nešto uzvišeno. Ne verom u nebo nego, sada, verom u — budućnost. Svojom ogoljenom ružnoćom titogradski slučaj na takve pojave baš lepo upozorava.

Onako, uzgred

Upozorenje za novogodišnju noć:

Drugovi, nemojte voziti levom stranom — tako nećete stići u budućnost.

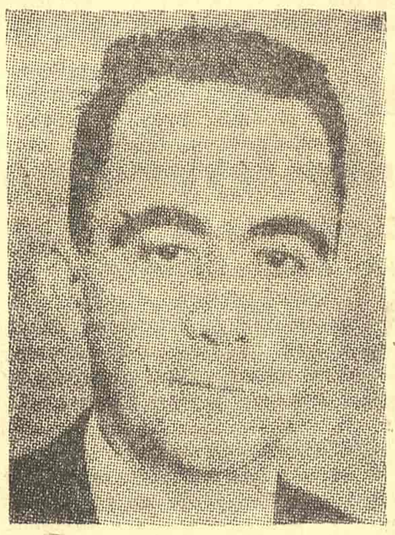

Nesnalaženje pred delom

Miloš I. Bandić:
„MIHAILO LALIĆ:
POVEST O LJUDSKOJ
HRABROSTI“;
„Grafički zavod“, Titograd 1965.

MONOGRAFSKA STUDIJA, kao posebna književno-naučna vrsta (u kojoj i dalje osetno oskudevamo), pretpostavlja analizu kao metod, analitičko otkriće kao rezultat. I jedna i druga pretpostavka u ovoj knjizi apsolutno odsustvuju. Nema valorizacija, nema osmišljavanja. Nema analize. Jedina koja je sprovedena jeste analiza odlomka (od 14 redova) iz romana „Zlo proljeće“. Jedina, pa i ona fragmentarna, školsko-udžbenička: akcentovan je odnos reči u rečenici, sonornost sličnih ili podudarnih glasova, Lalićeva artificijelna maštovitost i veština. Bandićev postupak je konsumentski: on prepričava; jednom — podjednako pesmu kao i pripovetku i roman, drugi put — ne tako plitko, ne fabulu, složenije: prepričava ličnost.

Zatim, Bandić začne neki problem, pokrene neko pitanje, i stane. Tačnije: ne stane, nastavi dalje, ali nekako porebarke na prstima. Nastavi, a do kraja ne dovede ni sebe, ni ono što je započeo. Kaže i ne dokaže. Pitanje odnosa Lalića prema realizmu, na primer pitanje koje je od prvorazrednog značaja, nije uopšte rešeno. Prepisano je ono što je Lalić rekao, i to je sve. Ili ovakva kategorična tvrdnja: ‚Zlo proljeće‘ je autentičan primer poetskog romana“. Očekujemo da se to posvedoči, da se takav kvalitet ilustruje, otkrije. Od toga, međutim, ništa. Slede meditacije o „povratku u detinstvo“, objašnjenje piščevog kombinovanja prošlosti i sadašnjosti, mnogo knjiških digresija, ali o poetskom (tj. o glavnom) ni reči. Ili ukazivanje da je Lalićeva „prava, imanentna tema“ — „ljudska agonija“. U redu! Ali nije u redu kad se, kao na celokupnom dokaznom materijalu, ostane u okvirima tih pet-šest golih reči.

Bandić je sav između uproščavanja i uopštavanja. Da bi olakšao sebi posao (koji jeste težak), on uproščava kad govori o umetnosti i Laliću, a uopštava kad govori o životu (i čoveku). Nekoliko verbalnih konstrukcija, unapred pripremljenih, predstavljaju ključna sredstva njegovog pristupa Lalićevom delu. Prva vrsta tih konstrukcija ima ovaj oblik: Lalićevo delo pokazuje „čoveka kako prihvata borbu kad je njegova ljudska suština ugrožena, čoveka dovoljno ranjivog i trošnog, ali i kadrog da ne ustukne pred sumornim licem sudbine i njenim brutalnim razlozima.“ Druga vrsta konstrukcije: „Sudbina je za ovog pisca sve ono što se zaverilo protiv čovekove želje i volje da učini svoj život boljim i snošljivijim. To je oduvek bio stav i smer velike književnosti, i Lalić ga dolično produžava...“ Treća vrsta konstrukcija: „Upornost i akcija u stremljenju ka ljudskom bez obzira na ishod — to je suštinska formula Lalićeve tragične vizije života i njegovog revolucionarnog humanizma.“ Na osnovu ovih konstrukcija, sâm istraživački postupak jako je uprošćen. Jedna grupa pripovedaka ili romana (odnosno neke njihove osobenosti) podvede se pod jednu konstrukciju, druga grupa pod drugu, treća pod treću, itd., a međuprostor se ispuni eruditivnim digresijama (do Flobera, Golsvortija, Prusta, Džojsa itd.). U nadi da se dobije slika istine. Da se dobije, međutim, senka, obris; čak ni to.

Dakle, neveselo i neprijatno. Ali je, istovremeno, o tome nužno pisati. Koliko zbog samog Bandića, toliko (i još više) zbog Mihaila Lalića. Naročito, zbog mnogih neraščišćenih pitanja i potrebnih odgovora. Sve u svemu, da nesporazuma bude manje.

I eto: zašto Bandić nije uspeo? Zbog ličnog nesnalaženja, zbog neotpornog snalaženja u svetu umetnosti. U celini, ovu svoju knjigu on je gradio na pogrešnim pretpostavkama, i to je bilo presudno. Polazna, bitna pogrešna pretpostavka sadržana je u shvatanju da „relativizacija stvari“ vodi „približavanju istini“. Ko ovako misli — ne može daleko. Zatim, Bandić ne razume suštinu istorijskih kretanja, bit revolucionarnih zahteva: „Nije dovoljno, kaže, samo stari svet zameniti novim, — prava bitka dolazi tek potom: bitka za čoveka, za ljude...“ Kao da je zamenjivanje svetova — zamenjivanje kamenja i ameba. Nije razumeo ni samog Lalića: „... Lalić je, piše on ubeđeno, eksplicirao i razvio dramu rata...“ Kao da su rat i revolucija (i kad su zajedno) jedno isto.

Nije mu, dalje, jasan centralni pojam — pojam hrabrosti, ne shvata čin hrabrosti. Po njegovom mišljenju, organizovana hrabrost jednaka je kočopernosti i nakostrešenosti, a zatim — „i među junacima, smatra, ima nejunaka, kolebljivaca, slabića, rezonera, pa i kukavica“. (Uzgred, ne shvata ni Njegoševu misao o junaštvu — „o junaštvu koje je car zla svakojega, *ali* (podvukao D. S. I.) i najslađe duševno piće.“). Time ne razume samu osnovu Lalićevog stvaralačkog htenja. I zbog toga mu je Lalić pristupačan (pa i tu nepotpuno) jedino kao majstor. Za Lalićevu duhovnu snagu i ingenioznu imaginaciju, za njegovu umetničku misao —on nema sluha, ne poseduje prilaza. Njegova definicija Lalićeve proze glasi: „...Ljudi u njoj su heroji, a ti heroji su pre svega ljudi, slobodni — jer se ne boje smrti, hrabri — jer znaju cilj za koji se bore...“ Ova definicija je stilski uspela, razumski prihvatljiva, ali — pogrešna. Pogrešna u osnovnom jer Bandić zanemaruje ono što se ne sme zanemariti: činjenicu da Lalić ne slika čoveka uopšte u opštim uslovima života, već čoveka-komunistu u konkretnim uslovima borbe. I tako: dok Lalić govori o komunistima, Bandić govori o ljudima (uopšte); dok je Lalić zabrinut za sudbinu čoveka (uopšte), Bandić brine problem kako da konkretnog čoveka „relativizira“. Nesporazum do nesporazuma.

Bandić ukazuje na osnovne Lalićeve motive: „To su motivi hajke, gonjenja, izdaje, samoće, smrti; motivi hrabrosti, slobode, požrtvovanja...“ Ali se nijednom od njih kao velikim temama (ne motivima!) svakog velikog dela nije približio. Liniju Lalićevog složenog stvaralačkog probijanja od onog „beskrajnog, neuhvatljivog ništa koje ništi čoveka“, a koje

Nastavak na 4. strani

Dragoljub S. Igniatović

Bez distinkcija

Antun Šoljan: „TROGODIŠNJA KRONIKA POEZIJE HRVATSKE I SRPSKE, 1960 — 1962“;
„Naprijed“, Zagreb 1965.

UVODNO ŠOLJANOVO SAOPŠTENJE o efemernosti žurnalističke kritike, koja je u „velikoj porodici efemerida najpokvarljivija“ jer „pitanja na koja se trudila da odgovori bila su prolazna pitanja dana, a postavljena su o predmetu kojega je trajnost jedino pravo mjerilo“, publikovano je da bi jasno i nedvosmisleno odredilo granice i prirodu ove kritike. A svest da je takva kritika morala više da se oslanja na „odrešiti sud“, „ocjenu“, „upadljivu opću frazu“, na „pretjerano i ekstremno“ i na „didaktiku i pedagogiju“ nego li na „višeznačnu analizu“, „kolebljivo i opetovano odvagivanje“, „tačno i dugotrajno ulaženje u detalj konkretnog teksta“, „na trijezno i oprezno“ i na „razmišljanje i istraživanje“, izražena je, očevidno, kako bi predupredila polemičke primedbe. Jer, namera da se bilo šta primeti autoru, reklo bi se, u začetku je osuđena na besmislenost: pre svih drugih on je već gotovo sve rekao! Ove mere predostrožnosti i naglašena potreba da se u predgovoru opravda objavljivanje ove zbirke tekstova ne bi, razume se, smele da budu kočnica za principijelan razgovor o prirodi i osobenostima ove kritike, na isti način na koji eventualna neslaganja sa obelodanjenim sudovima i kritičkim načelima ne bi mogli da budu naročiti povod i podsticaj za taj razgovor.

Nije osobito bitno ni to što ni danas, složeni u knjigu koja treba da bude dokumenat, ovi tekstovi vrve detaljima vaistinu dokumentarne vrednosti! Oni govore kako su brzo i lako bile pisane ove kritike — jer je tako moralo da bude kad se popunjava nedeljna rubrika — ali i kako su olako i nepažljivo pisane — što nije smelo da se dogodi. Mnogi apodiktički sudovi kao „naš najbolji prevodilac poezije, koji je ikad živio“, ili „najjači jugoslavenski mladi pjesnik“, ili „izvrsna poezija“ (kada je to naveliko u pitanju), mogli bi da se otpišu zbog uslova u kojima su te kritike pisane. Lako bi bilo zanemariti što napajan na vrelima anglosaksonske kritike, a vođen Bodlerovim načelom „pristrasne, političke i ekskluzivne kritike“ mnogim piscima pripisuje nepostojeće uticaje: po njegovom mišljenju Eliotom su opsednuti M. Pavlović, T. Sabljak, V. Gotovac, što bi trebalo dokazati, D. Horvatić i R. Tošović, što je malo verovatno, i B. Miljković, H. Tahmiščić i R. Vojvodić, što je besmisleno. Išao bih, čak, i tako daleko da savetujem njegovim čitaocima da ih ostave podvučene ali da trenutno pređu preko jezičkih nepodopština koje su nedopustive kad je u pitanju intelektualac bilo koje struke a kamoli pisac. Šoljan u uvodu kaže da je u cilju autentičnosti menjao „samo stanovite pravopisne i tiskarske pogreške“. Rekao i porekao. Formulacije: „u vezi opravdanosti“.. „u vezi ove kritike“... „ovaj puta“... „prvi puta“... „po prvi puta“... „da ih se podsjeća“ ... Huge Badalića kao genitivni oblik od Hugo Badalić, oblik „podcijenjivanje“... itd., spadaju u ogrešenja koja danas ne mogu do tolerišu ovozemaljski pravopis i nijedna ovozemaljska gramatika! Sve bi to, ipak (?), bilo od drugorazrednog značaja u poređenju sa činjenicom da se, eto, ponekad nađe izdavač koji je spreman da štampa kritike i da je ovom prilikom štampao kritike jednog pisca koji je, trudeći se da nađe najbolji mogući postupak, uleteo u težak poduhvat da iz nedelje u nedelju piše o pesničkoj produkciji. I to da piše kako je Šoljan pisao: živo, zanimljivo i duhovito, podstičući razgovore i polemike, ističući neke od bitnih problema današnjeg poetskog stvaralaštva, kao što su opsesija takozvanom modernom, hermetičnom poetskom formom, preterano pseudointelektualiziranje, svođenje na pravu meru vrednosti poezije onih pesnika koji raspolažu izvesnim prolaznim kvalitetima ili raspolažu svim samo ne poetskim argumentima, sistematizacije pesništva po ratovima tako da imamo knjige predratne, međuratne i poratne lirike koje govore o svemu samo ne o lirici, itd.

Problem je, međutim, ipak, ozbiljniji, a sustiče se oko mere vrednosti i efikasnosti postupka kojim se ovaj kritičar služio i oko „kritičkih načela“ koja, navodno, poseduje.

Neprikosnoveno je pravo kritičara, pa je čak i vrlo lepo kad je tako, da ceni pesnike koje hoće i da o njima govori u prvom redu zato što „odgovaraju njegovim kritičkim načelima“. U Šoljanovom slučaju to su Slaviček i Mihalić. Evo šta i kako, na primer, o njima govori:

„Po duhovnoj orijentaciji Slaviček je zakašnjeli romantik. Ideje su mu uvijek humanističke, gotovo borbene, a ljubav za ljude i naivni optimizam gotovo su uvijek prisutni u njegovim pjesmama. U ‚Modroj večeri‘ prvi put se kod njega javljaju tragičniji i tamniji tonovi, njegovo stremljenje prema bratstvu među ljudima lišeno je suvišne naivnosti, a izraz mu je postao aforističniji i gipkiji nego prije“!

i

„Darežljivo progonstvo“ Slavka Mihalića njegova je četvrta knjiga pjesama (...). On je pravi pjesnik — intelektualac, i u potki svakog njegovog nadahnuća i inkorporirana je ideja, koju nam nastoji jasno prenijeti. Jedna od osnovnih karakteristika njegove poezije jest aktuelnost: pjesnik živo reagira na suvremenu stvarnost, na život oko nas, na najnovija duhovna zbivanja u svijetu. On to čini na vrlo osebujan poetski način. Unatoč refleksivnosti, njegova je poezija u realizaciji uvijek konkretna“.

Šta iz ovoga možemo da zaključimo ako ne poznajemo ove pesnike? Da kritičar možda i ima neka načela, ali da se ne vidi zašto baš ova dvojica pesnika njemu odgovaraju. Kritički vokabular i terminologija ovde upotrebljeni ne dopuštaju distinkcije, tako da navedeni citati mogu po svojoj opštosti da se odnose na bezbroj pesnika.

Veoma je lepo, takođe, što Šoljan Mihalića smatra „najjačim jugoslavenskim mladim pesnikom“. Najjači bi, istina, možda bio da je za vremena krenuo trnovitim stazama jednog dizača tereta i tada bi to bila nedvosmislena definicija. Ali kad čitalac na ovu formulaciju nadoveže zaključak: „Tko ne pročita Mihalića, ne zna šta je naša poezija danas“, znače upravo onoliko koliko je i pre znao, to jest, vrlo malo. Koja je to i kakva sinteza vrednosti i kvaliteta i sa kog je stanovišta posmatrana dobila takvu ocenu, ostaje nepoznanica. A posebno je pitanje po čemu je baš Mihalić, koga veoma cenim, taj najautentičniji naš moderni pesnik, a ne Popa, Zajc, Strniša, Dragojević, ako već govorimo o poslednjoj deceniji i po? To ostaje potpuno neobjašnjeno i u sferi naslućivanja. Sasvim je izvesno samo da se takve tvrdnje, ovim kritičkim postupkom argumentovane (ako se uopšte mogu argumentovati jer je reč o najvišim ali potpuno različitim kvalitetima koji se ne mogu rangovati), ne uklapaju u zaključnu poruku kritičarima u kojoj ovaj sabrat veoma mudro pledira protiv obrazaca i za integralne pesničke ličnosti čija će poezija imati ono „što je dobra poezija oduvek imala, ali ne baš to isto“. Teorijski, ovaj je kritičar protiv primata izvesnih koncepcija dobre poezije, u praksi — upravo se za njih zalaže.

Pišući o svemu i svačemu što se u toku nekoliko godina u stihovanoj formi pojavljuje, kritičar poezije svakako mora da uoči kolika je opsesivna snaga rečene moderne forme i kolikim mistifikatorima ona omogućuje eksponi-

Nastavak na 4. strani

Bogdan A. Popović

Na granici hronike

Dušan Đurović:
„OGNJEVI“,
„Svjetlost“, Sarajevo 1965.

DOĐU NEMINOVNO valjda te godine kad pisac počne više da polaže na opservaciju i golo iskustvo nego što mu je stalo do toga kako će nešto kazati! Stoga i utisak da se ponavlja i podbacuje, da daje manje nego što bi po našem računu i uvjerenju smio i mogao; a u stvari pisac još kako ima pravo na promjene, na ekonomičnost u izražavanju, na jasnost i sadržajnost onoga što saopštava. Tako nam se učinilo da je Andrić u „Licima“ manje Andrić nego inače, zaboravljajući da je promjena nužnost i da ranije djelo ne mora da obavezuje. Tako nam se i čini da Dušan Đurović u novim pripovijetka ma teško da dohvata ranije visove koje je osvojio, posebno u romanima „Dukljanska zemlja“ (koji se baš ovih dana pojavio u luksuznom izdanju biblioteke „Luča“ Grafičkog zavoda i sa preštampanim osvrtom I. Sekulićeve kao predgovorom) i „Pod vedrim nebom“, a takođe i one iz ranih predratnih priča u kojima je dao i ostvario mjeru vlastite literature po kojoj ga evo uporedujemo i pamtimo. Đurović je pozni hroničar nevolja crnogorske istorije i stvarnosti kad legenda herojstva borbe za slobodu više nije obavijena oreolom romantizma, kad se stradavalo, gladovalo, sirotovalo, izrođavalo i padalo po svijetu u potrazi za smirajem i egzistencijom. U ranijim svojim djelima, ne uvijek, Đurović je pjesnički, imaginacijom, prodirao u oskudnost tog života, u njegove okuke i zamke, u ljude koji, poklopljeni tegobnom realnošću, traže oslonac u sebi, na kamenu, u tim surim brdima, ali i odlaze tamo gdje se živi lakše i bolje. Druga vremena, drugi običaji, drugačiji ljudi. Mijenja se nešto bitno, sam duh života. No Đurović je svjedok i dva rata koja su opustošila i na svoj način uzdigla Crnu Goru i on ne može a da o tome ne piše. Stoga i u novoj knjizi novela, „Ognjevi“, ne jednom, nego najčešće, iako ne uvijek i najsrećnije, govori se o ratu i stradanju, o njegovim posljedicama i traumama u ljudima, o pogibijama, logorskim patnjama i progonima, bjegstvima, o poginulim sinovima i zatrtim porodicama i kućištima, govori se o razdvojenim i zakrvljenim najbližim rođacima, ocu i sinu, ocu koga ne napušta roditeljska ljubav, o hrabrosti, makar uzaludnoj. Tadije pilota, zduhača, o ocu koji ne spava misleći da nije prenio umjesto sinovljevih nečije tuđe kosti ,sve su to drame patetične, krvavo istinite, muške, antičke, ali suviše nekako opservirane na jednom planu, planu događaja, bivanja van čovjeka, tako da se čini da je Đurović nekako prebrzo donosio sudove i ocjene o ljudima i njihovim unutarnjim motivima. Ispričao je čitko priču, ali to kao da nije sve što smo očekivali, možda i s nepravom. Nisu te priče bez utiska, pa i jakog, ali su bez arome, bez pjesničke vizije u sebi, bez šoka.

Đurović je u ovoj kasnoj fazi, rekosmo, svakako bolji kad opservira činjenice, kad opisuje okolnosti, nego kad se unosi u ljudske duše. Istina je, on poznaje čovjeka, mnoge drame je lično doživio i osjetio, iskusio, mi mu vjerujemo, on je siguran i pouzdan tumač radnje i pojava, ali on ponekad propušta da bude i pjesnik situacija, evokator dilema, tragedija ,tihih i muklih roptaja, stišanih i neprimjetnih muka koje razdiru ljude. Stoga, u tom smislu, iako ponekad škrte, svedene, upečatljivije se čine neke priče iz ranijih zbirki „Među brđanima“ i „Ljudi s kamena“, one su, bar u našem pamćenju, nekako strožije, tvrđe, na mjestima oporije, spontanije. Kroz njih, kao bljesak, šikne mlaz lirike, čuje se krik, odzvanja roptaj, sluti se istina života, teškog i pritisnutog svim i svačim, ovdje je, pak, danas, čovjek ogoljeniji, u gestu, u replici, u traumi koja je nekako van njega. Ima i u današnjim novelama neistrtog osjećanja života, dobre i jedre riječi, biranog podatka, atmosfere, ali manje one guste, neizrazive, težine koja legne po čovjeku, težine koja ga ždere, ruje u njemu, dubi, koja ga satire i ništi, manje tragike koju sadrži poezija, samo ona, čini se.

Potvrđen pisac — od njega tražimo vjerovatno više i bolje nego od nekog koji se tek najavljuje. Stoga i strožiji kriterijum, stoga i veliki zahtjevi. U priči „Zimski kaput“, recimo, poezija iskrsne tako reći na prepad, kad joj se niste nadali. Obična priča, čak jedna od onih koje mirišu na predratnu pseudosocijalnu feljtonistiku koju je obilato nudio obligatni podlistak „Politikin“: mali činovnik treba da dobije novi zimski kaput; i kad ga najposlije dobije, njega kosne primisao na smrt, osjećanje i saznanje da je to njegov poslednji kaput i on ga neće! Dirljivo, istinito. Zamišlju, ova gogoljevska crtica djeluje iskrenošću, neizvještačenošću.

Sve u svemu, nove pripovijetke D. Đurovića nisu nekorektne, čitke su, opisne, na granici hronike, sadržajne i jednostavne, ali samo izuzetno, ponekad, i uzbudljive.

Risto Trifković

Nesnalaženje...

Nastavak sa 3. strane

se zove sudbina, do „tragičnog optimizma“ — tu liniju, to probijanje Bandić samo notira, naznačava. Ne ume da prati, da osvetli. Lalićeva etika i etičnost definisana je, takođe shematski, bez nužne diferencijacije. Lalićevu angažovanost, odnosno tendencioznost ovako označava: „... Lalić ne skriva svoju angažovanost na strani istine i slobode, koja bi se čak otvoreno mogla nazvati tendencioznošću. S tom odlučujućom razlikom što je ta tendencioznost etička, iako joj je podloga nesumnjivo politička“. Toliko zbrke na tako uskom prostoru! Ne volim suvišna pitanja, ali me zanima da znam: koja je to angažovanost etička, a da, istovremeno, nije i politička; i obratno? „Najčistija“ Bandićeva predstava Lalića zvuči čudno: „... Lalić se upustio u avanturu osvetljavanja niskih, infernalnih, mračnih nagona čovekovih...“ Da to n i j e L a l i ć može biti svakome jasno, osim, naravno, samom Bandiću. Njemu nije jasno ni to da je, formulišući suštinsko — L a l i ć e v t r a g i č n i o p t i m i z a m („Ljudi su opasni Ljudi su zveri. Ali ljudi hoće da dišu, da žive. U toj njihovoj zajedničkoj potrebi za disanjem i slobodnim življenjem u svetu je mogućnost njihovog daljeg uljuđivanja, osamosvešćivanja i humanizovanja.“) — dopro do granica primitivnog.

Ono, međutim, što najviše opterećuje ovu knjigu jeste Bandićevo uporno nastojanje da „oslobodi“ Lalića realizma, da ga „izvuče“ iz realizma, da ga „očisti“ od realizma. Zašto on to čini? Prvo, zbog rđavog razumevanja da biti modernist znači, a priori, ne biti realist; i drugo, zbog jedne unapred propisane i prepisane teze koja, okvirno, izgleda ovako: sve što je danas umetnički vredno m o r a i m a t i za svoj predmet — kosmičke relacije dobra i zla m o r a b i t i izraženo — univerzalnim jezikom kontemplativno-apstraktnog suočenja s apsolutnom sudbinom; biti istoričan — minus je, Biti političan — greh je, itd... Konkretno govoreći, Bandić „izvlači“ Lalića iz realizma — da bi ga „smestio“ i „ubacio“ u egzistencijalizam. U tome je suština njegove spekulativne akcije. Trenutno, on je opsednut egzistencijalizmom: trenutno, pomoćna sredstva njegovog kretanja kroz svet umetnosti jesu — duhovni liberalizam u odnosu na formalne vrednosti, i — egzistencijalizam u odnosu na sadržinske, sudbinske. Zbog tih svojih egzistencijalističkih razloga on najviše ceni „Hajku“; zbog njih — uz pomoć Hajdegera i Jaspersa pristupa „Hajci“, uz pomoć Jaspersa i Marksa (!) — „Lelejskoj gori“. Ali šta? Upada u alogičnosti i proizvoljnosti. On koji treba da zna otkud demonsko i zlo u čoveku — ne ume to da zna. Kaže: „Demoni ili nešto demonsko kruži i luta svetom, prebiva u čoveku, širi se, nadima u njemu, probijajući opnu duše, lelujavi, meki plašt kože, izazivajući lančane reakcije i eksplozije, dovodeći do masovnih katastrofa, zločina i ratova.“ Time baca veo, skriva put za razumevanje „Hajke“ i svakog drugog dela, ali to je bez značaja; lakše je, modernije i lepše biti poetičan no istinit.

Miloš I. Bandić je statičan. Živi svet Lalićevog dela neizmenljivo je mrtav u ovoj studiji. Cela ona predstavlja niz ponavljanja. Ono što je, suštinski, rečeno za pripovetku »Na Tari« — rečeno je i za roman »Svadba« i za roman »Zlo proljeće« i za roman »Raskid«. Za sve isto, svuda isto, tako da se saopštavanje moglo početi i okončati na prvih desetak strana. To svedoči da je Bandić žurno i neodgovorno prišao ovom poslu, i da nije bio rukovođen razlozima književnog istraživanja, već razlozima književnog uspeha i slave. Pogrešio je! Jer, napisati slabu knjigu o jakom i moćnom stvaraocu znači — potceniti ga, p o g r e š n o predstaviti, u najboljem slučaju: učiniti mu medveđu uslugu.

Dragoljub S. Ignjatović

Bez distinkcija...

Nastavak sa 3. strane

ranje. Da li je razumno povesti se zato za inercijom, što se Šoljanu događa, i negirati sve takozvano „moderno“ i takozvano „intelektualističko“ drugo, je pitanje? Rekao bih da ta inercija vodi ka jednom antikulturnom stavu, ne zbog intimnih kritičarevih uverenja nego zbog kritičkog postupka koji mu ne omogućuje da napravi selekciju. Da objasni zašto je nešto „moderno“ dobro a drugo nije, da sem postojećih šablona rastumači primere koji ih prevazilaze, da jasnije kaže ono o čemu govori i da kaže ono — o čemu ćuti. Jer, u poeziji se najzad, ipak mnogo šta za poslednjih pola veka promenilo; a kolika je svest čitalaca o tome govori interes za poeziju. Funkcija kritičara je, između ostalog, da utvrdi šta je u nizu smislova to novo, a šta su trajne vrednosti. Pogotovu ako se već, kao Šoljan, upušta u načinjanja značajnih problema, kao što je na primer, odnos tradicije i njene projekcije u savremenosti, da bi zamenjujući jednostavno predmete, zaključio: „Nije važno kakva je tradicija, nego kakva je poezija“!?

Da bi se utvrdila mera efikasnosti ovog kritičkog postupka potrebno je upitati se, konačno, za koga je pisao Šoljan svoje kritike? Ako imamo na umu tiraže kulturnih publikacija: za veoma ograničen broj čitalaca, gotovo samo za lično zainteresovane, što i on sam naglašava. Da li je njegova kozersko-žurnalistička kritika pomogla da se intenzivira kontakt pesnik — auditorijum, ili, čak, da se proširi? Uveren sam: nije. To u osnovi nije dobro postavljena i koncipirana kritika. Ostajući u granicama načinjanja značajnih problema, i pored postojećih kvaliteta retkih u žurnalističkoj kritici, ona takva kakva je bila nije to ni mogla. Ostala je i sama u osnovi šablon, primena kritičkih instrumenata koji ništa, ili gotovo ništa trajnije — što bi se u svest čitalaca urezalo kao putokaz, kao podsticaj na intelektualnu aktivizaciju, kao stvarni činilac u odnosu moderni pesnik-čitalac — ne mogu da usade. Smisao štampanja ove knjige, čije je granice i sam autor u uvodu jasno izložio, mogao bi, otud, po ugledu na njega samog, da se sažme u ZAKLJUČKU: Hvala Kalmanu Vajsu koji je Šoljanu dao priliku „da te svoje kritike sabere i sagleda u cjelini“!

Bogdan A. Popović

IZLOG KNJIGA

Džon Raskin

Vrednosti

„Kultura“, Beograd 1965; prevela Zora Minderović

KNJIGA „VREDNOSTI“ Džona Raskina, engleskog esejiste XIX veka, pripada onim knjigama koje su korisne ne svojim sudovima i zaključcima koje nam pisac nudi, već jednom svojom moći da nas same pokreće na razmišljanje o onim problemima koji su njen predmet.

„Vrednosti“ Džona Raskina imaju nekoliko domena piščevog doista strasnog interesovanja: to su slikarstvo, arhitektura i vajarstvo, književnost i sociologija. Ali, te oblasti povezane su jednim te istim Raskinovim stavom, ako se odbace odstupanja, uočljive devijacije i jedan sasvim poetizovan i mistifikovan odnos. Ono što je pisca užasavalo u njegovom vremenu to je bio tehnicistički mentalitet njegove epohe i njegovo sve upornije jačanje. On je ugrožavao ne samo prirodu i čoveka, udaljavajući ga sve više od nje, već i ono što je predstavljalo samu ljudskost u čoveku preplavljajući njegove gradove kužnim dahom tvornica, sakateći njegova boravišta stvaranjem krajnje funkcionalnih predmeta koji su jadno postajali samo i jedino sredstva koja se daju upotrebiti, sužavajući njegov materijalni prostor, i svodeći ga na biće čiji su duhovni vidici sve sićušniji u poređenju sa onima iz ranijih epoha. Upravo, čitavo delo Džona Raskina, i onda kada govori o njemu dragim slikarima, i onda kada pokušava da engleskom buržuju ukaže na stvarnu nefunkcionalnost njegovih soba, nameštaja, predmeta kojima se služi, zgrada i gradova, i onda kada sa puno smisla za takvo što suprotstavlja mladom Miltonu starog Dantea, pa i onda kada izvodi dovoljno precizne zaključke o posledicama kapitalističkog mašiniziranog ustrojstva privrede, gde industrija oduzima ljudima posao, a proizvedenim stvarima znak njihovog tvorca čoveka, to delo je prožeto elegičnim jadikovanjem za prošlim vremenima, za starim majstorima za mistikom prohujalih vekova, gde je čovek slikar, ratar, ratnik, ili pesnik, budući da je puniji one snage koju mu je darovao sam način života i vođenja poslova mogao da je i posveti svome delu. Raskin bi hteo da pokaže da su „stara dobra vremena“ imala čovečniju umetnost, u srži koje je bivalo božansko, čovečniju privredu, koja je u neku ruku bila grana umetnosti, i čovečnije ratove u kojima je, isto tako, mogao više da dođe do izražaja čovekov duh, strast, emotivnost i misao.

Za Raskina Rozenberg, jedan od njegovih biografa, kaže: „Isto kao što je bio prorok moderne arhitekture, a istovremeno osuđivao materijale sa kojima su njeni principi najsmelije i najuspešnije artikulisani, tako je bio prorok i države blagostanja, a odbacio je sredstva kojima se ona ostvaruje“. Postoji dobra doza naivnosti u Raskinovim pokušajima da društvo liši onih preimućstava koje mu je tehnicizirana civilizacija pružila: kada je svet gledao očima deteta sanjara koje nikako nije moglo da se navikne na svet odraslih, pa i kada je poraslo, nosilo je uvek u sebi čežnju za onom kućom gde se svet prvi put ukazao njegovim čistim očima. Konzervativnost Džona Raskina je od one vrste koja ne smeta, koja ne izaziva podsmeh, jer je u nju bila uložena strast čoveka koji bi hteo ne da ruši već da gradi, da svet menja po srcu, da ga ispuni Ljubavlju, Dubokim poštovanjem, Divljenjem i Radošću, što je smatrao „svetim strastima“ koje su namenjene poeziji. Time on podseća na one utopiste što su gradili sunčane gradove i ljudske pčelinjake, a sami bili kao ljudi delići kotura mašine društvenog razvitka koji ih je prevazilazio krećući se uz pomoć drukčijih zakonitosti različitim putevima, koje nisu umeli predvideti.

Aleksandar RISTOVIĆ

Leonid Leonov

Jevgenija Ivanovna

„Zora“, Zagreb 1965. — S ruskog preveo Zlatko Crnković

RUSI, kao i svi Sloveni, nose u sebi duboku nostalgiju za domovinom koju su napustili. Nisu sposobni da se uklope u novu sredinu (kao da im nedostaje anglosaksonski kozmopolitizam ili germanska okupiranost radom). Ako jednom napuste domovinu oni tuguju za njima dragim nebom, ljudima, tlom, atmosferom.

O tuzi koja je morila postoktobarske emigrante (kao ukleti brodovi su lutali Evropom ne mogući da nađu luku utočište — a na sve strane su im se ukazivale luke pribežišta) već dugo razmišlja Leonid Leonov. Povest „Jevgenija Ivanovna“ je počeo da piše još 1938 a objavio je u časopisu 1963. god. Tom temom se bavio punih 25 godina i nije uspeo da je iskaže onako kako odgovara njegovom renomeu. Rekao je da je ta tuga, ta nostalgija ubitačna, ali to je morao posebno reći — to se nije osetilo iz atmosfere.

Fabula je jednostavna. Jevgenija Ivanovna beži iz revolucijom uskovitlane Rusije sa verenikom (studentom prava i oficirom) Stratonovim. Beže u slobodnu Evropu u kojoj nalaze samo bedu. Pošto su rasprodali ono malo dragocenosti koje su imali Stratonov polazi da nađe neki posao i više se ne vraća. Jevgenija Ivanovna ostaje sama u Istanbulu. Očaj je vodi kroz balkanske prestonice do Pariza. Tu saznaje da je njen dragi poginuo boreći se u afričkoj legiji.

U Parizu — kao u nekoj lepoj bajci — sreće engleskog arheologa Pikeringa (on ima sve osobine princa iz bajke osim fizičkog izgleda) i postaje mu sekretarica, a nakon izvesnog vremena i supruga. Pikering je vodi na bračno putovanje u Rusiju.

Sentimentalna bura u Rusiji dostiže kulminaciju jer za vodiča dobijaju bivšeg muža Jevgenije Ivanovne, begunca iz Istanbula, Stratonova. On ih kao službenik INTURISTA vodi kroz Gruziju i pokušava da se opravda i ponovo osvoji naklonost Jevgenije Ivanovne (makar i izazivanjem sažaljenja), ali ona je verna svojoj ljubavi prema dobrotvoru iz Engleske. Želi da što pre bude u dalekoj i maglovitoj Engleskoj (na taj način će njena patnja dostići kulminaciju).

Posle za Jevgeniju Ivanovnu, bolnog izleta u Rusiju supružnici Pikering se vraćaju u Englesku i nakon nekoliko meseci u dalekoj Engleskoj, posle porođaja, umire Jevgenija Ivanovna. Lekari su postavili dijagnozu: komplikacije nakon porođaja, a Leonov kaže da je to nostalgija.

Leonov je na ovoj povesti radio 25 godina, ali i sam je svestan da je ona nedorađena i zato je na zadnjim stranicama pokušao da motiviše svoju tezu (o ruskoj tuzi za domovinom) odbacivanjem dijagnoze medicinara i postavljanjem svoje dijagnoze — na ovaj način je pokušao da osmisli istoriju koju je nameravao da ispriča.

Ako je Leonov objavio „Jevgeniju Ivanovnu“ u časopisu ona nije morala biti prevedena i objavljena u posebnoj knjizi pogotovu ne žurno, jer je sigurno da će Leonov još raditi na ovom tekstu koji je blizu uspeha, ali još nije dozreo.

Aleksandar BADNJAREVIĆ

Dobroslav Ružić

Đerdani

„Nolit“, Beograd 1965.

BLAGOJE ŽIVKOVIĆ izvršio je izbor iz književne zaostavštine Dobroslava Ružića. Ružić koji je u mladosti pisao humorističke kozerije, političke članke u šaljivom tonu, koji je bio jedan od onih markovićevaca koji su se za ideje svoga učitelja zalagali kroz literaturu i literaturom otišao je u zaborav onda kada je počeo da stvara svoju političku karijeru. U devetnaestom veku politika je odvlačila najbolje srpske duhove i mnogi naučnici i pisci odustajali su od svojih prvobitnih ambicija i postajali političari. To se dogodilo i sa Dobrom Ružićem. Da li je to dobro ili ne, teško je ustanoviti. Ono što nam je pružio ovim izborom Blagoje Živković kao da nas uverava da je velika šteta što je Ružić prestao da se bavi literaturom.

Da se razumemo. Nije u pitanju nikakav veliki pisac, nije u pitanju nikakvo otkriće od epohalnog značaja. Ružić je pisac drugog reda koji je napisao izvestan broj duhovitih kozerija koje nisu lišene književne vrednosti. Kao što nisu lišene literarne vrednosti Ružićeve kozerije, nisu nezanimljive ni kao podatak o vremenu u kome je Ružić delovao. One su karakteristične za ukus jedne epohe. Na njima može da se vidi kako su markovićevci zamišljali društveno-korisnu literaturu. Kao što može da se vidi zbog čega to nije moglo da postane literatura kakvu su oni hteli. Putopisac i feljtonist Ružić je bio pod Hajneovim uticajem. Taj uticaj bio je blagotvoran kao što je bio i isuviše očigledan. Zato njegove kozerije i nemaju onu svežinu i originalnost kakvu, recimo, imaju seoske pripovetke Milovana Glišića. Ali zato one imaju toliko mnogo duha, toliko mnogo iskrenog i plemenitog mladalačkog zanosa za ideje progresa, da se primaju kao glas savesti jednog poštenog pobunjenika protivu nečega sa čim ne može da se složi.

Za istoričara svakako da su najinteresantnije Ružićeve uspomene. U njegovim uspomenama ljudi za koje znamo iz knjiga postaju živi sagovornici i njihove ličnosti oživljavaju pred nama. Tako oživljene mi ih zavolimo. A to nije mala veština za jednog prikazivača i nije malo priznanje jednom piscu.

Blagoje Živković napisao je opširnu studiju o delu Dobroslava Ružića. On je proučio i Ružićev život i Ružićevo delo i to ispričao na jedan jednostavan način kao što to čine dobri ispitivači prošlosti svoga naroda. Što se Ružićeva knjiga našla pred nama i što je Ružićeva ličnost oživela u ovakvoj interpretaciji ne treba zahvaliti samo izdavaču, koji se setio Ružića da izda, nego i Živkoviću koji je umeo da učini da Ružić čitaocima postane drag.

Predrag PROTIĆ

Veso Radumilo

Otvorena vrata

„Veselin Masleša“, Sarajevo 1965.

EVO PESNIKA čija je poezija siguran nagoveštaj da se radi o izrazitom talentu. To je pesnik samo naizgled kratkog daha: dah koji je prekidan ili naglo završavan ne znači da je izgubljen u svojim ritmičkim prelazima koji označavaju ogromnu prazninu što se otvara da prigrabi vreme — da ga otuđi od stvarnosti — da u njegovu punoću utisne neku od stravičnih slika niz čije se krajeve lagano slivaju poslednja dva tona akorda. Sve ove muzičko-vizuelne minijature, povezane zajedno, mogle bi da čine jedan dugačak lirski izliv — praćen spoljašnjim slikama u vidu setnog i nenametljivog komentara — izliv koji neodoljivo poprima vokalne boje i sazvučja pratnje kakve balade. Jer tema je ta koja prisno nameće osećanje da su to samo preludi i muzička intermeca sastavljena od nekoliko akorda koji imaju baladsku osnovu.

U osnovi ove lirike je seta pomešana sa jezom, stravom, osamnim bezdnom, tmurnom atmosferom tuđbalice, tugom.

„.... Podivljali noć

Obilazio je naša grla...“

No ono što je paradoksalno za ovu lirsku poeziju jeste da su slike koje izazivaju emocije i asocijacije na prošli rat, u osnovi epske, nekako udaljene od nas, na horizontima do kojih su nas doveli podzemni tokovi pesničkog lirskog odraza ličnih asocijacija i sećanja. Tako ovi preludi kao da su stvarani u trenucima bunila — one j a v e koje bolesnik nikad neće biti svestan i onda intermeco u kome se pesnik budi umoran i izmučen da nam, ne znajući da smo prisustvovali njegovu bunilu u snu, posvedoči i promuca da se nešto grozno desilo u snu, nešto čega se mora da se seti i što mora da se spase od zaborava. Na kraju tu je i sunce, sunce nekako uvijeno u izmaglicu jednog tmurnog svitanja koje jedva odlazi pod snagom njegove svetlosti i toplote.

Borivoje MARKOVIĆ

Tanasije MLADENOVIĆ

PONOR

Dogodilo se jedne decembarske noći 1959.

1.

PONOR noći zjapi. Ja lišćem drhtim, bleđ,
Ne pitam vihore britke kud tamni njihov glas
Odlazi niz nebo strogo? Kud korak i kud sleđ,
Kud telo i kostur trošni denuti u mrtvi čas?

Sablasno ponoćno svetlo na pusti spustilo se dom,
U mrkim, nemim senkama ja lišćem tražim spas.
U glavi jedno mi zvono odzvanja gnev i lom,
Zvezdo mračna, nestalna, tvoj zakon kud privede nas?

2.

PONOR zore zjapi. Ja rosom rastačem noć,
Na dlan tmine polažem još jedan mrtvi list,
Ne pitam kud vera, kud snaga, kud nekadanja moć
Ko staklo se — uz zvek — razbija, a i vek nekad čist?

Surovo lice dana raskriva svih stvari lik,
U hladnom talasu sjaja ja lišćem prebirem sleđ,
O jasnu putanju neba lomi se pernati krik,
Dok slukti kostur trošni i loman, i mutan, i bleđ.

NEPREVEDENE KNJIGE

Mihail Bulgakov

Teatraljnij roman

„Novij mir“, br. 8, 1965.

IMA KNJIGA koje, nedovršene iz bilo kojih razloga, svojom fabulom, dinamičnošću i uzbudljivošću pripovedanja osvoje čitaoca, a zatim ga ostave ožalošćenog što ne može da sazna da li se neki junak oženio, razveo ili ubio. Međutim, nedovršeni „Teatralni roman“ ne spada među takve knjige. Kad pročita i poslednju stranicu (a ima ih skoro sto velikog formata), čitalac ne žali što nije saznao kraj ove ili one ličnosti, već što jedan izvanredan pripovedač nije stigao da kaže svoju poslednju reč, što više ne može da uživa u njegovom velikom majstorstvu. Nije poznato ni kad je Mihail Bulgakov pisao ovaj roman, ni zašto ga nije završio, ni zašto se za njega nije znalo sve do danas, kada to danas deli dvadeset i pet godina od smrti autora „Teatralnog romana“. Još uvek je veoma teško doći do njegovih dela i podataka o njegovom životu. Rođen je u Kijevu, gde je završio medicinski fakultet. Jedno vreme radio je kao lekar, a zatim je postao novinar. Prvu pripovetku objavio je 1919 a šest godina kasnije napadnut je zbog zbirki pripovedaka „Đavolijada“ i „Kobna jaja“ i romana „Bela garda“ koji je kasnije preradio u dramu „Dani Turbinih“ 1926 godine napisao je dramu „Zojkin stan“, a 1928. „Rumeno ostrvo“ i „Trka“ koju je Staljin proglasio za „antisovjetsku pojavu“. Zna se da je napisao još drame „Molijer“ i „Poslednji dani“ i roman „Majstor i Margarita“ (u rukopisu). Umro je 1940. godine.

„Teatralni roman“ je tragikomičan životopis dramskog pisca Maksudova. Lik svog junaka Bulgakov gradi na granici stvarnog i nestvarnog, mogućeg i nemogućeg, tragičnog i komičnog. U tom teškom poslu potpuno je uspeo i stvorio ličnost koja oduševljava svojim unutrašnjim i spoljnim prihvatanjem sveta. U nju je ugradio deo sebe, udahnuo joj svoj duh, dao joj svoj roman i pustio je u svet. Taj svet i svog junaka u njemu Bulgakov je dao u naglašeno grotesknom stilu, on je u isti mah i tužan i veseo, i stvaran i nestvaran, ali umetnički uvek ubedljiv i prihvatljiv. Roman niko nije hteo da štampa i Maksudov je morao da ga preradi u dramu. Tako je dospeo u „Nezavisno pozorište“ i u njegovim salama, hodnicima, pozornicama i kancelarijama našao svoje divne snove. Ima u Maksudovu i puno autobiografskog — Bulgakov je svoj kritikovani roman „Bela garda“ preradio u dramu „Dani Turbinih“, koja je postigla ogroman uspeh u MHAT-u, i on je obožavao pozorište, bavio se režijom, inscenacijom, pa čak i glumom — ali se on ipak ne može poistovetiti s autorom. Posmatrajući i ocenjujući svet očima svog junaka autor ga ne uzdiže da bi ta ocena bila autoritativnija, već dozvoljava sebi da mu se ponekad i podsmeva. U predgovoru svom romanu Bulgakov napominje: „Ja, koji dobro poznajem pozorišni život Moskve, garantujem da ni takvih pozorišta, ni takvih ljudi, kakvi su prikazani u pokojnikovom delu, nema niti je bilo“. I zaista, takvih pozorišta i takvih ljudi nije moglo da bude, ali kada se odbace hiperbole i naglašenost pojedinih ličnosti i situacija, onda se u „Nezavisnom pozorištu“ može prepoznati MHAT u godinama posle revolucije, i ljudi koji su ga vodili. Tako, na primer, u parodijski prikazanim repeticijama, kojima rukovodi Ivan Vasiljevič, može se otkriti način rada Stanislavskog.

Jedna dublja analiza našla bi u Bulgakovljevom humoru mnogo zajedničkih elemenata sa Gogoljevim, ali i nove kvalitete koje mu je donelo vreme. Zato je Bulgakovljev smeh noviji, prefinjeniji i inteligentniji od Gogoljevog.

Zoran BOŽOVIĆ

RASPRAVA O NARCISU

Andre
ŽID

prevedeni esej prevedeni esej prevedeni esej prevedeni esej prevedeni esej prevedeni esej prevedeni esej prevedeni esej prevedeni

Nuper
me
in littore
vidi.
Vergilije

PESNIK,
POBOŽAN,
POSMATRA:
ON SE NAGINJE
NAD SIMBOLE I,
TIH, SILAZI
DUBOKO U SRCE
STVARI.

KNJIGE MOŽDA nisu zaista potrebne; nekoliko mitova je najpre bilo dovoljno; jedna religija se u njima sva sadržavala. Puk se čudio pojavi priča i, ne razumevajući, divio se; pažljivi sveštenici, nagnuti nad dubinom slika, lagano su pronicali tajno značenje hijeroglifa. Potom se htelo objasniti; knjige su razradile mitove; — ali nekoliko mitova je bilo dovoljno.

Tako mit o Narcisu: Narcis je bio savršeno lep, — i zato je bio čedan; prezirao je Nimfe — jer je bio zaljubljen u samog sebe. Nijedan dah nije uznemiravao izvor gde je, miran i nagnut, celog dana posmatrao svoju sliku... — Vi znate priču. Ipak ćemo je opet ispričati. Sve stvari su već rečene; ali, kako niko ne sluša, potrebno je neprestano ponovo počinjati.

Nema više strme obale ni izvora; preobražaja ni zagledanog cveta; — ničeg, dakle, do usamljenog Narcisa, Narcisa sanjara, koji se osamljuje u sivilu. U nekorisnoj jednoličnosti časa on se brine i njegovo nesigurno srce se pita. On hoće da, najzad sazna kakav oblik ima njegova duša; mora da je, oseća on, bezmerno divna ako se sudi po njenim dugim titrajima; ali njegovo lice! njegova slika! Ah! Ne znati da li se vole... ne upoznati njenu lepotu! Stapam se sa ovim pejzažem bez linija koji ne protivreči svojim ravnima. Ah! ne moći se videti! Ogledalo! ogledalo! ogledalo! ogledalo!

I Narcis, koji ne sumnja da se njen oblik negde nalazi, ustaje i odlazi u potragu za željenim konturama da bi konačno obuhvatio svoju veliku dušu.

Na obali reke vremena Narcis se zaustavio. Kobna i nestvarna reka kojom godine teku i prolaze. Jednostavne obale, kao okvir u koji se hvata voda, kao ogledalo bez tena: iza koga se ništa ne bi videlo: iza koga bi prazna dosada tužila. Sumoran, obamrli kanal, gotovo horizontalno ogledalo: i ništa ne bi razlikovalo tu mutnu vodu od bezbojne okoline kad se ne bi osećalo da teče.

Narcis je iz daljine smatrao reku cestom i, kako se dosađivao sam u svom tom sivilu, približio se da vidi stvari koje su prolazile. Sada, položivši ruku na okvir, on se naginje u svom tradicionalnom položaju. I evo, dok on gleda, na vodi se naglo šara jedna lomna prividnost. — Obalsko cveće, debla drveća, odbleskuti komadi plavog neba, čitavo jedno proticanje brzih slika koje su samo njega čekale da bi postojale i koje pod njegovim pogledom dobijaju boju. Potom se brežuljci otvaraju i šume postrojavaju duž padina dolina, — vizije koje se prema toku vode talasaju i koje talasi menjaju. Narcis gleda zadivljen; — ali, kako se i jedno i drugo ljulja, ne shvata dobro da li njegova duša vodi talas ili je talas onaj koji vodi nju.

Kuda Narcis gleda to je sadašnjost. Iz najdalje budućnosti, stvari, još moguće, žure da se ostvare; Narcis ih vidi, potom one prolaze; otiču u prošlost. Narcis uskoro nalazi da je to neprestano isto. On pita; potom razmišlja. Uvek prolaze isti oblici; jedino ih tok talasa menja. — Zašto više njih? ili bolje, zašto isti? — Znači da su nesavršeni kad stalno ponovo počinju... i svi, misli on, trude se i bacaju prema prvobitnom, izgubljenom obliku, rajskom i kristalnom.

Narcis sanja Raj.

Raj nije bio velik; svaki oblik u njemu bio je savršen i razvijao se samo jednom; jedan vrt ih je sve sadržavao. — Da li je postojao ili nije, šta nas se tiče? ali ako je postojao bio je takav. Sve se u njemu kristalizovalo u jednom neophodnom cvetanju i sve je bilo savršeno onakvo kakvo je trebalo da bude. — Sve je ostajalo nepokretno jer nije želelo da postane bolje. Mirna sila jedina je polako vršila menjanje celine.

I kako nijedan zalet ne prestaje, u Prošlosti kao ni u Budućnosti, Raj nije postao, — on jednostavno traje oduvek.

Čedni Eden! Vrt Ideja! gde oblici, skladni i sigurni, bez napora otkrivaju svoj broj; gde je svaka stvar ono što izgleda da jeste; gde je dokazivati bilo nepotrebno.

Eden! gde su se melodični povetarci talasali u predviđenim krivuljama; gde je nebo razastiralo plavetnilo po simetričnim ledinama; gde su ptice bile boje vremena a leptiri na cveću stvarali pomoćne harmonije; gde je ruža bila ružičasta jer je gundelj bio zelen i zbog toga je i dolazio da se smesti na nju. Sve je bilo savršeno kao broj i pravilno se odbrojavalo; sklad je zračio iz odnosa linija; nad vrtom je lebdela stalna simfonija.

U središtu Edena, logaritmično stablo Igdrazil zaranilo je u tlo svoje životno korenje i šetalo okolo po ledini gustu senku svoje krošnje u kojoj se širila jedina Noć. U senci, o njegovo stablo, oslanjala se knjiga Tajni — gde se čitala istina koju treba saznati. A vetar, duvajući u lišću drveta, sricao je iz nje, tokom dana, neophodne hijeroglife.

Adam je, pobožan, slušao. Jedinstven, još besmolan, ostajao je sedeći u senci velikog drveta. Čovek! Hipostaza Eloimova! Zastupnik božanstva! za njega, kroz njega, oblici se pokazuju. Nepokretan i središte čitave te čarolije, on je gleda dok se odvija. Ali uvek obavezni gledalac prizora u kojem nema druge uloge do da neprestano gleda, on se umara. — Sve se odvija za njega, on to zna. — ali on sam... — on ne vidi sebe. Šta ga se tiče sve ostalo? ah! vidite se! — Svakako on je moćan jer stvara i jer ceo svet zavisi od njegova pogleda. — ali šta on zna o svojoj moći dok ostaje nepotvrđena? — Toliko je posmatrao te stvari da više ne može da razlikuje sebe od njih: ne znati gde se zaustavlja — ne znati dokle se ide! Jer, najzad, to je ropstvo ako se čovek ne usuđuje da načini pokret jer se plaši da će razoriti čitavu harmoniju. — No, tim gore! ta harmonija me razdražuje kao i njen uvek savršen sklad. Pokret! mali pokret da bi se saznalo. — nesklad, đavola! — Eh! Ta hajde malo nepredviđenog.

Ah! zgrabiti! zgrabiti jednu granu Igdrazila svojim znojavljenim prstima pa neka je slome...

To je učinjeno.

... Najpre jedna neprimetna pukotina, krik, ali koji buja, širi se, očajava, piskavo zviždi i uskoro zavija kao oluja. Sparušeno drvo Igdrazil posrće i lomi se: njegovo lišće u kojem su igrali povetarci krivi se, drhtavo i zgrčeno, u naglom vihoru koji se diže i odnosi ga u daljinu, — ka nepoznatom u nekom noćnom nebu i ka nesigurnim mestima kuda lete i rasute stranice iščupane iz velike svete knjige koja se razlistava.

Ka nebu se penje para, suze, oblaci koji se vraćaju kao suze i koji će se ponovo popeti kao oblaci: vreme je rođeno.

A zastrašen, dvopolni Čovek koji se prepolovljava, zaplakao je od zebnje i užasa, osećajući da, sa novim polom, izvire u njemu zabrinuta želja za tom gotovo istom polovinom njega, za ženom koja je najednom tu iznikla, koju on grli, od koje bi hteo da se odvoji, — ženom koja će u slepom naporu da kroz sebe stvori savršeno biće i uza se zadrži taj soj, pokrenuti u svojim grudima nepoznato jedne nove rase i, uskoro, gurnuti u vreme drugo, još nepotpuno biće koje samo sebi neće biti dovolino.

Tužna raso koja ćeš se rasuti po zemlji sumraka i molitvi! sećanje na izgubljeni Raj doći će da rastuži tvoje ekstaze, na Raj koji ćeš svuda tražiti — o kojem će Proroci doći da ti govore — i pesnici koji će, evo, pobožno sakupiti razderane listove prastare knjige gde se čitala istina koju treba saznati.

II

Da se Narcis okrenuo video bi, mislim, neku zelenu obalu, nebo, možda, Drvo, Cvet — nešto postojano, najzad, što traje ali čiji odblesak pada na vodu i lomi se a tok talasa ga menja.

Kad će, zaboga, ta voda prekinuti svoj beg? i smirena, najzad, kao nepokretno ogledalo, izreći u čistoti sličnoj slici — konačno, do te mere sličnoj da se ne razlikuje od njih — linije svojih kobnih oblika — dok najzad ne postane oni.

Kad će, zaboga, vreme, prekidajući svoj beg, dozvoliti da se to oticanje odmori? Oblici, oblici božanstveni i dugotrajni! koji samo počinak čekate pa da se ponovo pokažete, oh! kada, u kojoj noći, u kojoj ćete se tišini ponovo kristalizovati?

Raj se mora neprestano obnavljati; on nikako nije na nekom dalekom Tileu. On postoji pod prividnošću. Svaka stvar zadržava u mogućnosti tajnu harmonije svog bića, kao što svaka so ima u sebi pratip svog kristala: — i dođe vreme, u čutljivoj noći, kad silaze gušće vode: u nepokolebljivim bezdanima procvetaće tajne skupine kristala...

Sve se trudi ka svom izgubljenom obliku; on se nazire ali nečist, iskrivljen i nezadovoljan sobom jer neprestano ponovo počinje; užurban, ometan od susednih oblika od kojih se svaki takođe trudi da se pojavi — jer postojati nije dovolino: potrebno je dokazati se — i gordost svakog zanosi. Čas koji prolazi sve uzbuđuje.

Kako vreme beži samo kroz beg stvari, svaka stvar okleva, grči se da bi usporila malo taj tok i da bi bolje uspela da se pokaže. Zatim, ima trenutaka kada se stvari načine sporijima, kad se vreme odmara — veruje se: i kako buka prestaje s pokretom — sve ućuti. Sve čeka; shvata se da je trenutak tragičan i da se ne treba micati.

„Na nebu je nastala tišina“: predigra apokalipse. — Da tragične, tragične epohe kod počinu nove ere, kad nebo i zemlja pribiraju snagu, kad će se knjiga sa sedam pečata otvoriti, kad će sve da se učvrsti u večnom položaju... ali izbila je neka neprijatna buka: na izabranim visoravnima gde će, veruje se, da okonča vreme — još je nekoliko pohlepnih vojnika koji između sebe dele odeću i kockaju se za tunike — dok ekstaza koči svete žene a veo se ceva i otkriva taine hrama: najzad, kad čitav svemir posmatra Hrista koji se ledi na samrtnom krstu, izgovarajući poslednje reči: „Sve je dovršeno...“

... Ali! sve je potrebno ponovo počiniati. večno stvarati — jer jedan od kockara nije zaustavio svoj uzaludni pokret, jer je jedan vojnik želeo da dobije tuniku, jer neko nije gledao...

Jer greška zbog koje se Raj neprestano gubi uvek je ista: stvorenje koje misli na sebe dok se Stradanje odvija i koje kao oholi statist neće da se podredi[1].

Neiscrpne mise svakog dana da bi se Hrist ponovo doveo do agonije a puk u položaj molitve... puk! — kad bi čitavo čovečanstvo trebalo spustiti na kolena: — onda bi jedna misa bila dovoljna.

Kad bismo znali da budemo pažljivi i da gledamo...

III

Pesnik je onaj koji gleda. A šta on vidi? — Raj.

Jer Raj je svuda; ne verujemo prividnostima. Prividnosti su nesavršene; one mucaju istine koje prikrivaju; Pesnik sa pola reči mora razumeti — potom izreći te istine. Zar Naučnik čini nešto drugo? On takođe traga za pratipom stvari i zakonima njihova reda; najzad, on ponovo gradi jedan svet, idealno jednostavan, gde se sve normalno sređuje.

Ali te prve oblike Naučnik traži sporim i plašljivim izvođenjem zaključaka, kroz bezbrojne primere; jer on se zaustavlja kod prividnosti i, željan sigurnosti, čuva se pogađanja.

Pesnik, koji zna da je on taj koji stvara, nagađa kroz svaku stvar — a jedna jedina mu je dovoljna, simbol za otkrivanje njenog pratipa: on zna da je prividnost tu samo izgovor, odeća koja ga skriva i gde se zaustavlja profano oko, ali koja nam pokazuje da je On tu.[2]

Pesnik, pobožan, posmatra; on se naginje nad simbole i, tih, silazi duboko u srce stvari — i kad je otkrio, vizionar, Ideju, tajni skladni Broj njenog bića, koga podržava nesavršen oblik, on je grabi, potom, ne brinući se za taj privremeni oblik koji je odeva u vremenu, zna da joj podari večni oblik, njen pravi oblik, najzad, i koban — rajski i kristalan.

Jer umetničko delo je kristal — delimični Raj gde ideja ponovo cveta u svojoj uzvišenoj čistoti: gde je, kao u iščezlom Edenu, normalni i potrebni red rasporedio sve oblike u uzajamnu i simetričnu zavisnost, gde gordost reči ne istiskuje Misao — gde ritmične i sigurne rečenice, — još simboli, ali simboli čisti — gde reči nastaju prozirne i otkrivajuće.

Takva dela kristalizuju se samo u tišini; ali katkad ima tišina usred gomile gde se izbegli umetnik, kao Mojsije na Sinaju, na vreme usamljuje, izmiče stvarima, obmotava se atmosferom svetlosti iznad zaposlenog mnoštva. U njemu se sporo odmara Ideja koja se kasnije, jasna, razliva van časova. I kako ona nije u vremenu, vreme joj ništa neće moći. Kažimo još: čovek se pita nije li možda Raj, i sam van vremena, postojao uvek samo tamo, to jest idealno...

Narcis, međutim, posmatra sa obale tu viziju, koju ljubavna želja menja; on sanjari. Usamljeni i detinjasti Narcis zaljubljuje se u krhku sliku; on se naginje nad reku, osećajući potrebu za milovanjem, da bi ugasio svoju ljubavnu žeđ. On se naginje i, najednom, evo kako te fantasmagorije nestaje: na reci se vide samo dve usne ispred njegovih, koje se nude, dva oka, njegova, koja ga gledaju. On shvata da je to on — da je sam i da se zaljubljuje u svoje lice. Okolo, prazni azur koga njegove ruke cepaju: one su opružene snagom želje kroz slomljeni privid i zaranjaju u neki nepoznat element.

Tada se on pridigao; lice se udaljilo. Površina vode šara se kao i ranije i vizija se ponovo javlja. Ali, Narcis kaže sebi da je poljubac nemoguć — ne treba želeti sliku; pokret koji načini da bi je posedovao, ceva je. On je sam. — Šta da se radi? Da se posmatra.

Ozbiljan i pobožan, on ponovo zauzima svoje mirno držanje: ostaje — rastući simbol — koji, nagnut, nejasno oseća upijene u njega ljudske generacije koje prolaze.

Ova rasprava možda nije zaista potrebna. Nekoliko mitova je najpre bilo dovolino. Potom se htelo objasniti: gordost sveštenika koji hoće da otkrije taine da bi postigao da ga obožavaju — ili bolje, velika simpatija i ta apostolska ljubav koja čini da otkrivaju i obešćašćuju pokazivanjem najtajnija biaga, hrama jer nas kad im se dive sami i jer bi želeli da ih i drugi obožavaju.

Prevela Gordana Stojković-Badnjarević

1. Istine postoje iza Oblika — Simbola. Svaka pojava Simbol je jedne Istine. Njena jedina dužnost je da se izrazi. Njen jedini greh je pretpostavljanje sebe.

Mi živimo da se izrazimo. Pravila morala i estetike su ista: svako delo koje ne izražava nekorisno je i, zbog toga, rđavo. Svaki čovek koji ne izražava nekorisnan je i rđav. (Kad bismo se malo uzdigli videli bismo ipak da svi izražavaju — ali to ne mora odmah da se primeti.)

Svaki predstavnik Ideje teži da pretpostavi sebe Ideji koju izražava. Pretpostaviti sebe — eto greške. Umetnik, naučnik ne sme da pretpostavi sebe Istini koju hoće da kaže: eto celog njegovog morala; ni reč, ni rečenica uz Ideju koju hoće da iskaže: rekao bih skoro da je u tome cela estetika.

I ne tvrdim da je ta teorija nova: doktrine odricanja ne propovedaju ništa drugo.

Pitanje morala za umetnika nije u tome da Ideja koju izražava bude više ili manje korisna velikom broju: pitanje je u tome da je on izražava dobro. — Jer sve treba da bude izraženo, čak i najkobnije stvari: „Teško onome od koga sablazan dolazi“, ali „Sablazan treba da dolazi“. — Umetnik i čovek koji je zaista čovek, koji živi za nešto, unapred je morao da žrtvuje samog sebe. Ceo njegov život samo je putovanje ka tome.

A sada, šta izražavati? — To se uči u ćutanju.

(Ova beleška napisana je u isto vreme kad i rasprava, u leto 1890).

2. Da li se shvatilo da ja nazivam simbolom — sve što izgleda.

likovna Umetnost

Moderno australijsko slikarstvo

Umetnički paviljon na Malom Kalemegdanu

KAO NIKADA do sada u istoriji umetnosti, čini se, nije bilo toliko različitih stvaralačkih pokušaja i dostignuća, različitih umetničkih tokova, kretanja i brzih preobražaja. Pa ipak u ovom našem vremenu, prilične estetske i estetičke dezorijentacije, likovna umetnost, uzeta u celini, isto tako, kao nikada do danas nije imala internacionalniji karakter, nikad nije imala tako strukturalno obeležje koje je podjednako blisko svim narodima i podnebljima. Udaljavanje od klasične likovne forme, kao i nesentimentalni odnos prema klasičnim konvencijama nije jedina nit koja se provlači i spaja prostranstva današnjeg sveta — izvesni plastični koncepti, evidentni za čitavu savremenu umetnost, spajaju ova prostranstva takođe. Naime, ako su nekad postajala jasno omeđena područja različitih kultura, danas u savremenoj umetnosti, reklo bi se, takve granice ne postoje — savremena umetnost je, zaista, u mnogome izbrisala regionalne granice, prevladala udaljenost kontinenata stvorivši jedno internacionalno likovno sazvežđe. Ukoliko danas i u savremenoj umetnosti postoje izvesni specifični odblesci nekih područja, a oni postoje, oni se, čak i kad je reč o zemljama sa bogatom i dugom kulturno-umetničkom tradicijom, projektuju u vidu novonastalih iskustava bez bitnih uticaja njihove tradicionalne baštine i u krajnjoj liniji sačinjavaju deo opšte postojećeg međunarodnog umetničkog konteksta. Nesumnjivo je da su u ovom procesu internacionalizacije umetnosti veliku ulogu odigrala nova, savremena sredstva komunikacije odnosno informacije kao i drugi sociološki faktori.

Izložba modernog australijskog slikarstva potvrđuje navedene pretpostavke. Slikarstvo ovog dalekog vanevropskog kontinenta, na primer, pokazuje svekoliku srodnost i sa umetničkim zbivanjima u Evropi, bilo da je reč o izvesnim tendencijama, likovnim konceptima ili o morfološkoj strukturi dela. Otuda, iako imamo prilike da se prvi put sretnemo sa slikarstvom ove daleke zemlje slobodno možemo reći da ono za nas ne predstavlja neka nepoznata, nama daleka umetnička shvatanja. S druge strane, očigledno je da izložbu australijskog modernog slikarstva prožima raznovrsnost u izrazu i temama, u izražajnim sredstvima i stilovima. U stvari ona plastična iskustva i dostignuća, koja dominiraju u svetskoj umetnosti poslednjih decenija sadržana su i u australijskom slikarstvu: slikarstvo akcije, strukturalnizam, lirska apstrakcija savremeni ekspresionizam, fantastična figuracija, pop-art, nova figuracija... No, ovakva savremena opredeljenja, naravno, sama po sebi još i ne znače siguran i pun estetski pogodak. Ono što, međutim, impresionira to se baš ogleda u likovno-estetskom ekvivalentu koji daje smisao rešenjima, kojim su potvrđene stvaralačke namere australijskih umetnika i to uzevši u celini — nivo je gotovo ujednačen, izložba deluje celovito i bez obzira na različita konceptualna rešenja. Doduše, nekoliko pojedinaca se mogu istaći, bilo zbog osobenih vizija, svežine postupka ili kao izrazite i upečatljive senzibilnosti; u svakom slučaju karakteristične su pojave: Sidney Nolan i Artur Boyd, prvi je okrenut novoj figuraciji drugi simbolizmu; Stanislaus Rapotec, asocijativno orijentisan, John Olsen, pripada fantastičnoj tendenciji; Sharles Redington, John Passmore, zastupljeni su akcionim slikarstvom i Daryl Lill, koji se predstavio lirskom apstrakcijom.

Na izložbi ipak znatnu ulogu ima apstrakcija u svim svojim vidovima: široka gestualnost i akcija padaju takođe u oči što na neki način ovo slikarstvo približava američkoj školi, ali ne manje i drugim svetskim centrima: naročito kad su u pitanju druge slikarske tendencije, što sigurno nimalo ne umanjuje utisak koji je ostavila ova izložba koja, uostalom, predstavlja još jedan primer da umetnost ima jedinstven jezik namenjen čitavoj ljudskoj zajednici.

Đorđe Bošan

Salon Muzeja savremene umetnosti

U prvo vreme realistički orijentisan, Bošan se kasnije okreće drukčijem shvatanju. Težeći savremenijem izrazu, Bošan počinje sve vidnije da primenjuje konstruktivističku koncepciju: geometrijska stilizacija i uopšte vrlo čvrsta kompoziciona struktura postaju za Bošana fundamentalni elementi slike. On je u stvari upotrebio jednu shemu po kojoj se vrlo proračunato seku horizontale i vertikale, bilo da je reč o masama ili svetlu i senci. Otuda njegova platna, uglavnom socijalne tematike, ne zbog datog sižea već zbog pomenute artikulacije, deluju suviše programski, hladno i rutinerski. Ovakvom utisku doprinela je i posna faktura, kojom je verovatno Bošan želeo da dobije u robusnosti. Čini se pak da je Bošan samo spoljnim gestom, a primenjujući kruto izvesne tradicionalne principe, hteo da osavremeni izraz, da dosegne jednu elementarniju dimenziju koja, međutim, nije svojstvena njegovoj prirodi.

Vladimir Rozić

PRIKAZIVANJE ŽENSKE LEPOTE U HOMERA

Miloš N. ĐURIĆ

mali esej

DA OBELEŽI LEPOTU kao glavnu žensku odliku Homer se služi poredbom sa božanstvima kao idealnim tipovima ljudske savršenosti u njenu najprostijem obliku pomoću ukrasnog prideva božanski ili bogoliki (O d XI 17). Ponekad pesnik lepotu ističe izrazom „boginji slična" (O d. VII 291, I l VIII 305) ili „obličjem boginji slična" (I l. III 158), ili „besmrtnim boginjama i stasom i obrazom slična" (O d. VI 16). Ljupke devojke upoređuje pesnik sa Haritama, boginjama miline (O d. VI 18), Helenu i Nausikaju s Artemidom (O d. IV 122, VI 102-109), Penelopu s Artemidom ili zlatnom Afroditom (XVII 37, XIX 54). Pesniku nije svrha stvarna tačna pojedinost, nego totalan utisak, čime se postiže najveća živost.

Homer se kao umetnik odlikuje naročito time što u prikazivanju ženske lepote ne ide od pojedinosti do pojedinosti na telu, nego ide od celine i veoma pogodnim i srećno odabranim složenim pridevom obeležava ono što je karakteristično i bitno na likovima nebeskih i zemaljskih žena. Hera je, na primer, beloruha (I l. I 55), kravooka (I 551) i zlatostola (I 611), Atena je sovooka (I l. I 206), lepokosa (VI 303) i podobna zvezdi (IV 78), Tetida srebronoga (I l. I 538) i lepokosa (IV 512), Afrodita slatkosmeha (IV 10), Irida brzonoga (II 795), Zora ružoprsta (I 477) i lepotrona (VIII 565), Andromaha belolakta (VI 371), dvorkinja leporuha (VI 372), Trojanke dugoskute (VI 442), itd.

Kao idealan lik ženske lepote prvo mesto zauzima Afrodita. Kad je izronila iz morskih talasa, Hore je uvedu u krug bogova, od kojih ju je svaki, osvojen njenom lepotom, zaželeo za ženu (Hom. H i m n. 5). Njoj pre sviju pripada nadimak lepa, i njen pojas kao kakva amajlija daje nosiocu čari koje osvajaju čula i tako postaje simbol erotičke moći telesnog dela oko koga je ovijen:

Reče i otpaše potom od grudi izvezen i širok
trak u kojem su njene sve ušivene čini.
U tom je traku žudnja i ljubav, nagovor tu je
I prelašćenje što pamet i mudrim opčinjava ljudma
(I l. XIV 214—217).

Kad se Hera sprema da opčini Diva, pesnik ne opisuje lepotu pojedinih delova njena tela, nego se s izvesnom ustežljivošću ograničava na sjaj delova njena skupocena ruha, ne ulazeći u zavodničku moć njene lepe ženstvenosti, jer za to je dovoljan Afroditin čarobni pojas koji ona nosi (I l. XIV 170).

Likovima svojih božanstava Homer je ne samo trajno uticao na predstavu o bogovima u helenskom narodu, nego je u njima stvorio idealne likove ljudske savršenosti koji su kao prototipovi za sva potonja vremena podsticali na prvoredno stvaralaštvo u oblasti likovne umetnosti.

Pozadinu I l i j a d e čini borba za Helenu, koja svojom neobičnom lepotom omađijava pamet, potresa dušu, izaziva pustoš, ali i oplemenjuje i ispunjava dušu milosrđem i čovečnošću. U prikazivanju Helenine lepote Homer nije išao za tim da je ocrta u svim pojedinostima, tj. tako da ide po redu od jedne karakteristične pojedinosti do druge, nego je prikazao celokupan utisak i efekat koji ostavlja njena lepota i tako stvorio pojam lepote, za koji T. E. Lesing u svom L a o k o o n t u kaže da daleko premaša sve što umetnost u tome pravcu može da učini.

Kad sedi glavari trojanski, okupljeni oko Prijama na kuli, ugledaju Helenu gde im prilazi, tada i njima, hladnim i razumnim starcima, zaigra živo srce u grudima, te oni za trenutak zaboravljaju sve nevolje desetogodišnjeg rata koje je ona izazvala kobnim blistanjem svoje lepote:

Kada Helenu spaze gde na kulu penje se njima
jedan drugome tiho progovori krilate reči:
„Zamerke nema, Trojancu ni Ahejcu s nazuvkom lepim
što rad ovakve žene već odavno podnose jade:
obličjem ona veoma na besmrtne boginje liči"
(I l. III 154—158).

Izjava zanesenih starešina znači: da je koja druga žena bila odvedena onako kao Helena, to nikada ne bi imalo onakvih posledica kakve predstavlja Trojanski rat; sasvim izuzetna lepota Helenina izazvala je baš izuzetno fantastične posledice. Gornje stihove ne govori Parid, koji je Helenu oteo i odveo u Troju; ne govori ih nikakav njenom lepotom omađijani mladić, ili koji drugi zaneseni trojanski borac; ne, njih govore sedobrade, najrazboritije starešine, poštovanja dostojni poglavnici Prijamovi, i utoliko je trijumf lepote Helenine veći.

Homer prikazuje starce koji se dive Heleninoj lepoti i svoj zanos priznaju, ali ga svojom razboritošću i mudrošću odmah potom ugase kao trenutnu iskru, jer je starac koji odaje mladalačku požudu ružan:

Nego kakva je da je, u lađama neka se vrati
i ne ostavlja nama i našim potomcima žalost
(III 159—160).

Za dubok utisak što ga izaziva ženska lepota zna i naše narodno pesništvo. Takav utisak ostavlja svojom raskošnom lepotom Roksanda u S e s t r i L e k e k a p e t a n a (Vuk II, br. 39) i Leposava u Ž e n i d b a M i l i ć a b a r j a k t a r a (Vuk III, br. 78).

Miloš N. Đurić

Slobodan RAKITIĆ — Sopoćanski anđeo

TI ZIDU najzad dade krila
Srdita ružo zoro krine
Nestvarno planu sa visine
Budućnost što je nekad bila

Od smrti bele ne umakoh
Zaustavih se van sebe snen
Pred tobom klečah zanesen
Bi noć i bi dan i zlo svako

Rasipaš zvezde leptiraste
S prstiju stresam tvoj zarni prah
Dok blagost snevam u čudu stah
Pred stablom što ti s čela raste

To šušti svetlost i proleće
Udahnuh miris i cvet me skri
Oko tvoga sna moji teški sni
Lebde ali vạn zida neće

Anđele u prozirnoj peni
Nek vid mi na tvom licu sniva
Tu svetlost nebeskih sočiva
Na javi ni u snu ne sveni!

Oh nepokretan sred promaje
Videh vrtove u grozniči
Videh snenu biljku na slici
Lepotu što još ne prestaje

Omega smrti o vreme moje
Reč koju niko i ne shvati
Izvorje što bez vode pati
Dve suze nikad da se spoje

Ti zidu najzad dade krila
Srdita ružo zoro krine
Nestvarno planu sa visine
Budućnost što je nekad bila

PRILOZI OBJAVLJENI U „KNJIŽEVNIM NOVINAMA“ U 1965. GODINI

AKTUELNOSTI — 15 DANA

BROJ 240 (8. JANUAR), 1. 2. 8. — Nagrada „Benito Huarez“ V. Čolanoviću. Novi članovi Udruženja književnika Srbije. Rasprodaja seksa na veliko. Toponomastika. Nenaivni poslovi oko naivnih slikara. Nova pravila. Smisao za više oblike života.

BROJ 241 (23. JANUAR), 1. 2. — Uoči Kongresa PEN-kluba. Zidanje Skadra na Bojani. Zasviraj pa za pojas zadeni. Vladimir Solouhin u redakciji „Književnih novina“.

BROJ 242 (6. FEBRUAR), 1. 2. — Smrt Vinstona Čerčila. Stupidarium. Vaskrsenje mirjamovskog žanra (Momo Kapor). Govedina na Drajzerov način. Skapen kao dramski pisac. Tekovine.

BROJ 243 (20. FEBRUAR), 1. 2. — Ponovno rađanje Makedonskog teatra. Plenum Saveza književnika. Četiri reditelja i Kongres. Godišnja skupština Udruženja književnika Srbije. Odgovornost javne reči. Promena firme.

BROJ 244 (6. MART), 1. 2. — Samostalno dejstvovanje. Meša Selimović o piscu i društvu. Seobe i surogati. Zabava uz Mondrijana (Momo Kapor). Vrač-pogađač.

BROJ 245 (20. MART), 1. 2. 9. — Aplauz za Viktora Starčića (Petar Volk). Mali festival, male brige. „Srpska književnost u 100 knjiga“ i jednostrani izbori. „Napor i rezultat“ Miodraga Maksimovića (M. Damnjanović). „Živ mi Todor...“ „Savremenik“ posvećen slovenačkoj literaturi. Igre na sreću ili igranje srećom.

BROJ 246 (3. APRIL), 1. 2. — Preminuo je predsednik Srpske akademije nauka dr Ilija Đuričić. O jednom neobičnom poštovanju. Kako sve prikazuju našu književnost. Bela vrana naše zabavne štampe. M. Sel i beogradski prevodilac. Presudni movens. Opera kroz vekove. Pošto hrpa nasleđa?

BROJ 247 (17. APRIL), 1. 2. — Kako su pisci plaćeni. Nema drugog... Dočekasmo i deseto Pozorje. Sanda Langerholc i naša posla. Magija novca. Novi metod u savremenoj kritici ili epitetska kritika. Zajednički jezik.

BROJ 248 (1. MAJ), 1. 2. — Novosadski kompromisi. Presedan. Zakulisne igre. Etimologija za čudoredne. Kako se uzme. Šajtinčev „Kažiprst“ (Momo Kapor). Konkurs izdavačkog preduzeća „Otokar Keršovani“ za roman. Veru good, bous... kuelles bonnes informations. Roman Grozdane Olujić na mađarskom.

BROJ 249 (15. MAJ), 1. 2. 12. — V kongres Saveza komunista Srbije. Protiv kabadahiluka. Opet o „zakulisnim igrama“. Jedina veza. Konkurs za najbolju dečju knjigu.

BROJ 250 (29. MAJ), 1. 2. — Smrt Marije Dombrovske. Pulska šansa. TV-analfabeti. Umesto polemike (Petar Volk). Dašto mi ti dašto. Danta Alegorija. Nekrofilija.

BROJ 251 (12. JUN), 1. 2. 12. — Izjava Upravnog odbora Srpske književne zadruge. „Svet“ u svetu bulevarskih afera. Pet godina „Telegrama“. Lestvice Svete Lukića. Ukus publike — i ukus televizijske kritike. Ravnopravnost na pozorišni način. Zauzete dvorane. Korisna inicijativa zagrebačke „Mladosti“.

BROJ 252 (26. JUN), 1. 2. 12. — Selektivno pamćenje. Kukavičluk ili u Puli po starom. Finale jedne afere. Koliko dolara vredi Ratko Dražević? Ko uzmiče — kako i zašto? Kritičari su krivi i — nepoželjni. Međunarodni konkurs za dramska dela. Rezolucija Udruženja književnih prevodilaca.

BROJ 253 (10. JUL), 1. 2. — Televizija i Tartif. Muka sa obrazloženjima za nagrade. Kad glumci napuštaju pozorište. Dodeljene su sedmojulske nagrade. Skrivalica. Novi mecena. Intelektualci i Sarajevo. Liga znanja i „znanje“.

BROJ 254 (24. JUL), 1. 2. — Stvaralac i društvo. U Dubrovniku — oda turizmu u ime kulture. Umro dr Vido Latković. Nacionalna istorija u srednjoškolskoj nastavi (Predrag Protić).

BROJ 255 (7. AVGUST), 1. 2. — Umetnici i činovnici (Momo Kapor). „Kritika“ i realnost. Tužna antologija (Momo Kapor). Guranje Sizifovog kamena. Umro Arman Dival. Rasprodaje se biblioteka (D. S. Ignjatović).

BROJ 256 (21. AVGUST), 1. 2. — Dokument od prvorazrednog značaja (Predrag Protić). František Langer (1888—1965) (Miloš I. Bandić). Realizam i realnost nisu sinonimi (Vuk Krnjević). Posle svega — reč ima publika. Zanimanje — lepotica.

BROJ 257 (4. SEPTEMBAR), 1. 2. — Miloš Crnjanski u Redakciji „Književnih novina“. Nacionalizam inferiornih. Nedoslednost i omaške u dvobroju „Evrope“ (Draško Redjep). Plač nad sudbinom kamikaza. To se traži. Samo citat.

BROJ 258 (18. SEPTEMBAR), 1. 2. — „Unutrašnje“ rezerve. Reč o „sluhistima“. Evropski pozorišni amateri u Zagrebu (Svetozar Vlajković). Majerov stan (Berislav Nikpalj).

BROJ 259 (2. OKTOBAR), 1. 2. — Gosti „Književnih novina“. Simpozium o delu Karela Čapeka. Konformizam „avangarde“. Oni koji dolaze i oni koji odlaze. Osetljivost. Filmska bruka ili tako nam i treba (Predrag Palavestra).

BROJ 260 (16. OKTOBAR), 1. 2. 10. — Jubilej Josipa Vidmara. COMES o avangardi. Šta je sa Kongresom Saveza književnika? Crnjanskove „Seobe“ u Belgiji. Posleratni jugoslovenski roman.

BROJ 261 (30. OKTOBAR), 1. 2. — Ivo Andrić govori studentima. Jubilej Saveza novinara Jugoslavije. Predlog Društva književnika Hrvatske o izmeni strukture Saveza književnika. Mora li baš tako da bude. Hoće li neko shvatiti? Protiv tradicije. Istoriomanija ili improvizacije o filmskoj besmrtnosti (Petar Volk).

BROJ 262 (14. NOVEMBAR), 1. 2. — Ljudi nisu skloni apstraktnom jedinstvu. Ideja. Plemićko gnezdo (Momo Kapor). Lutke koje gore. Biser. Samokritika.

BROJ 263 (27. NOVEMBAR), 2. — Penzioneri ali i filmski reditelji. Slobodni umetnički status ali za koga? Jugoslovenska književnost u nastavcima. Lekcija broj 1. „Uska ulica“ na hindu jeziku. Intervju.

BROJ 264 (11. DECEMBAR), 1. 2. — Reč u pravo vreme (Predrag Protić). Uspeh, ali kakav? Pozorište na licitaciji. Trostruki jubilej u Kikindi. Majer u stanu (Berislav Nikpalj). Reč ima M. Ristić. Redak izdavački poduhvat.

BROJ 265 (25. DECEMBAR), 1. 2. — Nagrada jugoslovenskog PEN kluba — Centar Beograd inostranim prevodiocima jugoslovenske književnosti. Bolje da jubileja nije ni bilo (P. V.). Hamza Humo sedamdesetogodišnjak. Pravo na život (M. K.). Smrt Somerseta Moma. Ako je i od Žike Bogdanovića — previše je.

ESEJ — PREVEDENI ESEJ — MALI ESEJ

* * *: Starci treba da budu istraživači. — — Povodom smrti T. S. Eliota. (Preveo Dušan Puvačić). 241 (23. januar), 5.

ANGELUS JOVAN: Groteska — moderna fantastika. 253 (10. jul), 5.

BANDIĆ MILOŠ I.: Čežnja za apsolutnim. — Napomena o književnom delu Mihaila Lalića. 249 (15. maj), 5; Čežnja za savršenstvom ili jedna mogućnost kritike. 265 (25. decembar), 9

BITOR MIŠEL: Moć romana. (Prevela Gordana Stojković-Badnjarević). 262 (14. novembar), 9.

BUGARSKI RANKO: Da li je jezik živ organizam? 245 (20. mart), 5; Strukturalna lingvistika i savremena nauka. 254 (24. jul), 8; Jezik kao delatnost. 262 (14. novembar), 5.

DAMNJANOVIĆ MILAN: Čemu sociologija umetnosti? 240 (8. januar), 7.

ĐURIĆ dr MILOŠ N.: O utvrđivanju i održavanju mere. 247 (17. april), 9; Obeležje pesništva i povesti po Aristotelu. 256 (21. avgust), 8; Prikazivanje ženske lepote u Homera. 265 (25. decembar), 6.

HAJEK JIRŽI: Ladislav Novomjeski pesnik integralnog humanizma. (Prevela Nada Đorđević). 257 (4. septembar), 5.

HAKSLI OLDOS: Književnost i znanost. (Preveo Mario Šuško). 249 (15. maj), 5.

HENSFORD DŽONSON PAMELA: Genealogija romana. (Preveo Dušan Puvačić). 248 (1. maj), 5.

HVATOV A.: Fragmenti o Solohovu. (Preveo Stanojlo Bogdanović). 261 (30. oktobar), 9.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Izvesnost i neizvesnost umetnosti. 251 (12. jun), 5.

JEREMIĆ DRAGAN M.: Iskustva marksističke kritike. 255 (7. avgust), 5; 256 (21. avgust), 5.

JONESKO EŽEN: Pozorišna iskustva. (Preveo Aleksandar Popović). 247 (17. april), 12.

KALAFATOVIĆ BOGDAN: Kritičar kao učitelj gledanja. 254 (24. jul),6.

KECMANOVIĆ DUŠAN: Nema nedužnih reči. 251 (12. jun), 7.

KECMANOVIĆ ILIJA: U sukobu sa sobom i svetom oko sebe 243 (20. februar), 5.

KLAJN dr HUGO: Da li je Hamlet voleo Ofeliju? 246 (3. april), 5.

KOEN Ž.: Malarmeova „nejasnost“. (Prevela Mirjana Vukmirović). 260 (16. oktobar), 5.

KOLJEVIĆ NIKOLA: Osnovna obeležja Jejtsove poezije. 253 (10. jul), 5.

KOSTIĆ DR ALEKSANDAR Đ.: Nesporazumi oko seksualnosti kao motiva književnog stvaranja. 243 (20. februar), 8; Seksološka analiza naše narodne poezije. 251 (12. jun), 6.

LAZAREVIĆ BRANKO: Bliskavice u jesen. 240 (9. januar), 5; „Staro“, „novo“, etc. 261 (30. oktobar), 5 i 262 (14. novembar), 8.

LEVI-STROS KLOD: 3 vrste umetnosti. (Preveli Jelena i Branko Jelić). 238 (16. septembar), 9.

MATIĆ DUŠAN: Promemorij za Žan Grenijea. 247 (17. april), 9.

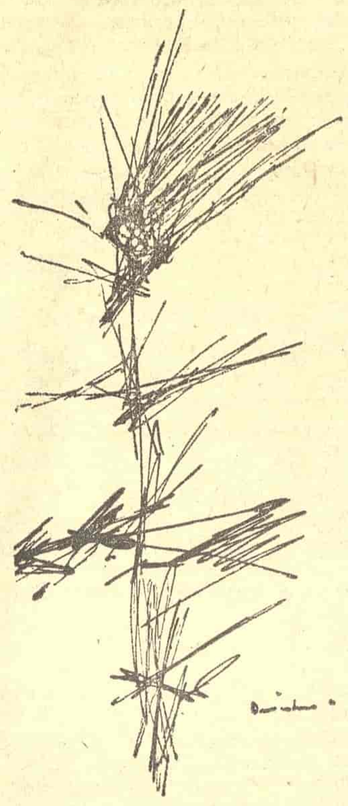

VINJETE NA OVIM STRANAMA IZRADIO BRANKO OMČIKUS

MATVEJEVIĆ PREDRAG: Djelo i opus kao dio i cjelina. 252 (26. jun), 8.

MILANOVIĆ BRANKO: „Stojan Mutikaša“ danas. 258 (18. septembar), 8.

NOVOMJESKI LADISLAV: Tako korača istorija. (Prevela Nada Đorđević). 257 (4. septembar), 5.

PALAVESTRA PREDRAG: Književne generacije. 254 (24. jul), 5.

PETROV ALEKSANDAR: S Heraklovog svetilišta. 242 (6. februar), 5; Andrićev poetski zapis. 259 (2. oktobar), 5.

SEKVI DR EROS: Ljubav koja pokreće zvezde. — Sedam stotina godina od Danteovog rođenja. 247 (17. april), 5.

STAJNER DŽORDŽ: Humanističko obrazovanje. (Preveo Dušan Puvačić). 250 (29. maj), 5.

STEFANOVIĆ PAVLE: Tri preostale staze ozbiljne umetnosti. 260 (16. oktobar), 8.

TAUTOVIĆ RADOJICA: Kosmos ili Kosmopolis. 255 (7. avgust), 9.

TOČANAC VASILIJE: Od realizma do moderne. 264 (11. decembar), 8.

VLAJKOVIĆ SVETOZAR: O junaku savremene drame. 257 (4. septembar), 9.

VOJVODIĆ RADOSLAV: Lišće povrh uma. 248 (1. maj), 9.

ZORIĆ PAVLE: Romansijer kao begunac. 258 (18. septembar), 5.

ŽID ANDRE: Rasprava o Narcisu. (Prevela Gordana Stojković-Badnjarević). 265 (25. decembar), 5.

ŽISELBRE ANDRE: Postavke za jednu marksističku kritiku. (Preveo Đ. Leverin). 252 (26. jun) i 253 (10. jul), 8.

FILM

BOGDANOVIĆ EMILIJA: Smrt filmskog žurnala. („Filmske novosti“ danas ... a sutra?). 243 (20. februar), 6.

BOŽIĆ MLADEN: Ko je Džejms Bond? 248 (1. maj), 6.

FELINI FEDERIKO: Đulijeta i duhovi. (Preveo Borivoje Marković). 261 (30. oktobar), 6.

JOCIĆ LJUBIŠA: Iz rediteljske beležnice. 247 (17. april), 7.

KALAFATOVIĆ BOGDAN: Svedeni podatak života. („Filmske novosti“ danas ... a sutra?). 242 (6. februar), 6.

NOVAKOVIĆ SLOBODAN: Autori ili službenici. („Filmske novosti“ danas ... a sutra?). 242 (6. februar), 6; Godina previranja. Na marginama XII festivala jugoslovenskog kratkometražnog filma. 246 (3. april), 6; Na novim izvorima. Jugoslovenski crtani film danas. 247 (17. april), 6; Volite li Saritu? 250 (29. maj), 6.

PJEROTIĆ ANA: Svršetak kruga? 240 (9. januar), 6.

RASTEGORAC IVAN: Pitanja svrhe i forme. („Filmske novosti“ danas... a sutra?). 243 (20. februar), 6.

STANISAVLJEVIĆ MIODRAG: Seme i kalupi. („Filmske novosti“ danas... a sutra?). 242 (6. februar), 6.

TIRNANIĆ BOGDAN: Svet gole istine. („Filmske novosti“ danas... a sutra?). 243 (20. februar), 6.

VOLK PETAR: „Građanin Pokorni“ — tužna priroda smešnog. 241 (23. januar), 6: Trajanje čoveka. „Prometej sa otoka Viševice“ Vatroslava Mimice. 245 (20. mart), 6; Pesnik na ekranu. Povodom filma „Tri“ Aleksandra Petrovića. 252 (26. jun), 7; Afirmacija. Film „Čovek nije ptica“ Dušana Makavejeva. 253 (10. jul), 7; Potvrđivanje. „Neprijatelj“ Žike Pavlovića. 254 (24. jul), 7; Iskušenja. Posle Pulskog festivala. 255 (7. avgust), 7.

INOSTRANE TEME

ANGELUS JOVAN: Začarani krug savremene švedske književnosti. 256 (21. avgust), 6.

BANDIĆ MILOŠ I.: Polemike o Svejku. 150-godišnjica rođenja Ljudevita Stura. 262 (14. novembar), 7.

BOGDANOVIĆ STANOJLO: Moj brat Sergej Jesenjin. 259 (2. oktobar), 6.

BREM E. MAKS: Promene u švajcarskoj literaturi. (Preveo Aleksandar Popović). 260 (16. oktobar), 6.

CRNJANSKI MILOŠ: „Opsada Beograda“ kao opereta. 265 (25. decembar), 7.

DIMAN DORA: Sećanje na Kafku. (Preveo Stevan Ljatković). 264 (11. decembar), 6.

DRAŠKOVIĆ BORO: Beleška iz varšavskih pozorišta. 248 (1. maj), 9.

ĐORĐEVIĆ NADA: Diskusija o savremenoj češkoj prozi. 241 (23. januar), 8.

GEORGIJEVIĆ DR KREŠIMIR: Književno delo Marije Dombrovske. 257 (4. septembar), 6.

GROHOVJAK STANISLAV: Nova poljska poezija. 240 (9. januar), 10.

ESLIN MARTIN: O teatru apsurda. (Preveo Aleksandar Popović). 242 (6. februar), 8.

JEREMIĆ DRAGAN M.: Problemi kritike. (Simpozijum u Pragu). 244 (6. mart), 4.

KOSTIĆ PREDRAG: Traženja Petera Vajsa. 262 (14.novembar), 6.

MATIĆ DUŠAN: Poezija polaže ispit pred mašinom. 259 (2. oktobar), 7.

MATVEJEVIĆ PREDRAG: „Popularni roman“ danas i njegovi prijatelji. 253 (7. avgust), 6; Francuski izdavači danas. 258 (18. septembar), 6.

NINKOVIĆ LADISLAV: Mamci pornografije, 257 (4. septembar), 6. Bob Dilen osvaja Ameriku. 265 (25. decembar), 12.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Novi junak američke kulture. 254 (24. jul), 6.

VLIJMEN LEO VAN: Holandski heroj našeg vremena. 253 (10. jul), 6.

ZAHAROV LAV: Doba poezije. Jedna diskusija o sovjetskom pesništvu u 1964. godini. 245 (20. mart), 6; Ponovo Jevtušenko. „Bratska hidrocentrala“, nova poema Evgenija Jevtušenka. 250 (29. maj), 7.

IZ STARIH DANA — LJUDI I GODINE — TRAJNE VIZIJE

ANGELUS JOVAN: Sopoćani između trube i tišine. 257 (4. septembar), 8.

ATANASIJEVIĆ KSENIJA: Delo o životu Don Kihota i Sančo Panse. Sto godina od rođenja Unamuna. 242 (6. februar), 8.

GLIGORIĆ VELIBOR: Pesnik i život. Povodom 10. godišnjice smrti T. Ujevića. 263 (27. novembar), 8.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Veličina pesnika. 263 (27. novembar), 8.

IVANOVIĆ DR RADOMIR: Prvi beogradski romansijer. Povodom 50-godišnjice smrti Milutina Uskokovića. 259 (2. oktobar), 8.

KULUNDŽIĆ ZVONIMIR: Nad pisaćim stolom Slavka Kolara. 241 (23. januar), 9: Prva zagrebačka štamparija. 255 (7. avgust), 6.

LJUBIBRATIĆ DR DRAGOLJUB: Novi podaci o Apisovoj ulozi u sarajevskom atentatu. 253 (10. jul), 6.

MARINAC ZORICA: Kritičarski pogledi Milana Bogdanovića. 245 (20. mart), 12.

PAUNOVIĆ SINIŠA: Razgovori s Jovanom Dučićem. 240 (9. januar), 6.

REĐEP DRAŠKO: Grlč, poezija, Vjekoslav Majer. 248 (1. maj), 12.

STEFANOVIĆ ALEKSANDAR V.: Tomas Sterns Eliot. 240 (9. januar), 8.

VUKOVIC VLADETA: Vedrina života i vitalitet mladosti. 260 (16. oktobar), 8.

ZORIĆ PAVLE: Književna sudbina Vladimira Ćerine. 255 (7. avgust), 8; Miletа Jakšić, zaboravljeni pesnik prolaznosti 256 (21. avgust), 9; Kosta Ruvarac, kritičar epohe romantizma. 257 (4. septembar), 9; Protiv malograđanske svakidašnjice. 259 (2. oktobar), 9.

IZLOG ČASOPISA

ANGELUS JOVAN: Meri Makarti o Džonu Ozbornu (The Observer). 255 (7. avgust) 10; Neobjavljena Hemigvejeva poezija (Atlantic), 257 (4. septembar), 10.

BANDIĆ MILOS I.: Problemi i protivrečnosti realizma (Estetika). 253 (21. avgust), 10; O mladoj češkoj i slovačkoj poeziji (Plamen, Kulturni život). 257 (4. septembar), 10; Današnja književnost i mit (Plamen). 258 (18. septembar), 10; Razgovor o romanu (Slovenske poh'lady). 259 (2. oktobra), 10; Avangarda i klasici (Slovenske poh'lady, Plamen) 263 (27. novembar), 10; Inicijative mladih pisaca (Tvar). 264 (11. decembar), 10.

BOGDANOVIĆ STANOJLO: Tolstoj i Dostojevski na terazijama (Zvezda). 240 (9. januar), 10: Vuk u novom svetlu (Život), 240 (9. januar), 10; O savremenoj literaturi (Voprosy literatury). 241 (23. januar), 10; Sloboda slobodnog stiha (Zvezda). 242 (6. februar), 10; Život kritike (Izraz). 242 (6. februar), 10; Izuzetnost dramskog pisca Viktora Rozova (Zvezda). 246 (3. april), 10; Poezija i konjunktura (Literaturnaja gazeta). 248 (1. maj), 10; Literarne aktuelnosti u svetu Ane Ahmatove (Voprosy literatury). 250 (29. maj), 10; Pohvala Grigoriju Melehovu (Literaturnaja gazeta). 252 (26. jun), 10; Gde prestaje nacionalno (Literaturnaja gazeta). 253 (10. jul), 10; Bauk „modernizma“ (Voprosy literatury). 254 (24. jul), 10; Ličnost romansijera (Les Lettres francaises). 256 (21. avgust), 10; Tvardovski o Bunjinu (Novij mir). 258 (18. septembar), 10; Uvod u teoriju tragedije (Revue d'Esthetique). 259 (2. oktobar), 10; Da li je to viša forma (Literaturnaja gazeta). 263 (27. novembar), 10; Rehabilitacija „rehabilitovanog“ Hamleta (Voprosy filosofii). 264 (11. decembar), 10; Nesavremena savremena priča (Voprosy literatury). 265 (25. decembar) 10.

ĆIRKOVIĆ SANDOR: O istorijsko-književnoj periodizaciji (Prilozi). 260 (16. oktobar), 10.

DJIDIĆ LJUBIŠA: O poljskoj lirici (Sodobnost). 240 (9. januar), 10; O krizi u literaturi (Problemi). 245 (20. mart), 10; Dva vida savremene slovenačke lirike (Sodobnost). 247 (17. april), 10; Poezija Boža Vodoušeka (Dijalogi). 250 (29. maj), 10; O italijanskoj neoavangardi (Sodobnost), 251 (12. jun), 10; Posleratna slovenačka drama (Problemi). 252 (26. jun), 10; Savremena irska poezija (Sodobnost), 257 (4. septembar), 10; Novi roman i stvarnost (Problemi). 259 (2. oktobar), 10; O dečjoj poeziji (Sodobnost). 264 (11. decembar), 10.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Detronizovana kritika (Razgledi). 243 (20. februar), 10.

IVANOVIĆ RADOMIR: Neispitana područja albanistike (Gjurmime albanologjike). 263 (27. novembar). 10.

KOLUNDŽIJA VELIMIR: Sedamdesetogodišnjica rođenja Lučana Blage (Gazeta Literara). 251 (12. jun), 10.

KULENOVIĆ TVRTKO: Ratne i posleratne teme (La Fiera Letteraria). 241 (23. januar), 10; Pisac i moral (L'Europa Letteraria). 242 (6. februar), 10; Kafka — jedan put ka realnosti (Questo e Altro). 243 (20. februar), 10; Italijanski pesnici XX veka (Il Baretti). 245 (20. mart), 10; Znanje i sloboda (Il Ponte). 246 (3. april), 10; Odgovara Kvazimodo (L'Europa Letteraria). 247 (17. april), 10; Jezik i kultura (Il Ponte). 250 (29. maj), 10; Opet o „novom romanu“. (Nuova Antologia). 254 (24. jul). 10; Dve kulture ili humanističko jedinstvo (Nuova Antologia). 257 (4. septembar), 10; Knjiga i film (Rinascita). 258 (18. septembar), 10; Poezija za one koji ne čitaju (Il Ponte). 260 (16. oktobar), 10; Proza u potrazi za likovima (Il Ponte). 262 (14. novembar), 10.

LIVERSEIDZ TONI: Od poezije do manipulisanja rečima (Vidrosen). 249 (15. maj), 10.

MILJKOVIĆ ALEKSANDAR A.: Obilje raznovrsnog materijala (Praxis). 260 (16. oktobar), 10.

MLADENOVIĆ TANASIJE: Da li je Balzak veći, a Tolstoj istinitiji? (Les Nouvelles Litteraires). 244 (6. mart), 10; Etiambi i Lorens od Arabije (Figaro Litteraire). 245 (20. mart), 10; Kuda ide roman (Arts). 245 (20. mart), 10; Prevodioci, ko ste vi? (Les Lettres Francaises). 246 (3. april), 10; Stogodišnjica fotografije (Les Nouvelles Litteraires). 247 (17. april), 10; Teilhard de Chardin (Europe). 248 (1. maj), 10; Ajnštajn i oštrica brijača (Les Nouvelles Litteraires). 248 (1. maj), 10.

NINKOVIĆ LADISLAV: Seks i roman (The New York Times Book Review). 241 (23. januar), 10; Razgovor sa T. S. Eliotom (The Kenyon Review). 243 (20. februar), 10; Pisac i prošlost (Ariel). 246 (1. maj). 10; Stil i ličnost (A Rewiew of English Literature). 249 (15. maj), 10; Djerdj Lukač o savremenoj literaturi (The New York Times Book Review). 252 (26. jun), 10.

PALAVESTRA PREDRAG: Prikaz srpske književnosti (International P. E. N. Buletin). 258 (18. septembar), 10;

POPOVIĆ ALEKSANDAR: O Johanesu Urzidilu (Wort in der Zeit). 241 (23. januar), 10; Zasedanje PEN-kluba u Budimpešti (Wort in der Zeit), 242 (6. februar). 10; Novi mađarski časopis u Novom Sadu (Uj syposion). 243 (20. februar), 10, Odlomci o lirici (NDL). 244 (6. mart). 10; Nauka i poezija (A konyv). 245 (20 mart). 10; Teatar apsurda (Wort in der Zeit). 246 (3. april), 10; Fenomenologija skandala (Merkur). 247 (17. april). 10; Nužni bor-

PRILOZI OBJAVLJENI U „KNJIŽEVNIM NOVINAMA“ U 1965. GODINI

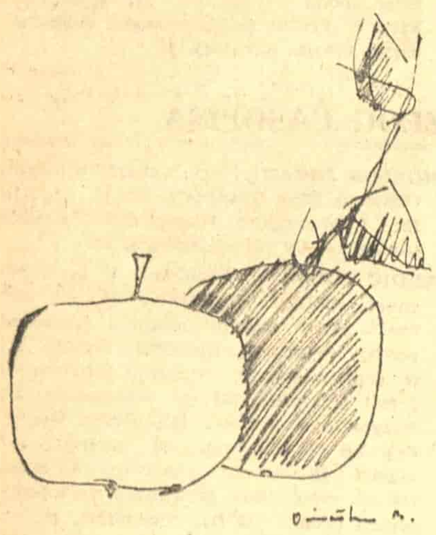

beni razgovori (NDL). 248 (1. maj), 10; Teatar bez zavese (Wort in der Zeit). 249 (15. maj), 10; Osamdeseti rođendan Djerdja Lukača (Nagyvilag). 250 (29. maj), 10; Bilansi kritike (Nagyvilag). 251 (12. jun). 10; Otkriće jednog roda umetnosti (Elet es Irodalom). 252 (26. jun), 10; Raznovrsnost sadržaja (Sonntag). 253 (10. jul), 10; Radio u NDR (NDL). 254 (24. jul), 10; Smisao i besmisao antologija (Merkur). 255 (7. avgust), 10; Poezija kao ljudsko delo (Wort in der Zeit). 256 (21. avgust), 10; Satira u socijalističkom romanu (Sinn und Form). 259 (2. oktobar), 10; Cokor ili mladalaštvo kao fatum (Wort in der Zeit) 260 (16. oktobar). 10; O ophođenju s literaturom i s onima koji je prave (NDL). 261 (30. oktobar), 10; „Zamak“ i prividenje (Kortars). 262 (14. novembar), 10; Politika na kulturnom polju i prijateljstvo (Merkur). 263 (27. novembar), 10.

PREDIĆ VLADIMIR: Umetnost Nadin Gordimer (The London Magazine). 253 (10 jul), 10; Mladi američki pesnici (Harper's Magazine). 254 (24. jul), 10.

PROTIĆ PREDRAG: Novi časopis za pozorišnu umetnost (Scena). 250 (29. maj), 10; O poetici jugoslovenske socijalne literature (Savremenik). 251 (12. jun), 10; Kranjčevićeva pesnička proza (Zadarska revija). 254 (24. jul), 10; Materijal sa diskusije o istoriji jugoslovenske književnosti (Putevi). 255 (7. avgust), 10; Obilje etnološke građe (Narodna umjetnost). 256 (21. avgust), 10; Književnost i jezik (Izraz) 257 (4. septembar), 10; Zapisi o Nediću i Bogdanu Popoviću (Letopis matice srpske). 265 (25. decembar), 10.

PUVAČIĆ DUŠAN: Časopis beogradskog centra PEN-kluba (Literary Quarterly). 253 (10. jul), 10.

RAJČIĆ BISERKA: Šta je to mlada literatura? (Współczesnosć). 241 (23. januar), 10; Lustigovo traženje i nalaženje (Plamen). 242 (6. februar), 10; Mit savremene literature (Odra). 244 (6. mart), 10; Nadrealizam u Poljskoj (Tvurčošč). 247 (17. april), 10; U zemlji gnevnih (Życie literackie). 249 (15. maj). 10; Protiv dramaturgije salonskog flerta (Dialog). 251 (12. jun), 10; Sadašnja situacija čehoslovačke književnosti (Literarni noviny). 253 (10. jul), 10; Najmlađa slovačka proza (Slovanske poh'lady). 261 (30. oktobar), 10; Problemi čoveka u Tatarkinoj novelistici (Slovanske poh'lady). 262 (14. novembar), 10; Vitold Gombrovič — čovek i pisac (Kultura) 265 (25 decembar) 10.

REDAKCIJA: Vojna i civilna cenzura u Jugoslaviji!? (L'Europa Letteraria). 261 (30. oktobar), 10.

SVIRČEV MALENA: Jedno mišljenje o Dos Pasosu (The New York Times Book Review). 244 (6. mart), 10.

ŠEŠUN FEDOR: Delo Karolja Sirmaija (Hid). 255 (7. avgust), 10.

TRAJKOVIĆ NIKOLA: Dvadesetogodišnjica smrti Pola Valerija (Les Nouvelles Litteraires). 261 (30. oktobar), 10; Aragonov novi realizam (Cahiers du Sud). 262 (14. novembar), 10; Univerzitet protiv nove kritike (Les Lettres Francaises). 263 (27. novembar), 10; Da li postoji filozofija fantastičnog? (Les nouvelles litteraires). 265 (25. decembar)10.

IZLOG KNJIGA

BADNJAREVIĆ ALEKSANDAR: Filip Kalan: „Gospodica Mary“. 242 (6. februar), 4; Gunther Weisenborn: „Furija“. 248 (1. maj), 4; Emil Koložvari Granpjer: „Breme časti“. 249 (15. maj), 4; Dž. D. Selindžer: „Freni i Zui“. 255 (7. avgust), 4; Fedor Vidas: „Novele“. 258 (18. septembar). 4; Leonid Leonov: „Jevgenija Ivanovna“. 265 (25. decembar), 4.

BOGDANOVIĆ STANOJLO: Robert Rođestvenski: „Srce na rukama“. 242 (6. februar). 4; Dragiša Radosavljević: „Lepa smicalica leta“. 243 (20. februar). 4; Emaniel Robles: „Vezuv“. 245 (20. mart), 4; Velimir Milošević: „Svetkovine“. 246 (3. april), 4; Mark Z. Lanskoj: „Kad je srce nemirno“. 247 (17. april). 4; Dragan Božić: „Mladić koga su zvali Kiša“. 250 (29. maj). 4; Jovan Lubardić: „Priča za moju ženu“. 253 (10. jul), 4; Ante Krmpotić: „Dan kada je umro moj otac“. 254 (24. jul), 4; Branislav Lovrenski: „Sakate ptice“. 255 (7. avgust), 4; Elza Triole: „Ruže na kredit“. 256 (21. avgust), 4; HID 1934—1941. 258 (18. septembar), 4; Miodrag Mladenović: „Vedra šuma“. 261 (30. oktobar), 4; Dragoljub Janković: „Opsena“. 262 (14. novembar), 4; Leonid Martinov: „Početak ere“. 264 (11. decembar), 4.

BOGETIĆ BOŠKO: Vladislav Kušan: „Izabrane pjesme“. 243 (6. februar), 4; Vera Blagojević: „Toplo jelo za umiranje“. 245 (20. mart), 4.

BOŽOVIĆ ZORAN: Leonid Leonov: „Jevgenija Ivanovna“. 248 (1. maj), 4; Aleksandar Čakovski: „Svetlost daleke zvezde“. 255(7. avgust). 4; Jurij Oleša: „Ni dana bez retka“. 260 (16. oktobar), 4; Ilja Erenburg: „Francuske sveske“. 263 (27. novembar), 4.

DRAGIĆ PREDRAG: Konrad Rihter: „More trave“. 246 (3. april), 4;

DJIDIĆ LJUBIŠA: Anton Vodnik: „Sonchi mlini“. 241 (23. januar), 4; Dušan Moravec (uredio): „Sto let s Ham'etom“. 245 (20. mart), 4; France Filipič: „Nebo za žejne oči“. 257 (4. septembar), 4.

DJURIĆ OSTOJA: — „Likovi revolucije“. 241 (9. januar), 4.

GAVELA dr BRANKO: Vidosava Nedomački: „Stara jevrejska umetnost u Palestini“. 246 (3. april), 4.

JOVANOVIĆ SVETISLAV: Dr Karen Horney: „Neurotična ličnost našeg doba“. 243 (20. februar), 4.

JOVIĆ ZVEZDAN: Kosta Dimitrijević: „Nusić — čarobnjak smeha“. 250 (29. maj), 4; Đakomo Skoti: „Obale tišine“ 257 (4. septembar), 4.

MARKOVIĆ BORIVOJE: Branislav Glumac: „Poslednji živi mrtvac“. 252 (26. jun), 4; Atanas Nastovski: „Marija protiv Pirlakova“. 253 (10. jul). 4; Barbara Kenig: „Šljunak“. 261 (30. oktobar). 4; Mario Suško: „Prvo putovanje“. 262 (14. novembar), 4; Veso Radumilo: „Otvorena vrata“. 265 (25. decembar), 4.

MARKOVIĆ MILIVOJE: Ciril Zlobec: „Najina oaza“. 249 (15. maj), 4.

MILJKOVIĆ ALEKSANDAR: Sarvepali Radakrišnan: „Indijska filozofija“. 241 (23. januar), 4: Kenet Klark: „Leonardo da Vinči“. 242 (6. februar). 4; Bertrand Rasl: „Osvajanje sreće“. 247 (3. april). 4; Mihailo Djurić: „Sociologija Maksa Vebera“ 249 (15. maj), 4; Rajt Mils: „Sociološka imaginacija“. 250 (29. maj), 4; Dr Ilija Stanojčić: „Predmet opšte sociologije“. 253 (10. jul), 4; Herbert Read: „Slika i misao“. 257 (4. septembar), 3; Žil Lemetr: „Impresije iz književnosti i pozorišta“. 260 (16. oktobar), 4; F. W. Scheling: „Sistem transcendentalnog idealizma“. 233 (27. novembar), 4; Konrad Fidler: „O prosuđivanju dela likovne umetnosti“. 264 (11. decembar), 4.

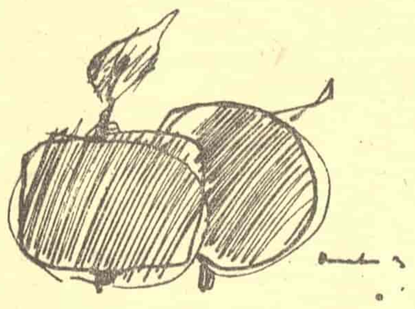

MITROPAN PETAR: Tatjana Arambašin: „Zvezdani broj sitnica“. 250 (29. maj), 4.

NEDELJKOVIĆ DRAGAN: Dušan Milačić: „Od Skarona do Remboa“. 261 (30. oktobar), 4.

NIKOLAJEVIĆ DIMITRIJE: Branislav L. Lazarević: „Akvareli“. 245 (20. mart), 4.

PALAVESTRA PREDRAG: Dr Dragoslav Ljubibratić: „Mlada Bosna i sarajevski atentat“. 251 (12. jun), 4; Musa Ćazim Ćatić: „Odabrane pjesme“. 258 (18. septembar), 4.

PEIĆ BRANKO: Dejvid Huart: „Invazija na Normandiju“. 249 (15. maj), 4; Budimir Milićević: „Pogrom“. 251 (12. jun), 4; Danil Granin: „U susret oluji“. 255 (7. avgust), 4; Volter Pejter: „Renesansa“. 258 (18. septembar), 4.

PETKOVIĆ VLASTIMIR: Federiko de Roberto: „Potkraljevi“. 243 (20. februar), 4; Rože Vajan: „Svečanost“. 247 (17. april), 4; Sava Penčić (sastavio): „Pohvala vatri“. 249 (24. jul), 4; A. G. Matoš: „Eseji“. 256 (21. avgust), 4.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Matija Bećković: „Tako je govorio Matija“. 257 (4. septembar), 4.

PREDIĆ VLADIMIR: Gvido Tartalja: „Gusarska družina“. 252 (26. jun), 4; Mirko Petrović: „Dečaci s trouglastog trga“. 255 (7. avgust), 4.

PROTIĆ PREDRAG: Jovan Milićević: „Jevrem Grujić“. 247 (17. april), 4; Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. 248 (1. maj), 4; Sima Ćirković: „Stefan Vukčić Kosača“. 250 (29. maj), 4; Žil Roa: „Bitka za Dijen Bijen Fu“. 252 (26. jun), 4; Ka-Tzetnik 135633: „Kuća lutaka“. 253 (10. jul), 4; Mato Radulović: „Krug se zatvorio na tromeđi“. 258 (18. septembar), 4; Brenden N. Bullow: „Opet jaše Ku-Klux-Klan“. 259 (2. oktobar), 4; Svetozar Marković: „Pariska komuna i Internacionala“. 260 (16. oktobar), 4; Tajna prepiska Čerčil—Staljin. 261 (30. oktobar), 4; Pjer Renuven: „Evropska kriza i prvi svetski rat“. 263 (27. novembar), 4; Dobroslav Ružić: „Đerdani“. 265 (25. decembar), 4.

RAJČIĆ BISERKA: Jan Očenašek: „Romeo. Julija i tama“. 248 (1. maj), 4; Jaroslav Ivaškijević: „Devojka i golubovi“. 259 (2. oktobar), 4.

RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Jožef Atila: „Pesme“. 240 (9. januar), 4; Dilen Tomas „Poezija“. 252 (26. jun), 4; Boris Pasternak: „Poezija“. 254 (24. jul), 4; Giorgos Seferis: „Poezija“. 255 (7. avgust), 4; Andre Freno: „Poezija“. 257 (4. septembar), 4; Blez Paskal: „Misli“. 259 (2. oktobar), 4; Jan Parandovski: „Alhemija reči“. 260 (16. oktobar), 4; A. K. Voronski: „Književni portreti“. 262 (14. novembar), 4; Leonardo da Vinči: „Traktat o slikarstvu“. 263 (27. novembar),4; Džon Raskin: „Vrednosti“. 265 (25. decembar), 4.

SUŠKO MARIO: Erskin Koldvel: „Blizu kuće“. 243 (20. februar), 4.

ŠOP IVAN: Živan Pavlekić-Seška: „Pionirski bataljon“. 240 (9. januar), 4; Nada Iveljić: „Tako čisto nebo“. 234 (20. februar), 4; Robert Neumann: „Olympia“. 246 (3. april), 4.

TRIFKOVIĆ RISTO: Vitomir Lukić: „Soba za prolaznike“. 256 (21. avgust). 4: Vlado Dijak: „Kafana San“. 264 (11. decembar), 4.

VOJVODIĆ RADOSLAV: Hamid Dizdar: „Niko se ne vraća sam“. 240 (9. januar), 4; Sreten Perović: „Prepoznavanje vremena“. 251 (12. jun), 4.

ZAHAROV LAV: A. K. Voronski: „Književni portreti“. 254 (24. jul), 4.

ZUBAC PERICA: Aleksandar Petrov: „Razgovori sa poezijom“. 241 (23. januar), 4.

KOMENTAR —

POLEMIKA —

TRIBINA

AZANJAC DUŠAN: Ni onako, ni uzgred, nego kako jeste. 246 (3. april), 12.

DRAGIĆEVIĆ RISTO J: O izdanjima Gorskog vijenca. 240 (9. januar), 12.

DJUKIĆ-GRBIĆ MILICA: O nekim izdanjima „Gorskog vijenca“ — ponovo. 241 (23. januar), 10.

HORVATIĆ DUBRAVKO: Majerov stan: 259 (2. oktobar). 6.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Nesporazum oko krize književne kritike. 255 (7. avgust), 10.

JEREMIĆ DRAGAN M.: O pravoj, svetskoj književnosti. (Reč na sastanku urednika književnih časopisa u Beogradu) 249 (15. maj), 9.

JOSIMOVIĆ dr RADOSLAV: Anatomija jedne kritike ili odgovor Hasanu Kalešiju, 252 (26. jun), 9; Adhuc sub iudice lis est. 256 (21. avgust), 9.

KALEŠI HASAN: S arapskog i na arapski. 240 (9. januar), 8; Arapska književnost u „Afričkim svitanjima“. 250 (29. maj), 8; Još jednom o arapskoj književnosti u „Afričkim svitanjima“. 253 (10. jul), 12.

KOMATINA MILIJA: Ko su pretendenti na ideološki monopol. 246 (3. april), 8.

LUKIĆ VELIMIR: Lako je nama koji smo na vlasti, teško Oskaru koji nije. 250 (29. maj), 12.

MARICKI GAĐANSKI KSENIJA: Aktuelno i zanimljivo filosofsko štivo. 243 (20. februar), 12.

MATIĆ DUŠAN: Car David i žabe. 254 (24. jul), 9.

MIĆEVIĆ KOLJA: Iznevereni Lorka, 264 (11. decembar), 10.

NEDELJKOVIĆ dr DRAGAN: Podsticaj humanističkoj nauci. 259 (2. oktobar), 11.

NIKOLIĆ DANILO: Za novi izbor proze Dinka Šimunovića. 243 (20. februar), 5.

NIKRALJ BERISLAV: Majer na ulici. 260 (16. oktobar), 7.

OTVORENO PISMO Upravnom odboru Udruženja književnika Srbije (povodom izbora novih članova Udruženja književnika Srbije). 242 (6. februar), 12.

ODGOVOR UPRAVE Udruženja književnika Srbije (povodom izbora novih članova Udruženja književnika Srbije). 242 (6. februar), 12.

PALAVESTRA PREDRAG: Ko je tražio đavola. 263 (27. novembar), 5.

PAPIĆ MITAR: Poplava praznoslovlja. 257 (4. septembar), 12.

PAVLOVIĆ ŽIVOJIN: O spontanim cenzorima, 257 (4. septembar), 8.

PEŠIĆ GOLUBOVIĆ ZAGORKA: Nesporazumi ili pretenzije na ideološki monopol. 244 (6. mart), 5.

PROTIĆ PREDRAG: Nušić ili varijacije na jubilejske teme. 256 (21 avgust), 8.

RAČKOVIĆ NIKOLA: Argumenti i zaključci . 263 (27. novembar), 12.

TRIFKOVIĆ RISTO: Malo mnogo ili na sceni srednja generacija. 249 (15. maj), 6.

ZAHAROV LAV: Zilahomanija ili kad duša zamire. 252 (26. jun), 7; Prva priča sa Dona. 261 (20. oktobar), 12.

ZORIĆ PAVLE: Odakle nesporazum. Kako se srozava društveni ugled književnika. 242 (6. februar), 12; Terorisana književnost. 264 (11. decembar), 5.

KRITIKA

BOGDANOVIĆ STANOJLO: Sitne brige velikog života (Milivoje Perović: „Grad na Moravi“). 248 (1. maj), 3.

BOŽOVIĆ BOŽIDAR: Kroz prizmatičko oko safire (Vladimir Bulatović-VIB: „Menjačnica ideala“). 261 (30. oktobar), 3.

ĆERKEZ VLADIMIR: Sugestivnost izraza (Risto Trifković: „Svakodnevna izgnanstva“). 262 (14. novembar), 3.

ĆURČIĆ LAZAR: Opšta književnost kod Srba (Ivo Tartalja: „Počeci rada na istoriji opšte književnosti kod Srba“). 249 (15. maj), 3.

GLIGORIĆ VELIBOR: Sintetičan profil Mlade Bosne (Predrag Palavestra: „Književnost Mlade Bosne“). 262 (14. novembar), 3.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Lotreamon ili smisao negacije (Lotreamon: „Sabrana dela“). 240 (9. januar), 3; Slabosti nerazlikovanja (Vane Marinović: „Dobri“). 241 (23. januar), 3; Inteligent u revoluciji (Matej Bor: „Daljine“). 243 (20. februar), 3; Pred novim mogućnostima (Izet Sarajlić: „Godine, godine“). 245 (20. mart), 3; Pretnje i proroštva (Vuk Vučo: „Kradljivci vatre“). 247 (17. april), 3; Mladići i priča („Suvremena jugo-

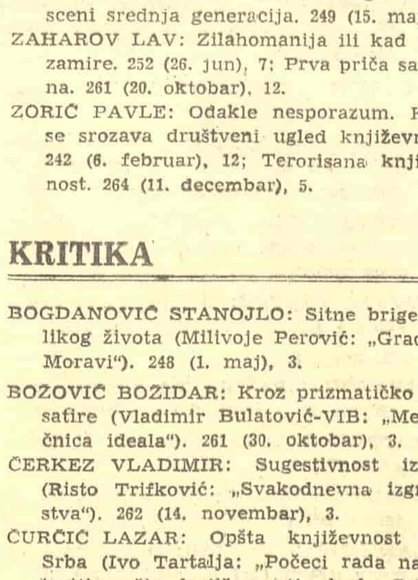

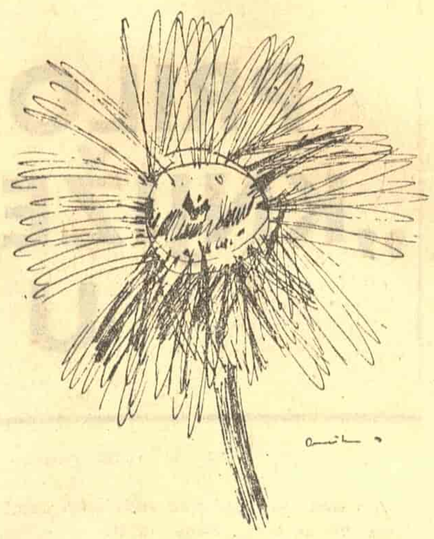

slovenska novela“). 252 (26. jun), 3; Poezija koja to nije (Vesna Krmpotić: „Jama bića“). 256 (21. avgust), 3; Otadžbinske poeme Miloša Crnjanskog (Miloš Crnjanski: „Tri poeme“). 258 (18. septembar), 3; Pisati za hrabre (Žika Lazić: „Mesečev znak“) 260 (16. oktobar), 3; Nesnalaženje pred delom (M. I. Bandić: „Mihailo Lalić: Povest o ljudskoj hrabrosti“). 265 (25. decembar), 3.

IVANOVIĆ RADOMIR V.: Poezija Kosova i Metohije (Esad Mekuli: „Na putu“; Rade M. Nikolić: „Slučajni zapisi“; Fahredin Gunga: „Pozdrav ponovljen u meni“; Enver Đerđeku: „Imenuj ove dane“; Vladeta Vuković: „Reči i ptice“; Radosav Zlatanović : „Nežni ubica“). 242 (6. februar), 3.

JEREMIĆ DRAGAN M.: Balada o starcu (Dušan Anđelković: „Deca i ribe“). 253 (10. jul), 3.

JURIŠEVIĆ MIODRAG: Bez pravog nadahnuća (Milorad Panić Surep: „Trideset leta“). 259 (2. oktobar), 3; Pesnik romantične inspiracije (Velimir Živojinović-Masuka: „Pesme“). 232 (14. novembar), 3; Brevijar kritičkih stavova (Priredili Božidar Kovaček i Draško Rađep: „Kritičari o Veljku Petroviću“). 263 (27. novembar), 3.

LALEVIĆ MIODRAG S.: Još jedan izbor narodnih pesama (Dr Miroslav Pantić: „Narodne pesme u zapisima XV-XVIII veka“). 244 (6. mart), 3.

MAMUZIĆ DR ILIJA: Istine i pasije profesora Kolendića (Petar Kolendić: „Iz starog Dubrovnika“). 249 (15. maj), 3.

MARKOVIĆ MILIVOJE: Vreme ljubavi i nostalgije (Ivan Minatti: „Bolečina nedoživetega“). 244 (6. mart), 3; Balade generacije bez mladosti (Lojze Krakar: „Med iskalci biserov“). 245 (20. mart), 3; Parabola o jednoj generaciji (Kajetan Kovič: „Ne Bog ne žival“). 252 (26. jun), 3; Vreme osamljenika (Oto Solc: „Pjevač“). 257 (4. septembar), 3; Pepeo pod zvezdama (Lojze Krakar: „Umrite mrtvi“). 263 (27. novembar), 3.

MILJKOVIĆ ALEKSANDAR A.: Filozofski ili umetnički pristup umetnosti (Danko Grlić: „Umjetnost i filozolija“). 254 (24. jul), 3.

NEVENIĆ GRABOVAC NEVENKA: Homerova „Ilijada“ (Prevod, uvod i registar Miloša N. Đurića). 253 (10. jul), 3.

PALAVESTRA PREDRAG: Govor kao intelektualna opsesija (Husein Tahmiščić: „Izbor i govor“). 240 (9. januar). 3; Opora draž crne satire (Miodrag Bulatović: „Heroj na magarcu ili Vreme srama“) 247 (17. april), 3; Metod imanentne kritike (Dragan M. Jeremić: „Prsti nevernog Tome“). 250 (29. maj), 3.

PEIĆ BRANKO: Svedočanstva prisutnosti (Dobrica Ćosić: „Akcija“). 245 (20. mart), 3.

PETKOVIĆ VLASTIMIR: Banatsko svetilište kazivanja (Bogdan Ciplić: „Jel' dobro divanim“). 241 (23. januar), 3.

PETROV ALEKSANDAR: Ka novim vrednostima (Desanka Maksimović: „Tražim pomilovanje“). 241 (23. januar), 3; Doprinos kritičkoj misli (Petar Džadžić: „Branko Miljković ili neukrotiva reč“). 244 (6. mart), 3; Tri kruga poezije (Tanasije Mladenović: „Vetar vremena“). 246 (3. april), 3; Antropološki pristup književnosti (Nikola Milošević: „Antropološki eseji“). 251 (12. jun), 3; Pred novim mogućnostima (Dragan Kolundžija: „Zlato i roditelji“). 252 (26. jun), 3; Ozbiljne farse (Velimir Lukić: „Farse“). 254 (24. jul), 3; Roman o zavetu (Borislav Pekić: „Vreme čuda“). 258 (18. septembar), 3; Sudbina intimističke poezije (Dušan Kostić: „Pjevam zemlju“). 261 (30. oktobar), 3.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Angažovanost umetnički potvrđena (Slavko Mihalić: „Ljubav za stvarnu zemlju“). 240 (9. januar). 3; U vrtlogu suprotnosti (Borislav Radović: „ Maina“). 243 (20. februar), 3; Savremena poljska poezija (Odabrao i preveo Petar Vujičić). 248 (1. maj), 3; Kako kritika prevladava efemernost (Slavko Leovac: „Metamorfoze“). 251 (12. jun), 3; Pojednostavljena pesnička istina (Miroslav Slavko Mađer: „Lenije zelene lenije“). 253 (10. jul), 3; Pesnik i folklorno iskustvo (Dobrica Erić: „Vinogradar“). 256 (21 avgust), 3; Na tri idejna toka (Kajetan Kovič: „Čas savesti“). 259 (2. oktobar), 3; Ka sublimnim istinama (Karolj Ač: „Pesma umesto tišine“). 261 (30. oktobar), 3; Opšta mesta, forsirana mesta (Nada Iveljić: „Pragovi i stijene“; Anđelko Vuletić: „Sedam vječnih pitanja“). 263 (27. novembar), 3; Moralistički tekstovi (Danijel Dragojević: „Svetiljka i spavač“). 264 (11. decembar). 3; Bez distinkcija (Antun Šoljan: „Trogodišnja kronika poezije hrvatske i srpske“). 265 (25. decembar), 3.

PROTIĆ PREDRAG: Kazivanje jednog revolucionara (Rodoljub Čolaković: „Kazivanje o jednom pokoljenju“). 242 (6. februar), 3; Esejistika Bratka Krefta (Bratko Kreft: „Portreti ruskih pisaca“). 246 (3 april). 3; Konvencionalna priča o detinjstvu (Ljubomir Tešić: „Doba igre“) 249 (15. maj), 3; Nove priče o starom svetu (Aleksandar Tišma: „Nasilje“). 255 (7. avgust), 3; Vera u moć pesničke reči (Ante Boglić: „Veliki koraci“). 257 (4. septembar), 3; Poezija fotografije (Draško Rađep: „Novi Sad grad na reci“). 258 (18. septembar), 3; Savesti u nevremenu (Velibor Gligorić: „Hronika jednog doba“), 264 (11. decembar), 3.

PUVAČIĆ DUŠAN: Izbor po srodnosti (Stanislav Vinaver: „Zanosi i prkosi Laze Kostića“). 242 (6 februar). 3; Prolaznost trajanja (Milivoj Slaviček: „Noćni autobus ili naredni dio celine“). 247 (17. april). 3; Život kao čekanje i nada (Živojin Pavlović: „Dnevnik nepoznatog“). 249 (1. maj), 3; Usamljenost kao vid pobune (Radomir Smiljanić: „Martinov izlazak“). 250 (29. maj), 3; Biti pisac (Erih Koš: „Taj prokleti zanat spisateljski“). 251 (12. jun). 3; Moć uspomena i nemoć ljubavi (Radoslav Vojvodić: „Ljubavnici i gavranovi“). 254 (24. jul), 3; Lirski eho detinjstva (Danilo Kiš: „Bašta, pepeo“). 256 (21. avgust), 3; Gorka povratnička saznanja (Branimir Šćepanović: „Sramno leto“). 259 (2. oktobar), 3; Bez treće dimenzije (Žika Lazić: „Mesečev znak“). 260 (16. oktobar), 3; Jezik života i jezik ideja (Antun Šoljan: „Kratki izlet“). 264 (11. decembar), 3.

RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Između uspomene i življenja (Josip Pupačić: „Ustoličenje“). 255 (7. avgust), 3.

TAUTOVIĆ RADOJICA: Put do Kerempuha (Tode Čolak: "Govorenje Petrice Kerempuha"). 260 (16. oktobar), 3.

TRIFKOVIĆ RISTO: Na granici hronike (Dušan Đurović: „Ognjevi“). 256 (25. decembar), 3.

VOLK PETAR: Izjašnjavanja (Slobodan Selenić: „Angažman u dramskoj formi“). 257 (4. septembar), 3.

ZORIĆ PAVLE: Jetka i duhovita razmišljanja (Tomislav Ladan: „Premišljanja“). 246 (3. april), 3; Kritičar kao proročica (Marko Ristić: „Hacer Tiempo“). 255 (7. avgust), 3.

LIKOVNA UMETNOST

AMBROZIĆ KATARINA: Janez Bernik. 243 (20. februar), 6.

DRAGOJEVIĆ DANIJEL: Kip i biljka. 241 (9. januar), 6; Prostor groba. 244 (6. mart), 6.

KAPOR MOMO: Jelena Cirković. Milovan Stanić. 263 (27. novembar), 6.

ROZIĆ VLADIMIR: Leonid Šejka i Dragomir Lubarda. 241 (23. januar), 6; Vojin Bakić. Vojislav Todorić 245 (20. mart). 6; Dragoš Kalajić. Milo Dimitrijević

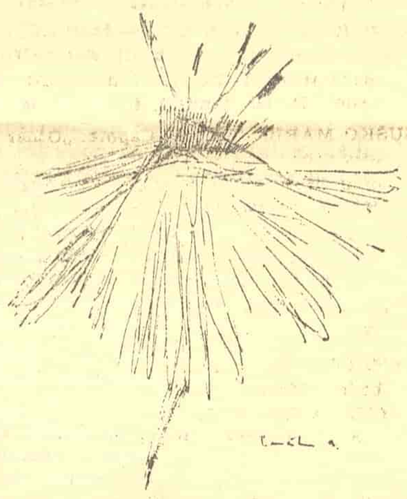

246 (3. april), 6; Slavoljub Bogojević. Milija Glišić. 248 (1. maj), 6; Milivoj Nikolajević. Božidar Džmerković. 249 (15 maj), 6; Ana Viden. Milan Cmelić. 250 (29. maj), 6; Bata Mihailović Izložba grafike. 251 (12. jun), 6; Božidar Jakac. Gligor Čemerski. 252 (26. jun), 6; Milić Stanković. Vladislav Todorović. 258 (18. septembar), 6; Svetozar Samurović. Kemal Širbegović. 259 (2. oktobar). 6; Petar Omčikus. Ante Kuduz. 260 (16. oktobar), 6; Steva Bodnarov. Branko Filipović-Filo. 261 (30. oktobar). 6; Oktobarski salon. 262 (14. novembar), 6; Oton Gliha. Miodrag Rogić, 264 (11. decembar). 6; Moderno australijsko slikarstvo. Đorđe Bošan. 265 (25. decembar), 6.

MALI EKRAN

KAPOR MOMO: Taj ludi, ludi svet! 240 (9. januar), 7; Cena slave. 241 (23. januar), 7; Je, je, je svet. 242 (6. februar). 7; Zakon kravate. 243 (20. februar). 7; Imate li malo vatre? 244 (6. mart), 7; Pauza. Biografije leptirice. Biografija u nekoliko redova. Čovek koji se ne smiri. 245 (20. mart), 7; Laku televizijsku noć. Neki divni Nemci. 246 (3. april), 7; Sporedne stvari. 247 (17. april), 7; Pomračenje. Četvrtkom. 248 (1. maj), 7: Razarači i lutke. 249 (15. maj), 7; Intelektualci. 250 (29. maj), 7; Imati crno odelo. 251 (12. jun), 7: Ispovest jednog gledaoca. Ispovest televizijske zvezde. Ispovest televizijskog režisera. 252 (26. jun), 7: Slatke priče. 253 (10 jul), 7; Prometej bez vatre. 254 (24. jul), 7; Trkači na kratke pruge. Stvaralačko samoubistvo. 255 (7. avgust). 7; Zabavljač. Mala istori a smeha. Smeh — naš noćni pratilac. 257 (4. septembar), 7; Paževi i karavele. 258 (18 septembar), 7; Kritičari i obožavaoci. 259 (2. oktobar), 7; My fair Mani. 260 (16. oktobar), 7; Otac. Ada. Nova emisija. Laku noć. „Apel“. 261 (30 oktobar). 7. Još uvek gledam. 262 (14. novembar), 7: Povampireni vampiri. 263 (27. novembar), 7; Alisa prolazi kroz ogledalo. Alisa. Zašto? Šta smo videli te večeri? U čemu je stvar. 243 (11. decembar) 7; Merilin... 265 (25. decembar),7.

PRILOZI OBJAVLJENI U „KNJIŽEVNIM NOVINAMA“ U 1965. GODINI

NA MARGINAMA ŠTAMPE

BOŽIDAR BOŽOVIĆ: Lekarije. 259 (2. oktobar), 2; Prijatelj moga prijatelja. 260 (16. oktobar), 2; Niski udarci. 261 (30. oktobar), 2; Reflektori javnosti. 262 (14. novembar), 2; Novine i mušterije. 263 (27. novembar) 2; Svečani brojevi. 264 (11. decembar), 2; Savremeno „priposlano“. 265 (25. decembar), 2.

REDAKCIJA: Pišem, pišeš, piše... 253 (13. septembar), 2.

TIMOTIJEVIĆ KOSTA: Drumovi i Turci. 240 (9. januar), 2; Exsultate, iubilate. 241 (23. januar), 2; Pourquoi pas? 242 (6. februar), 2; Tri ili četiri banke? 243 (20. februar), 2; Na proputovanju. 244 (6. mart), 2; Tri tone knjiga. 245 (20. mart), 2; Živeo miraz. 246 (3. april), 2; Vitasok u birtiji. Ko piskara? 247 (17. april), 2; Lopta i skalpel. 248 (1. maj), 2; Uvod u u primedbu. 249 (15. maj), 2; Metamorfoza. 250 (29. maj), 2; Prolećne vode. 251 (12. jun), 2; „Tražim svoju Dominik“. 252 (26. jun), 2; Kao zenicu u oku. 253 (10. jul), 2; U cara Trojana... 254 (24. jul), 2; Tri za groš. 255 (7. avgust). 2; Grafička poluistina. 256 (21. avgust), 2; Bube i sekiracija. 257 (4. septembar), 2.

NEPREVEDENE KNJIGE

BADNJAREVIĆ ALEKSANDAR: Luis Goytisolo „Las Mismas Palabras“: 243 (20. februar), 4; Edmundo Desnoes: „No hay problema“. 251 (12. jun), 4;

BOŽOVIĆ ZORAN: Vladimir Tendrjakov: „Svidanie s nefertiti“. 246 (3. april), 4; Mihail Bulgakov: „Teatraljnij roman“. 265 (25. decembar), 4.

HADŽIDAMJANOVIC GORDANA: Elza Triolet: „Le Grand Jamais“. 264 (11. decembar), 4.

JANIČIJEVIĆ JOVAN: Jurij Rytheu: „Golubye Pescy“. 256 (21. avgust), 4.

MILJKOVIĆ ALEKSANDAR A.: Marcel Cachin: „Ecrits et portraits“. 261 (30. oktobar), 4.

MUSIĆ SRĐAN: Carlo Villa: „La nausea media“. 248 (1. maj), 4.

NJERS MIRA: Friedrich Durrenmatt: „Die Panne“. 250 (29. maj), 4; Brigitte Reiman: „Die Geschwister“. 253 (10. jul), 4.

POPOVIĆ ALEKSANDAR: Armand Lanoux: „Quand la mer se retir“. 244 (6. mart), 4; Veronica Porumbacu: „Memoria cuvintelor“. 249 (15. maj), 4; Berkesi András: „Jaték a tisztesseggel“. 255 (7. avgust), 4; Albert Drach: Das grosse Protokoll gegen Zwetschkenbaum“. 257 (4. septembar), 4; Joseph Heller: „Catsh 22“. 262 (14. novembar), 4.

RAJČIĆ BISERKA: Jan Prokop: „Euklides i barbarzyncy“. 254 (10. jul), 4; Ryszard Przybylski: „Dostojevski i „Przeklete problemy“. 263 (27. novembar), 4.

SKOTI DJAKOMO: Riccardo Bacchelli: „Il brigante di Tacca del Lupo e altre novelle“. 241 (23. januar), 4.

SUŠKO MARIO: Truman Capote: „Other Voices other Rooms“. 240 (9. januar), 4; Aldous Huxley: „Literature and Science“. 245 (20. mart), 4; Sol Bellow: „Herzog“. 252 (26. jun), 4; James L. Herlihy: „The Sleep of Baby Filberston“. James Purdy: „Colour of Darkness“. 259 (2. oktobar), 4.

VELJKOVIĆ DJORDJE: Keith Botsford: „The March-man“. 247 (17. april), 4.

ZAHAROV LAV: Aleksej Arbuzov: „Moj bednij Marat“. 242 (6. februar), 4.

ZORIĆ PAVLE: R. M. Alberes: „Histoire du roman moderne“. 260 (16. oktobar), 4.

OSTALI ČLANCI

ANTAPOLJSKI LAV: Dublje pronicanje u intimni svet (pismo iz Moskve; preveo Stanojlo Bogdanović). 262 (14. novembar), 12.

BEGIĆ MIDHAT: Pokušaj o strukturi našeg romana (Simpozij o posleratnom jugoslovenskom romanu). 261 (30. oktobar), 8.

ČOLOVIĆ IVAN: Tezej na koncertu u Trebinjskom polju. 249 (15. maj), 8.

ČOSIĆ DOBRICA: Udruživanje prema uverenjima, afinitetima i idejama (Deo izlaganja na skupštini Udruženja književnika Srbije). 244 (6. mart), 8.

DAMNJANOVIĆ dr MILAN: „Sociološki ekvivalenat“ umetničke vrednosti. 246 (3. april), 6; Sociologizam i sociologija umetnosti. 250 (29. maj), 8; Socijalna akcija umetničkog dela. 254 (24. jul), 8; Deset teza o umetnosti u svetu tehnike. 258 (18. septembar), 8.

DAVIČO OSKAR: Udruživanje mimo republičkih okvira (Deo izlaganja na skupštini Udruženja književnika Srbije), 244 (6. mart), 8.

DŽAMONJA SREĆKO: Štetni purizmi i korisne tudjice. 252 (26. jun), 8.

DJURIĆ MILOŠ N.: Pesništvo u rimskom veku helenske književnosti. 263 (27. novembar), 7.

HAJEK JIRŽI: Za beogradskim „Okruglim stolom“ evropskih literarnih revija. Prevela Biserka Rajčić. 250 (29. maj), 9.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Reč o Bunčuku. (Solohov nobelovac). 261 (30. oktobar), 9.

JEREMIĆ DRAGAN M.: O idejama i predlozima za promenu statuta Saveza književnika Jugoslavije (deo izlaganja na skupštini Udruženja književnika Srbije). 244 (6. mart), 8; Zapisi sa puta po Čehoslovačkoj. 245 (20. mart), 7; Zlatnom Pragu u pohode. 246 (3. april), 9; Jugoslovenski roman i svetski tokovi romana — (Simpozij o posleratnom jugoslovenskom romanu). 261 (30 .oktobar), 8.

KLAJN HUGO: Odgovor jednoj Ani. 253 (10. jul), 9.

KONRAD KAREL: Da i ne. (Aforizmi). Beleška M. I. Bandića. 247 (17. april), 8.

KOŠ ERIH: Najbolje rešenje: staleška organizacija (Deo izlaganja na skupštini Udruženja književnika Srbije). 244 (6. mart), 9.

KREFT BRATKO: Nepotrebna atomizacija (Deo izlaganja na skupštini Udruženja književnika Srbije). 244 (6. mart), 9.

LAZAREVIĆ SVETOLIK: Djurake više nema. 252 (26. jun), 8.

MARINKOVIĆ NADA: Na dnu tišine. 256 (21. avgust), 6.

MILER ARTUR: Literatura i sredstva masovne komunikacije. 253 (10. jun), 9.

MINDEROVIĆ ČEDOMIR: Crvene lenije Orise. 240 (9. januar), 12; Domaći zadatak o kravi. 241 (23. januar), 12; Od rta Komorina do Kočina. 242 (6. februar), 9; Kalikatski petao. 243 (20. februar), 9; Hajderabadski kontrast. 245 (20. mart), 9.

OLJAČA MLADEN: Nerešena principijelna pitanja (Deo izlaganja na skupštini Udruženja književnika Srbije). 244 (6. mart), 9.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Praška jesen 1965. (iz putne beležnice). 260 (16. oktobar), 9.

POTOKAR TONE: Slovenačka književna hronika. Oko književnih časopisa. 241 (23. januar), 8; Panorama novih izdanja. 245 (10. mart), 12; Pismo iz Slovenije. Eseji, studije, memoari. Tri knjige u izdanju Slovenske matice. 251 (12. jun), 12.

RADOJIČIĆ DJORDJE SP.: Stojan Novaković. 244 (6. mart), 12.

STEFANOVIĆ PAVLE: Istina o nama. Posle III muzičkog bijenala u Zagrebu. 251 (12. jun), 8.

STOJANOVIĆ MIHAILO N.: Autori i izdavači. Ugovori između autora i izdavača. 245 (20. mart), 8; Autori i izdavači. Suština i forma izdavačkog ugovora. 246 (3. april), 9; Autori i izdavači. Vrste izdavačkih ugovora. 247 (17. april), 8; Autori i izdavači. O autorskom honoraru. 249 (15. maj), 8; Autori i izdavači. „Sporedna prava“ u izdavačkom ugovoru. 251 (12. jun), 9.

VLAJKOVIĆ SVETOZAR: Sećanje na Mitona. 262 (14. novembar), 9.

UJEVIĆ TIN: Plač nad hrpom kamenja. 263 (27. novembar), 9.

VIGORELI DJANKARLO: Oružje — kritika, a pobeda — sloboda. Prevela Mirjana Drndarski Jovanović. 248 (1. maj), 12.

ZORIĆ PAVLE: Današnji roman je neutralan i apstraktan. (Simpozij o posleratnom jugoslovenskom romanu). 261 (30. oktobar), 8.

PIŠI KAO ŠTO ČUTIŠ

ČRNČEVIĆ BRANA: na 4. strani u brojevima: 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262.

POEZIJA — LIRIKA U PREVODU

ANDJELKOVIĆ DUŠAN: Golija. Ikra. Sopoćani. 243 (20. februar), 7.

ANTIĆ MIROSLAV: Smrt jedne ptice. 254 (24. jul), 4.

BENOŠIĆ VALENTIN: Oproštaj. Tvoj odlazak, Antonija. 255 (7. avgust), 8.

BLAGOJEVIĆ DESIMIR: Pod mahovinom. 4 pesme. 255 (7. avgust), 11.

BOGETIĆ BOŠKO: Vrt u Budvi. Suma. 246 (3. april), 8.

BOŠKOVIĆ RUŽICA: Pesma me nosi. 256 (21. avgust), 9.

BOŽOVIĆ BOŠKO: Hades. 262 (14. novembar), 7.

BRKOVIĆ JEVREM: Tajne 250 (29. maj), 8.

BURINA SAFET: Čekanje na jutarnji zvuk. 250 (29. maj), 11.

DRAGOJEVIĆ DANIJEL: Odlazak, Među nama. Bilješka. Uspomene. L'allegria. 261 (30. oktobar), 6.

CVIJETIĆ LJUBOMIR: Koral za Fedru. Stvaranje pesme. 262 (14. novembar), 8.

ČERKEZ VLADIMIR: Žena na žalu okeana. Brodolomci. 243 (20. februar), 6.

ČUDINA MARIJA: Pećina. 242 (6. februar), 9.

DANTE ALIGIJERI (Italija): Vita nuova XIX, XXI, XL. Prevela Jugana Stojanović. 258 (18. septembar), 10.

DIPON ŽAK (Francuska): Mostovi. Predgrađe bez svetlosti. Jedan čovek luta ispod lune. Preveo Milan Komnenić. 252 (26. jun), 10.

DIZDAR MAK: Svatovska. 265 (25. decembar), 9.

DJIDIĆ LJUBIŠA: U zbivanju. 242 (6. februar), 6.

DJOGO GOJKO: Vis. Jezik tigrice. Kaktus. 260 (16. oktobar), 2.

DJORDJEVIĆ ALEKSANDAR: Uspavanka. 243 (20. februar), 9.

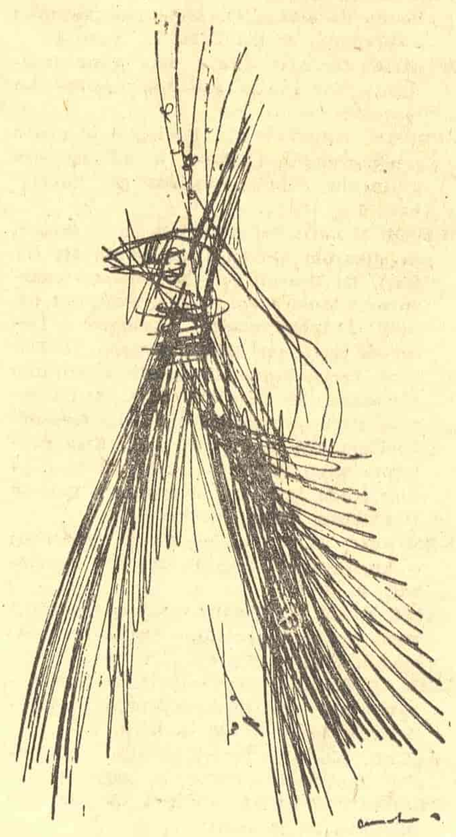

DJUROVIĆ ŽARKO: Vratimo se moru. 246 (17. april), 6.

FJODOROV VASILIJ (SSSR): Pišemo, rimujemo, zasedamo. Preveo Izet Sarajlić. 256 (21. avgust), 10.

GABE DORA (Bugarska): Ćutanje. Intimno. Tišina. Prevela Desanka Maksimović. 262 (14. novembar), 10.

GAJČEVIĆ VINKO: San i dan: 243 (20. februar), 9.

GARIĆ MARKO: Prevrnuti čanak sunca. 254 (24. jul), 8.

GILJEN NIKOLAS (Kuba): Možeš li? Palma sama. More crno. Život počinje. Preveo Radoje Tatić. 249 (15. maj), 10.

GRBIĆ DRAGOSLAV: Pesme o pesmi. 274 (17. april), 11.

GROHOVJAK STANISLAV (Poljska): Iz dnevnika. Goruća žirafa. Preveo Petar Vujičić. 240 (9. januar), 10.

GUDELJ PETAR: U kamenom krugu neba. 249 (15. maj), 11.

ELIOT TOMAS STERNS: Preludiji. Preveo Tomislav Ladan. 241 (23. januar), 5.

ERIĆ DOBRICA: Pesma o zemlji posle zemljotresa. Grad nije mrtav. 248 (1. maj), 7.

HELDERLIN FRIDRIH (Nemačka): Pogled. Proljeće. Crte života. Preveo Zvonimir Mrkonjić. 263 (27. novembar), 10.

HRUBIN FRANTIŠEK (Češka): Čas zaljubljenih. Noć sa Verlenom. Lisičansk. Skupljač krpa. Uveče. Prevela Biserka Rajčić. 250 (29. maj), 10.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Lađe i lađe. 257 (4. septembar), 4.

ILJEŠ DJULA (Mađarska): Ana. Kristalni svet. Preveo Danilo Kiš. 246 (3. april), 10.

JEJTS VILJEM BATLER (Engleska): Među dacima. Preveo Nikola Koljević. 254 (24. jul), 10.

JOCIĆ LJUBIŠA: Beli karanfil. 241 (23. januar), 4; Sopoćansko leonovanje. Odmrznuti plodovi. 248 (1. maj), 11.

JOVALEKIĆ SLOBODAN: Klovn: 243 (20. februar), 9.

JOVANOVIĆ ARSA: Kad nestanu vode pod jarom besnom. 263 (27. novembar), 8.

JOVANOVIĆ RADIVOJ S.: Saznanje. 243 (20. februar), 9.

KLINI KLOD-MIŠEL (Francuska): Egej. Septembar. Večernji vetar na Tibru. Sećanje. Prevela Gordana Stojković-Badnjarević. 264 (11. decembar), 10.

KOLUNDŽIJA DRAGAN: Ljubavna planina. 4 pesme. 251 (12. jun), 8; Večernje pesme ljubavnika koji se izgleda, neće dići sa zemlje. 257 (4. septembar), 7.

KOMNENIĆ MILAN: Pilatovci. Noćnina. 253 (10. jul), 8.

KOROMAN VESELKO: Pljeva na trpezi. 254 (24. jul), 6.

KOSTIĆ DUŠAN: To šlep govori meni, okrenut licem. 4 pesme. 258 (18. septembar), 7.

KOULRIDŽ, S. T. (Engleska): Kubla kan. (Prevela Ranka Kuić). 265 (25. decembar), 10.

KOVIČ KAJETAN: Sonet. Prednik. Lov. Gozdovi in mesta. Sonce. 265 (25. decembar), 11.

KRAGUJEVIĆ TANJA: * * *. 243 (20. februar), 8.

KRAKAR LOJZE: Ognje met ob Seni! 253 (18. septembar), 11.

LAZAREVIĆ BRANKO L.: Komedije. 257 (4. septembar), 11.

LUKIĆ VELIMIR: Kancona. Stihovi. Sonet. Slovo o Ovidiju. 262 (14. novembar), 11.

MALETIĆ MILAN: Nokturno. 250 (29. maj), 8.

MANOJLOVIĆ SONJA: Tako prolazi tijelo. 243 (20. februar), 9.

MARKOVIĆ BORIVOJE: Dve pesme. 255 (7. avgust), 9.

MARKOVIĆ SLOBODAN: Uvek je ista pesma prva. Beskućnik dragi. Posetiću još jednom. 241 (23. januar), 9; Deset soneta za „tamni banket“. 259 (2. oktobar), 10.

MATEVSKI MATEJA: Susret. Epitaf. Preveo D. M. Malović. 256 (21. avgust), 9.

MATIĆ DUŠAN: Stara sveska veče jutro 245 (20. mart), 11.

MIĆEVIĆ KOLJA: * * *. 260 (16. oktobar), 6.

MIĆUNOVIĆ RADOMIR: Izgnanik iz ponoćnog raja. 260 (16. oktobar), 6.

MIHALIĆ SLAVKO: Objava ljubavi. 4 pesme. 251 (12. jun), 11.

MINATI IVAN: Samotno je ovuda. Preveo Ljubiša Djidić. 252 (26. jun), 7.

MINDEROVIĆ ČEDOMIR: Majska mesečina. 250 (29. maj), 9; Kontiki i Biki. 253 (10. jul), 11; Kostobolja. Pesma za Nailu, za spomenar. Torzo. 264 (11. decembar), 11.

MITIĆ SRBOLJUB: Sedeći kostur. 249 (15. maj), 9; Moto za bitku. Nasleđe Ikara. 259 (2. oktobar), 9.

MITROVIĆ MILJENKO MILJKO: Postojnske jame. Godine. 243 (20. februar), 9.

MITROVIĆ ŽIVORAD: Elementi za tihu pesmu. Očekuj me nepoznata. Pitanja. 245 (20. mart), 5.

MLADENOVIĆ BORA: Odlomak iz Golgote. 243 (20. februar), 11.

MOMČILOVIĆ SLOBODAN: Na dan njenog venčanja. 250 (29. maj), 4.

NADRLJANSKI LJILJANA: Mrtvo lišće. 243 (20. februar), 9.

NENADOVIĆ SVETISLAV: Pesma o biku. 243 (20. februar)), 9.

NERUDA PABLO (Čile): Veliki vetar. Urna. Kroz rešetke novorođeni. Naoružana žena. Opsidijan. Prisustvo noći. Preveo Kolja Mićević. 253 (10. jul), 10.

NIKOLIĆ MILAN: Na razini mesto tražim. 252 (26. jun), 6.

NOVOMJESKI LADISLAV (Čehoslovačka): Noć. Hotel „Adrija“. Preveo Miloš I. Bandić. 257 (4. septembar), 10.

PAJIĆ PETAR: Jedno ime. Zimski slog. Pesma. 245 (20. mart), 5; Rekvijem za Luku Pajića. 264 (11. decembar), 8.

PAVČEK TONE: Gluvonemi. 240 (9. januar), 4.

PAVEZE ČEZARE (Italija): Doline misli. Očinstvo. Nokturno. Preveli Žana i Milan Komnenić. 259 (2. oktobar), 10.

PAVLOVIĆ MIODRAG: Dis. 246 (3. april), 5.

PAUND EZRA (SAD): Villonaud za ovogodišnji Božić. Rim. Preveo Vladimir Žunjević. 255 (7. avgust), 10.

PAZOLINI PJER PAOLO (Italija): Knezu Otvaram nad bijelim. Nerođenom sinu. Preveo Nedeljko Fabrio. 245. (20. mart), 10.

PEAKIĆ MARIJA: Lavina. Kad svoja četiri zida prepustim moru. Stećak. 263 (27. novembar), 7.

PETROVIĆ BRANISLAV: Osećanje budućnosti. Smrt prijatelja. 247 (17. april), 11; Revolverske šale. 260 (16. oktobar), 11.

PETROVIĆ PETAR M.: Tri soneta: Došljaci. Preci. Nomadski sni. 242 (6. februar), 7.

POLET SIBREN (Holandija): Portret jednog pesnika. Organon. Ledi Godiva putuje skuterom. Preveo Aleksandar Popović. 243 (20. februar), 10.

PORUMBACU VERONICA (Rumunija): Odjednom. Ćutanje. Prevela Florika Stefan. 251 (12. jun), 10.

PREDIĆ VLADIMIR V.: Na čelu vode. 248 (1. maj), 8; Septembar. 258 (18. septembar), 11.

RADIČEVIĆ BRANKO V.: Sedam pesama. 254 (24. jul), 11.

RAJKOVIĆ RADOMIR: Zemlja. 262 (14. novembar), 5.

RAKITIĆ SLOBODAN: Sopoćanski anđeo. 265 (25. decembar), 6.

RISOJEVIĆ RANKO: Pesma za S. 243 (20. februar), 8.

RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Ruža koju stvaraš. 244 (6. mart), 6; U otvorenoj kući i polju. 256 (21. avgust), 11.

SARAJLIĆ IZET: Žena ulazi u drogeriju. * * *. Neko je zvonio. * * *. 246 (3. april), 11.

SCOTI GIACOMO: Pjesma za radnike. 282 (14. novembar), 9.

SEZER EME (TAHITI): Zavet za jedan brodolom. S onu stranu. Točak. Preveo Miodrag B. Šijaković. 244 (6. mart), 10.

SJEKLOĆA RAJKO: Peščani sat. Smrtonoša. 264 (11. decembar), 4.

SOLOUHIN VLADIMIR (SSSR): Sunce. Preveo Lav Zaharov. 241 (23. januar), 10.

SPENDER STIVN (Engleska): Port Bou. Preveo Tomislav Sabljak. 260 (16. oktobar), 10.

STRNIŠA GREGOR: Zvezde. 240 (9. januar), 9; Gro-magnon. 259 (2. oktobar), 8.

ŠČEPANOVIĆ BLAŽO: Mjesečina. 244 (6. mart), 11.

ŠOP IVAN: Preludijum za rajski vrt. Balada o trenutku. 252 (26. jun), 10.

TAUFER VENO: More II. 255 (7. avgust), 5.

TIMOTIJEVIĆ BOŽIDAR: Crno drvo. Kako su deca sanjala svet. Tajna večera udvoje. Smrt ljubavnika. 240 (9. januar), 11.

TOMIČIĆ ZLATKO: Dolazak u Suzu. Put prema Sardu. Ulazak u Frigiju. 249 (15. maj), 8.

TRIFUNOVIĆ DUŠKO: Suveren. Tragične ptice. 247 (17. april), 6.

TUŠAK JENE: Rođaka Tonka i seoski pogreb. 243 (20. februar), 9.

UDOVIČ JOŽE: Zlato cvrčaka. 240 (9. januar), 9.

UNGARETI ĐUZEPE (Italija): Smrt s predumišljajem. O noći. Uspomene. Ostrvo. Uspomeni. Ofelije od Albe. Prevela Jugana Stojanović, 248 (1. maj), 10.

UTKIN JOSIF (SSSR): Vetar. Preveo Izet Sarajlić. 256 (21. avgust), 10.

VALERI POL (Francuska): Uzaludne plesačice. Poezija. Koraci. Preveo Kolja Mićević. 247 (17. april), 10.

VEŠOVIĆ RADONJA: Iverje osta da čeka talas nov. Žega. 261 (30. oktobar), 11.

VILJAMSON TOR (Island): La tomba di Guillietta a Verona. Preveo Vladimir Žunjević. 242 (6. februar), 10.

VINOKUROV EVGENIJ (SSSR): Moji su drugovi tajna za mene. Preveo Izet Sarajlić. 256 (21. avgust), 10.

VOJVODIĆ RADOSLAV: Pre nego smo pošli. 4 pesme. 252 (26. jun), 11; U ranu zoru. U ponoći. 259 (2. oktobar),2.

VOZNESENSKI ANDREJ (SSSR): Balada o radu. Balada o tački. Preveo Branko Vuković 261 (30. oktobar), 10.

VUJANOVIĆ DRAGUTIN: Janori. 248 (1. maj), 12.

VUKMIROVIĆ MIRJANA: Veče i opomena. 244 (6. mart), 6.

ZOGOVIĆ RADOVAN: Balada o rudaru. Spolja to izgleda sasvim obično. Jablan pred prozorom. 263 (27. novembar), 11.

POZORIŠTE

IVANOVIĆ BRANKO: Harold Pinter — pisac zagonetnih drama. 256 (21. avgust), 7.

MADJAREVIĆ VLADO: — Kazališno pismo iz Zagreba — Bilanca sezone na kraju godine. 241 (23. januar), 6; Nova godina sa novom upravom u Hrvatskom narodnom kazalištu. 244 (6. mart), 6; Kazališno pismo iz Zagreba 247 (17. april), 6; 249 (15. maj), 6; Dramske predstave Studentskog festivala. 252 (26. jun), 6; Završetak sezone u Zagrebu. 254 (24. jul), 7; Neslavan početak sezone. 260 (16. oktobar), 7; Učestalost premijera. 262 (14. novembar), 10; Problematičan tekst i predstave. 264 (11. decembar), 6.

VOLK PETAR: Poezija na sceni. Premijere: „Tomas Mor“ R. Bolta, „Bogojavljenska noć“ V. Sekspira, „Koktel“ T. S. Eliota i „Srećni cvrčak“ Dragana M. Jeremića. 241 (23. januar) 7; U mraku ljudskog bezvlašća. Premijere: „Savonarola i njegovi prijatelji“ Jovana Hristića te „Komedija“ i „Poslednja vrpca“ od Semjuela Beketa. 242 (6. februar), 7; Tragični ambisi iluzije. Gostovanje Zagrebačkog dramskog kazališta. 243 (20. februar), 7; Podsmeh hrabrima, Premijere: „Alisa u zemlji progresivnih čuda“ S. Novakovića, „Koračnica“ Dž. Vajtinga, „Viktor ili deca na vlasti“ R. Vitraka i „Haleluja“ D. Lebovića. 244 (6. mart), 7; Tragika odricanja. Premijere: „Kraljeva jesen“ Milutina Bojića, „Tirena“ i „Novela od Stanca“ M. Držića. 245 (20. mart), 7; Sudbina oblika. Premijera Krležine drame „U agoniji“ i gostovanje Praškog teatra na Gelenderu. 246 (3. april), 7; Istina koju ne primećujemo. Povodom gostovanja Satiričnog pozorišta „Večernji Brno“. 247 (17. april), 7; Vreme satire. Premijere: „Drugarsko veče“ Vaclava Havela i „Tango“ Slavomira Mrožeka. 248 (1. maj), 7; Poraz i budućnost. Premijere: „Slučaj Openhajmer“ H. Kipharta i „Ričard II“ V. Sekspira. 249 (15. maj), 7; Intermeco. 250 (29. maj), 7; Balada. Povodom gostovanja Borisa Livanova u „Jegoru Buličovu“ Maksima Gorkog. 251 (12. jun), 7; Sven Lasta ili traganje za onim trećim. 257 (4. septembar), 7; Radovanje. ali čemu. 258 (18. septembar), 7; Pomućeno zadovoljstvo. Premijere: „Tugovanka za gospodina Čarlija“ Dž. Boldvina. „Daktilografi“ i „Tigar“ M. Sizgala i „Mrtve duše“ Gogolja. 261 (30. oktobar), 7; Uznemirenost i ohrabrenje. Premijere: „Majstor Hanuš“ I. V. Lalića i „Sablja dimiskija“ A. Popovića. 262 (14. novembar), 7; Klopka za satiru. Premijera „Kafanice. sudnice, ludnice“ Brane Crnčevića. 253 (27. novembar), 7; Izazov. Premijere: „Lopov“ L. Leonova i „Gluvača“ M. Ašara 264 (11. decembar), 7; Dilene. „Tavela osećanja“ Jurija Olješa. 265 (25 decembar) 7.

PRIČA „KNJIŽEVNIH NOVINA“

ARAMBAŠIN TATJANA: Potonuli brod. 245 (20. mart), 11.

BLAGOJEVIĆ VERA: Setnje moga oca. 259 (2. oktobar), 11.

BOGDANOVIĆ VLADIMIR: Profesor se smešio. 242 (6. februar), 11.

BRAŠANAC ČEDOMIR: Stari kraj. 264 (11. decembar), 11.

ČRNJANSKI MILOŠ: Odlomak o odžačaru. 261 (30. oktobar), 11.

DŽUNIĆ SLOBODAN: Crtice u pesku. 246 (3. april), 11; Sreća. 257 (4. septembar), 11,

KOPČALIĆ DUŠAN: Jastreb. 253 (10. jul), 11.

KOŠ ERIH: Čamci. 263 (27. novembar), 11.

KOVAČEVIĆ ANTE: Sapat iz tame. 241 (23. januar), 11.

KUZMANOVIĆ VOJISLAV: Gost. 254 (24. jul), 11.

LAZIĆ ŽIKA: Ubistvo u Topoljanu. 251 (12. jun), 11.

OLJAČA MLADEN: U šumetini. 256 (21. avgust), 11.

PAJKOVIĆ RADOSLAV: Svetlost u šumi. 262 (14. novembar), 11.

PAVLOVIĆ ŽIVOJIN: Rat. 243 (20. februar), 11; Tenkovi na Argandi. 255 (7. avgust), 11.

SMILJANIĆ RADOMIR: Događaj kod zasеoka Molo. 250 (29. maj), 11.

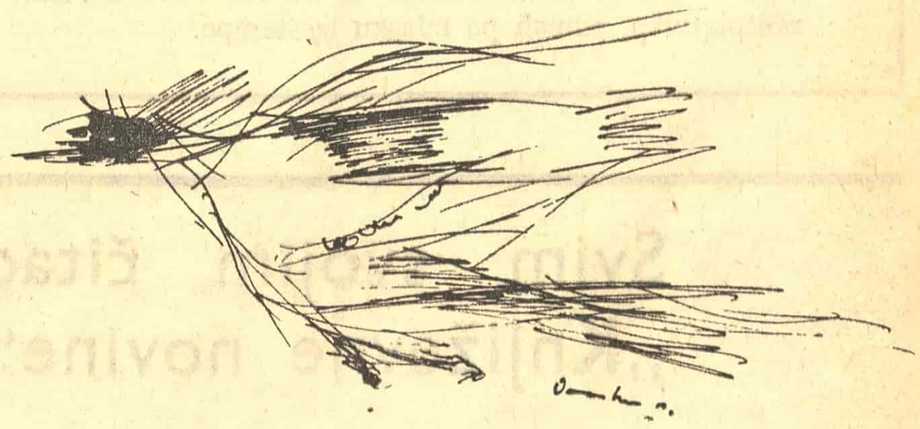

PRILOZI OBJAVLJENI U „KNJIŽEVNIM NOVINAMA“ U 1965. GODINI

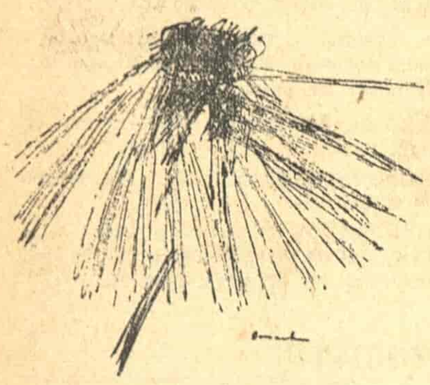

STEFANOVIĆ VLADIMIR: Smrt u zatvoru. 260 (16. oktobar), 11.
STOJŠIN VLADIMIR: Automobil u dvorištu. 253 (18. septembar), 11.
ŠĆEPANOVIĆ BRANIMIR: Sramno leto. 248 (1. maj), 11.
TRIFKOVIĆ RISTO: Ravnodušnost. 244 (6. mart), 11.
UGRINOV PAVLE: Cezar. 247 (17. april), 11.
VLAJKOVIĆ SVETOZAR: Strižibuba. 252 (26. jun), 11; Gospoda O., Ponora i ja. 265 (25. decembar), 11.
VUJASINOVIĆ TODOR: Savest. 249 (15. maj), 11.

TEMA DANA

Novinar kao društveni radnik. 240 (9. januar), 1.
Srpski književni glasnik (Predrag Palavestra). 241 (23. januar), 1.
Socijalno osiguranje slobodnih umetnika. 242 (6. februar), 1.
Perspektive kulturnog razvoja. 243 (20. februar), 1.
Stramputice školskog sistema. 244 (6. mart), 1.
Fond za unapređivanje izdavačke delatnosti u 1965. godini. 245 (20. mart),1.
Kulturne delatnosti u 1964. i 1965. godini 246 (3. april), 1.
Okrugli sto redaktora evropskih književnih časopisa. 247 (17. april). 1.
Časopisi i upoznavanje književnosti raznih naroda (Aleksandar Popović). 248 (1. maj), 1.
Ne zaboraviti (Tanasije Mladenović). 249 (15. maj), 1.
Pisac — osnovni proizvođač. 250 (29. maj). 1.
Apel iz Vajmara piscima sveta. 251 (12. jun), 1.
Mesto, uloga i zadaci štampe. 252 (26. jun), 1.
Zbližeњe nacionalnih književnosti. 253 (10. jul), 1.
Ko će napisati istoriju književnosti? 254 (24. jul), 1.
Nove privredne mere i kultura. 255 (7. avgust), 1.
Čitaocima i prijateljima „Književnih novina“. 256 (21. avgust), 1.
Šta će biti s domaćom knjigom? 257 (4. septembar). 1.
Novih sto knjiga biblioteke „Reč i misao“. 258 (18. septembar), 1.
Knjiga i poskupljenje poštanskih troškova. 259 (2. oktobar), 1.
Kako finansirati izdavačku delatnost? 260 (16. oktobar), 1.
Spasavanje knjige. 261 (30. oktobar), 1.
Književnik predsednik Srpske akademije nauka i umetnosti. 262 (14. novembar), 1.
Vanredni kongres Saveza književnika. 264 (11. decembar), 1:
Novi karakter Saveza književnika. 265 (25. decembar), 1.

VESTI — ANKETA — PISMA UREDNIŠTVU — INTERVJU

COMES u 1965. godini. 240 (9. januar), 2; Poduhvat jedne britanske knjižare. 241 (23. januar), 2; Književne veze Indije i Jugoslavije. 242 (6. februar), 2; Najnoviji prevod Nušića na ruski. 244 (6. mart), 2; Novi broj časopisa „Le Livre Slovene“. 245 (20. mart), 2; Novi časopis za likovne umetnosti. 247 (17. april), 2; Goranova nagrada za knjigu godine 249 (15. maj), 2; Naši autori u indijskim časopisima. 250 (29. maj), 2; Tajmsov književni dodatak o Andrićevoj „Prokletoj avliji“. 251 (12. jun), 2; Konkurs za originalne radiodramske tekstove. 254 (24. jul), 2; Moderne jugoslovenske pripovetke u Americi. 255 (7. avgust), 2; Konkurs za radio-amaterske tekstove. Novi roman Alena Silitoua. 256 (21. avgust), 2; Simpozijum o posleratnom romanu. 259 (2. oktobar), 6. Tinove povelje. 265 (25. decembar), 2.
ALEČKOVIĆ MIRA: Naći sredstva — ne može biti drukčije (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 264 (11. decembar), 9.
BEĆIROVIĆ KOMNEN: „Sa velikim umetničkim delima živimo izvan sudbine“ (Intervju G. Pikona). 246 (3. april), 12; Traganje za sopstvenim smislom. (Razgovor s Alenom Rob-Grijeom). 255 (7. avgust), 12.
BOR MATEJ: Literatura svesna svoje odgovornosti (Intervju uoči XXXIII kongresa međunarodnog PEN kluba). 252 (26. jun), 12.
BOŠNJAK MIRKO: Neophodnost valorizacije (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 264. (11 decembar). 9.
CVITAN DALIBOR: Principijelni ili lični obračuni. (Kritičari o književnoj situaciji). 265 (25 decembar), 6.
ČIMIĆ ESAD: Ne dotirati već investirati (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 264 (11. decembar). 9.
DJALIĆ MILOSAV: Administracija i izdavač. 260 (16. oktobar). 7.
DJIDIĆ LJUBIŠA: Odgovornost i neodgovornost pesnika i društva. (Razgovor s Danetom Zajcom) 260 (16. oktobar), 11: Pisati hrabro, bez predrasuda i pravdanja (Intervju sa Lojzetom Kovačićem). 254 (11. decembar) 12.
DJURIĆ VLADIMIR: Pesnik ili prepisivač. 249. (15. maj). 6.
DJURIĆ-KLAJN STANA: Lična samoodricanja. (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija) 263 (27. novembar), 1.
FILIPIĆ FRANCE: Žetva romana. (Kritičari o književnoj situaciji). 265 (25. decembar), 8.
GLUŠČEVIĆ ZORAN: Antologičar treba slobodno da odlučuje. (Anketa o postupku književnom nasleđu). 248 (1. maj), 8.
HRISTIĆ JOVAN: Čitava dela a ne fragmenti. (Anketa o pristupu književnom nasleđu). 248 (1. maj), 8.
JEREMIĆ DRAGAN M.: Pomagati otvoreno i neposredno. (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 263 (27. novembar), 1.
KAPOR MOMO: Večiti termin smrti. (Susret sa slikarom Mićom Popovićem). 249 (15. maj), 12; Djavoli još uvek dolaze. (Razgovor s Miodragom Bulatovićem). 251 (12. jun). 12; Duga mladost. (Razgovor s Dušanom Matićem). 256 (21. avgust), 12; Daleka vrela brda. (Razgovor s Mirkom Kovačem). 257 (4. septembar), 12; Čarobnjak tišine. Susret s Nedeljkom Gvozdenovićem. 259 (2. oktobar), 12; Kiša profesora Kiša. 261 (30. oktobar), 12; Šerif sa literarnom zvezdom. Razgovor s Petrom Džadžićem. 263 (27. novembar). 12.
KRNJEVIĆ VUK: Ironični roman. (Kritičari o književnoj situaciji). 265 (25. decembar), 8.
LALIĆ IVAN V.: Osetljivost i odgovornost posla (Anketa o pristupu književnom nasleđu). 248 (1. maj), 8.
LEOVAC SLAVKO: Oslanjanje na tradicionalno mišljenje. (Anketa o pristupu književnom nasleđu) 248 (1. maj), 8.
MIĆEVIĆ KOLJA: Teatar poezije i „Ciganski romansero“. 259 (2. oktobar). 2.
MILENKOVIĆ BUDA: Vukova spomen-biblioteka. 244 (6. mart). 7.
MIRIĆ MILAN: Ne znam odgovora (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 264 (11. decembar), 9.
MLADENOVIĆ TANASIJE: Pomoć društva — veća i efikasnija (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 263 (27. novembar), 1.
OSTOJIĆ STEVO: Za energičnu društvenu intervenciju (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 264 (11. decembar). 9
PALAVESTRA PREDRAG: Bez jedinstvenog kriterijuma. (Anketa o pristupu književnom nasleđu). 248 (1 maj), 8.
PAVLETIĆ VLATKO: Finansirati iz nacionalnog dohotka. (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 263 (27. novembar),6; U prvom planu proza. (Kritičari o književnoj situaciji). 265 (25. decembar), 8.
Redakcija: Izlaz je u valorizaciji (Zaključak ankete o finansiranju kulturnih publikacija). 265 (25. decembar) 12.
REDJEP DRASKO: Premalo hrabrosti. (Anketa o pristupu književnom nasleđu) 248 (1. maj), 8: Glasam za Danijela. (Kritičari o književnoj situaciji). 265 (25. decembar), 8.
ŠUVAR STIPE: Neka javnost izgradi kriterije. (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 263 (27. novembar) 6.
TAHMIŠČIĆ HUSEIN: Pojam srpska književnost je sužen. (Anketa o pristupu književnom nasleđu). 248 (1. maj), 8. Očuvati republički fond. (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 263 (27 novembar), 6.
VAUPOTIC MIROSLAV: Naći realnu podlogu. (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 263 (27. novembar), 6.

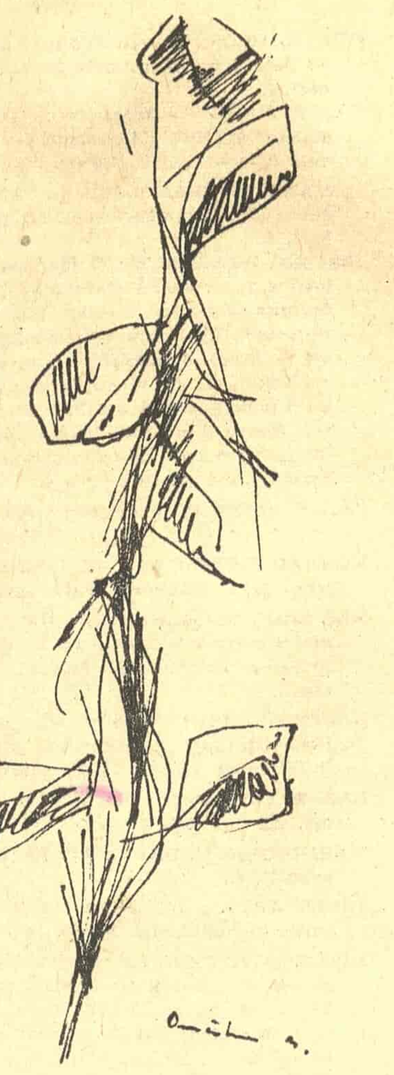

VELMAR-JANKOVIĆ SVETLANA: Pomoć izdavačkih preduzeća (Anketa o finansiranju kulturnih publikacija). 264 (11. decembar), 9.
ZORIĆ RADE: „Obrada“ književnih dela. 247 (3. april). 2
ZORKIĆ DJORDJE: Ono što može napisati samo književnik (Razgovor s M. Crnjanskim). 254 (24. jul). 12.

VINJETE — LIKOVNI PRILOZI — ILUSTRACIJE

DIMITRIJEVIĆ MILO: 242 (6. februar), 6. 262 (14. novembar), 6,7.
HRUŠKOVEC TOMISLAV: 244 (6. mart). 10: 247 (17. april), 9: 258 (18. septembar). 2.
KAPOR MOMO: 240 (9. januar). 11: 241 (23 januar), 11: 242 (6 februar), 11: 244 (6. mart), 12; 245 (20. mart), 11: 249 (15. maj), 12.
OMČIKUS BRANKO: 231 (30. oktobar). 265 (25. decembar), 2.
PECARSKI VOJISLAV: 243 (20. februar), 11, 12.
RISIMOVIĆ BOŠKO: 263 (27. novembar), 1. 6, 9.
STANKOVIĆ MILIĆ: 250 (29 maj), 2; 253. (10. jul), 2; 260 (16. novembar), 6.
TIKVEŠA HALIL: 247 (17. april), 11; 248 (1 maj), 11; 249 (15. maj), 11: 250 (29. maj), 11; 251 (12. jun), 11; 252 (26. jun) 11; 254 (24. jul), 11: 255 (7. avgust), 11: 257 (4. septembar), 11; 262 (14. novembar). 11; 263 (27. novembar), 11; 264 (11. decembar), 11.

ŽIVOT OKO NAS (ONAKO, UZGRED)

MANOJLOVIĆ LJUBIŠA: Neka smo mi samo živi — i zdravstveni. Pažnja, pažnja! Drama. 240 (9. januar), 2; Izvađeno iz sosa. Budimo humani. Ala biramo. 241 (23. januar), 2; Biti novinar. 242 (6. februar). 2; Voda u vinu. Ako hoćemo ravnotežu Onako, uzgred. 243 (20. februar), 2: Reči s prijatnim zvukom. Udaranje glavom. Graditelji socijalizma. Nemamo veze. Ispraviti. 244 (6. mart), 2: Govorimo. 245 (20. mart), 2: Daklem... Život naš računski. Pišem, pišem petnaest... Crkavaju lokomotive. Koliko je sati. 246 (3. april), 2: Šećerlema. Kamičak. Sve se može. Onako, uzgred. 247 (3. april). 2: Sa naše privrednog okeana. Gorećemo. Knjigo naša lepa, knjigo naša mila... Onako, uzgred. 248 (1. maj), 2: Manje dlanovima, više glavom! Doslednije. I tako to. Makar. Opet kiša. 249 (15. maj). 2; Narod koji sluša i gleda. Balada o pešaku. Dvadeset godina posle pobede nad fašizmom. Onako, uzgred. 250 (29. maj). 2: Člančić kome nije nađen naslov. Ugasiti požar Ali zima je prošla. Onako, uzgred. 251 (12. jun). 2; Da krenemo. Cinjenice. Povodom jedne litanije. Mi kockari. Uz izvesne izuzetke. 252 (26. jun). 2; Jer, jer, jer... Prvi rekordi. Gimnena priča. Tu smo. 253 (10. jul). 2: Nije rat. To blago, belo, pitomo mleko. Slušam muziku. Malo Amerike. 254 (24 jul). 2: Uspeti. Kako to. Ne želimo. Vodi se računa. Onako uzgred. 255 (7. avgust), 2: Treba čitati. Pokaži šta znaš. Selo bune. Onako, uzgred. 256 (21. avgust). 2: Bumbari na mlazni pogon. Uskoro u našim bioskopima. Onako. uzgred. 257 (4 septembar). 2; Suviše o suvišnima. Zec pod farovima. Lepo zlo u „Estradi“. 258 (18 septembar). 2: Marija iz Viteza. Krvava komedija. Za čistotu lopovske ideologije. Onako, uzgred. 259 (2. oktobar), 2: Oh i ah. druže... Hajduci. Peizaži. Trubimo o livcu. Onako, uzgred. 260 (16. oktobar). 2: Ko pogreši. Pitanje higijene. Dva načina. Onako, uzgred. 261 (30. oktobar), 2: Jedna tema dana. Lek protiv raka. Opet kao neki jubilej. Onako. uzgred. 262 (14. novembar), 2: Matematika. Požar u Žarkovu. Povodom dvogodišnjeg jubileja. Onako uzgred. 263 (27. novembar). 2: Reč čitalaca. Čoveče ne ljuti se. Smelije. Kriti ne treba. Onako. uzgred. 264 (11. decembar) 2: Običaji naroda jugoslovenskog. Zemlja i nebo. Jedan i jedan jesu dva. Onako, uzgred. 265 (25. decembar), 2.

Poziv na pretplatu

MOLIMO SVE PRETPLATNIKE „KNJIŽEVNIH NOVINA“ I „SAVREMENIKA“ DA OBNOVE PRETPLATU ZA NAREDNU 1966. GODINU. STARI PRETPLATNICI TREBA DA UPLATE PRETPLATU NA TEKUĆI RAČUN „KNJIŽEVNIH NOVINA“ BROJ 601-1-208. PRETPLATA IZNOSI ZA „KNJIŽEVNE NOVINE“: GODIŠNJA 1.000.— DINARA, POLUGODIŠNJA 500.— DINARA, ZA INOSTRANSTVO DVOSTRUKO, A ZA „SAVREMENIK“: GODIŠNJA 1.000.— DINARA, POLUGODIŠNJA 600.— DINARA, ZA INOSTRANSTVO DVOSTRUKO.
NOVI PRETPLATNICI TREBA DA POPUNE OVU NARUDŽBENICU, ISEKU JE I POŠALJU NA ADRESU: BEOGRAD, FRANCUSKA 7.

NARUDŽBENICA

Ovim se neopozivo pretplaćujem na list „Književne novine“. Godišnju pretplatu (polugodišnju) od dinara 1.000.— (500.—) uplatiću na žiro-račun „Književnih novina“: 601-1-208 posle čega će mi list biti dostavljan na sledeću adresu:

— —
(PREZIME I IME, BROJ LIČNE KARTE)

— —
(MESTO, ULICA I BROJ)

Izdavač se obavezuje da će list redovno slati na adresu pretplatnika, odmah po izlasku iz štampe.

NARUDŽBENICA

Ovim se neopozivo pretplaćujem na časopis „Savremenik“. Godišnju pretplatu (polugodišnju) od dinara 1.000.— (600.—) uplatiću na žiro-račun „Književnih novina“: 601-1-208, posle čega će mi časopis biti dostavljan na sledeću adresu:

— —
(PREZIME I IME, BROJ LIČNE KARTE)

— —
(MESTO, ULICA I BROJ)

Izdavač se obavezuje da će časopis redovno slati na adresu pretplatnika, odmah po izlasku iz štampe.

Svim svojim čitaocima, saradnicima i prijateljima „Književne novine“ žele srećnu Novu 1966. godinu

DILEME

Premijera „Zavere osećanja“ Jurija Olješe

TRAŽITI od svakog gledaoca „Zavere osećanja“ da pre ili kasnije pročita Olješin roman „Zavist“, od čega je ovaj surogat i načinjen, postaje nametljivo i nepošteno. Jer, poređenje tekstova može samo da mu donese razočarenje pa čemu takav napor? Možda smo jedino dužni da utvrdimo kako poetska apsurdnost romana nije sigurno bila razlog da se dramatizacija stavi na repertoar Savremenog pozorišta. Iza nje se krije prilično nepouzdan ukus (zar o tome nije pisao još Luna čarski), svesno zanemarivanje senzibiliteta savremenog čoveka, potreba da nam se pozorište vrati unazad i pretvori i tribinu primenjene pedagogije i lažnog humanizma.

Zbog svega toga predstavu valja apsolutno odvojiti od dramatizacije i svega onog što iz nje upadljivo strši. Čak i shematske konstrukcije i opšte meditacije o starom i novom u sovjetskom društvu treba uslovno shvatiti, jer zapravo i nema pouzdanih indikatora da je Andrej Babičev, direktor fabrike salame, zaista drugačiji od svog brata Ivana, kao formalnog predstavnika svega što je prošlo i odbačeno u stranu. Jedino što se suštinski oseća da između ovih ljudi ne postoji nikakva organska komunikativnost, pa to i objašnjava zašto se Andrejeva senka — Nikolaj Kavalerov — oseća usamljen, suvišan i dalek od svega što ga okružuje. Ali, samim tim ni on ni bilo ko drugi iz ovog životnog kruga ne može da izbegne prisustvo stvari i prisiljava sebe ili biva prisiljen da se na neki način prilagođava, odnosno da doživljava i tako stvara ljudsku stvarnost u izveštačenoj situaciji. To je očajnički pokušaj da se svetu da nekakav ljudski smisao, mada on sam od sebe ni u kom slučaju ne može da pretenduje na sveobuhvatnost. Kako je uz to čovek u nekim scenama i stvar i ništavilo, onda je i smisao logično necelovit, sasvim relativan, uvek lokalizovan na pojedinost. Ne krije li se tu i razlog zašto nije moguće u takvim okolnostima stvoriti na sceni sintezu između čoveka i njegove svesti? Kako drugačije protumačiti one pokušaje sa ubistvom Andreja Babičeva? Sve što ličnosti doživljavaju, sa čime se sukobljavaju, ipak se ne identifikuje sa njima toliko da bi zbivanje moglo predstavljati i njih same, pa se zato do kraja i iskazuje kao privid. Sam Olješa je, izgleda, bio svestan da je čovek odlučujući i jedini faktor doživljavanja, ali da njegov emocionalni zanos nije toliko snažan da bi mogao promeniti postojeće odnose.

Milenko Maričić je osetio da upravo u ovom domenu ne treba pridavati suviše važnosti čovekovim postupcima, bez obzira koliko izgledalo da su oni oblici njegove strasti ili same misli, pošto je za pisca ipak bitno da neke stvari ostanu nedokučive. To je zbivanjima, naročito u drugoj i šestoj slici, dalo izvanrednu suzdržanost. Čak i izlivi Ivana Babičeva, ma kako bili ekspanzivni, ne prekoračuju granice intimnog izjašnjavanja. Na trenutak je jasno da je svaki postupak ovog junaka, čak kada se i postigne obrtom situacije potpuno dejstvo jednog od velikih i starih ljudskih osećanja, unapred obeshrabren. Ali, na tome mestu režija ipak ponesena nekim subjektivnim razlozima, napušta nađeni stil i dozvoljava Pavlu Bogatinčeviću da pređe granice koncepcije predstave i nastavi sa ponašanjem kao da zaista namerava nešto da promeni u ovom svetu. Suptilni tonovi se mešaju sa melodramskim egzibicionizmom, površnim reakcijama koje na trenutke postaju čak i neprijatne, s obzirom da su lišene unutarnje ubedljivosti. To je posledica shvatanja da se uključivanje u sredinu, prilagođavanje tom novom, odbrana starih pozicija ,navika i shvatanja, može postići putem hipertrofije strasti. Ali, — nije li to ono što obično nazivamo — objektivnom neautentičnošću?

Međutim, bitno je da i pored ovakvih ustupaka neestetskim elementima predstava znači nesumnjiv uspeh za ansambl Savremenog pozorišta. Retko je čista i stilski jedinstvena u većini svojih komponenata, čak i tamo gde se istinska tragičnost poravnava sa groteskношću. Pa ipak, ova težnja za jednostavnošću umanjila je intenzitet događaja iz straha da se u celini ne potencira previše deklarativna angažovanost. Shematizam likova, ma kako bio spolja vidan, donekle je ublažen, tako da gledalac uopšte nema potrebe da se opredeljuje za one crne ili bele — jer oni se nekako svi manje ili više izjednačuju na sceni, a to je bitno, pa svođenje realnosti na određene dileme nije nikakav bitan kvalitet i izraz posebnog realizma i savremenosti. Pre da je to izvor one prigušene farsičnosti. Pitanje je jedino — da li je u ovako koncipiranoj predstavi trebalo ići još dalje u razotkrivanju suštine ili se zadovoljiti negacijom svih vrednosti koju sobom donosi shematizam?

Poseban događaj predstavlja pojava glumca Svetolika Nikačevića na sceni posle četvrt veka. Apstrahujući tehničke uslovnosti i ljudske okolnosti što prate redovno ovakve povratke, ipak možemo reći da je njegov Andreja Babičev nešto sasvim novo u stilu, racionalno prečišćeni doživljaj koji neodoljivo podseća na ono najlepše što u sebi nosi savremeni scenski izraz. Dileme koje njega razdiru često spolja nisu ni vidljive jer ugrožavaju čoveka koji se prikazuje kao predmet u otuđenom svetu, pa njegovu pravu realnost ne treba ni tražiti u onim svakodnevnim banalnim situacijama oko direktorskog stola ili u elaboratima o novoj salami. Šta je zapravo čovek u Andreju — to se nijednog trenutka ne može sa sigurnošću tvrditi, a to je upravo ono najdragocenije u ovoj kreaciji.

Značajan uspeh postigao je i Predrag Laković za koga je uloga Nikolaja Kavalerova kao pisana, pa je identifikacija potpuna. Njegova igra protkana je čudesnim nemirom koji se u najimpresivnijim trenucima iskazuje kao zatvorena ljudska metafora. Svojom kreativnošću njemu su se pridružili izvrsna Bosiljka Boci, Tamara Miletić, Tatjana Lukjanova, Žiža Stojanović, Ratislav Jović, Radoslav Pavlović i Miroslav Biljelić. A to je više nego što se od „Zavere osećanja“ i moglo očekivati.

Petar Volk

PREDSTAVU JE NUŽNO ODVOJITI OD DRAMATIZACIJE

inostrane teme

„Opsada Beograda“ kao opereta

Miloš CRNJANSKI

O TURSKOJ, Englezi su, iz putopisa o Turskoj, prvi put čuli nešto početkom sedamnaestog veka. O Muratu, i Lazaru, o Kosovu i Milošu, o Zrinjskom i Frankopanu, čitali su tada, u takozvanim „turskim istorijama“, koje su, vremenom, postale omiljena i popularna lektira u Engleskoj. Murat i Lazar izišli su, čak, i na englesku pozornicu.

U idućem, osamnaestom, stoleću, engleska se drama promenila, i, posle revolucije, u nju počinju da unose i muziku, tako da se, — na primer, o „Opsadi Roda“ (The Siege of Rhodes) — govori kao o prvoj engleskoj operi.

Jedna slična „opera“, — bolje reći opereta, — jeste i pozorišni komad, koji se zove „Opsada Beograda“ (The Siege of Belgrade), koji sam našao u biblioteci Britanskog muzeja u Londonu, a koji je iz godine francuske revolucije.

Ja sam skoro 20 godina, ljubaznošću uprave te najveće biblioteke u Evropi, imao mogućnost da čitam, u amfiteatru, gde je, između tolikih, čitao, na primer, i Karls Marks, i Lenjin, a gde će moći, svakako, i u buduće čitati, bezbrojni čitaoci, knjiga kojih ima više od milion. Navedeno delo davalo se, pomenute godine, u Kraljevskom teatru u Londonu, ali datum premijere, ni ime autora, nisam našao. Kao ni partituru muzičkog dela, koja je morala biti interesantna, — bar za Beograđane.

Čini mi se da je taj pozorišni komad kod nas nepoznat. Zato sam se rešio da ga prikažem.

★

Scena te operete je neko selo u Turskoj, a kako se kaže: u provinciji Serviji. To je, očigledno, Višnjica.

Prvi čin, sa pevanjem, događa se u logoru Turaka, a u daljini se vidi logor protivnika, logor Austrijanaca. Kaže se da radnja počinje igrom „turskih seljaka oba pola“. A na toj igranci pojavljuje se i glavar tog sela, koji se zove, Jusef. On, u pesmi, kaže, da zna, da otomanska Porta nema LOJALNIJIH podanika, od tih seljaka u provinciji Serviji. Jusef ih, kroz pesmu, teži da ne brinu. Iako su Austrijanci opseli Beograd, doći će turski komandant da ih „oslobodi“. Paša se onda, zbilja, i pojavljuje, i pita na pozornici: Ima li u selu lepih devojaka?

Kao što se vidi engleski autor imao je humora.

Na pozornici se, zatim, pojavljuju seljanke, iz te provincije Servije, a junakinja te drame nosi ime Lila, dok se njena sestra zove, Ghita. One su, obe, zaljubljene, i izražavaju pesmom svoju ljubav, prema svojim zaručnicima, koji se nalaze u „austrijskom“ logoru, a koji su, kao i one, hrišćanske vere. Lila naročito tuži nad svojom sudbinom, jer je nju, njen brat, namenio, za Jusefa. Jusef je, kaže se, ugledan čovek u selu i „primiritelni sudija“. Obe sestre očekuju, radosno, dolazak Austrijanaca i Austrijanci, najzad, izlaze na pozornicu, pod komandom jednog austrijskog pukovnika.

Komandant Austrijanaca sprema se da, te iste noći, izvrši napad na Beograd i želi da se, pre svega, osigura, u tom selu turske provincije. On ispituje svoga poverenika među seljacima, da li može da se osloni na vernost tog sela. i da li će ga selo pomoći? Poverenik ga uverava da može. Veli: mi smo i suviše dugo stenjali pod turskim jarmom.

★

Univerziteti u Engleskoj, ni sami nemaju iluzije, o vrsti pozorišta u to doba, i vrednosti pozorišnih komada tog vremena. Kembridžka istorija literature kaže da su te drame, opere, bile „afektirane, sentimentalne, teatralne“ i da su bez veze sa realnošću.

Ni „Opsada Beograda“ nije to izbegla.

Turski komandant, u daljem toku komada, pokušava, kao u nekoj opereti, da zadobije ljubav seljančice iz provincije Servije. On seljanki Lili, pokazuje, u daljini, tvrđavu Beograda i njene „veličanstvene zgrade i bašte“. Da bi joj pokazao gde će živeti, ako mu se prvoli. Na engleskoj pozornici, tog vremena, prvi put su upotrebljavali efekte osvetljenja, i perspektivni dekor.

Turčin se, međutim, pokazuje, ne samo dobar ljubavnik, nego i dobar ratnik. On, na pozornici, zarobljava austrijskog pukovnika i taj se Austrijanac, sad, nalazi u smrtnoj opasnosti. Poverenik Austrijanaca, u tom selu provincije Servije, sad, ima težak zadatak. Potreban mu je neko ko bi se poduhvatio, da prepliva Dunav i javi Austrijancima u njihovu logoru, da im je pukovnik zarobljen kod Turaka. Agent, dakle, sakuplja seljake u selu i pita: ima li koga ko bi se poduhvatio izvršenja tog teškog zadatka.

Svi seljaci u selu provincije Servije viču, u glas: Ja ću, ja ću, svi ćemo!

Agent onda bira među njima dvojicu, a ostalima kaže da idu i dižu bunu u provinciji Servije.

★

Turski paša, međutim, ne zna za šalu.

On sad izvodi austrijskog zarobljenog pukovnika na pozornicu i sprema se da mu skine glavu, jer je kaže: špijun. Degradirao se do špijuna. Uzvikuje: „Vi ste se degradirali za špijuna“.

„You have degraded yourself into a spy“.

Ipak se, na kraju, sve svršava dobro.

Dolazi do ustanka u provinciji Servije i, pomoću seljaka (vernih otomanskoj imperiji), austrijska vojska uspeva, ne samo da oslobodi svog pukovnika, nego i da uđe u Beograd.

Turska se zastava spušta na pozornici, a austrijska diže.

Komad se završava horom turskih seljaka provincije Servije, koji pevaju, od sreće, na pozornici.

MALI EKRAN

Merilin, Merilin...

OVOGA TRENUTKA (dok sam otkucao dve reči na pisaćoj mašini: ovoga i trenutka), ovoga trenutaka u kome pišem poslednji put u 1965. godini televizijsku rubriku, osećam se veoma svečano.

Gotovo da mi na pamet pada suluda ideja, da je potrebno obući crno odelo i vezati onu prokletu kravatu, sa kojom se tako teško diše, jer mislili mi šta nam drago, od idućeg broja ovog lista, na stranicama će se nalaziti jedna sasvim drukčija cifra koja označava godinu, a sve televizijske emisije koje smo do danas gledali postojaće još jedino u našim glavama i nigde više, sem možda u vetru.

Da, one su zapisane u vetru.

Sedeo sam celo veče i prelistavao stare komplete novina.

Koliko svađa, koliko gneva, koliko oduševljenja!

Pokušajte i sami to da učinite... Uzmite ma koje novine i listajte stare brojeve. Novinska hartija tako brzo stari. Tako brzo... Vreme prolazi, zajedno sa njim i mode i zanosi i stvari za koje nam se činilo da ih nikada nećemo zaboraviti.

Baš je glupo pisati za televiziju, za tu lepuškastu vešticu, koja tako brzo stari i tako iznenađujuće postaje mlada! Može vam se lako dogoditi da se jednog jutra probudite kao starac i da pođete prema polici na kojoj bi trebalo da stoje vaša ukoričena celokupna dela. I gle — može vam se lako dogoditi, to je čak i sasvim izvesno, da tamo naiđete na prazan prostor sa paučinom ili nekakvom pepeljarom, jer od vaših celokupnih dela preostao je samo vetar i televizori po sobama, koji halapljivo čekaju na neke nove ljude i neke nove priče.

Eto, šta vam se može dogoditi ako odlučite da život provedete na najdivniji od svih uzaludnih načina na koje se može jedan život provesti.

I ako vas neko tom prilikom sretne i zapita: „Izvinite maestro. ali šta ste vi do sada napisali? Sa kakvim pravom nosite taj vaš zaverenički izraz na licu?“ može vam se takođe lako dogoditi da ne umete prosloviti ni reči. Jer kako prepričati ono što su radili glumci. i kako opisati kretanje tri kamere u polutami?

Magnetoskopi će biti već odavno izbrisani, a po koricama vaših šapirografisanih dela miševi u televizijskoj arhivi igraće kamerne drame, pokušavajući da odgonetnu „gdje se krije suvremeno u teatru“.

Susreo sam jednoga pisca, koji je posle nekoliko knjiga počeo da piše televizijske drame. Upitao sam ga:

„Zašto pišete drame, a ne knjige?“

„Zbog aplauza“, odgovorio je. „Posle knjiga je tako tiho...“

Ima nešto u tom gospodinu aplauzu! Ima nešto u toj blagoslovenoj potrebi da se čuje odjek onoga što ste napisali. Pravi pravcati, uveličani odjek koji se odbija o svesti drugih ljudi i dolazi do vas, da vam kaže jeste li uspeli ili ste promašili, jedanput za uvek.

Jer televizija je kao ručna bomba „M 53“.

Sa njom se može samo jedanput pogrešiti.

Prošle nedelje u jednoj televizijskoj emisiji video sam Merilin Monro. Stajala je u čitavoj šumi ljudskih ruku, mikrofona i svetla i plakala kao neka mala, sasvim mala devojčica, koju je neko zaboravio u pola osam u Knez Mihailovoj ulici, ispred prodavnice „Mode“, pod svetlom ljubičastog izloga. Eto tako je stajala i plakala i malčice grizla donju usnu. Ne mogu da objasnim zbog čega je ova scena bila potresnija od bilo čega što sam video ikada na televiziji. Isto tako ne mogu da objasnim zašto sada pišem o njoj, kada treba rezimirati proteklu TV godinu, pisati mudro i vešto o novim smernicama naše televizije, o zadacima koji stoje pred njom, i uopšte; zašto pišem o njoj, u trenutku kada treba biti dosadan kao smrt, i uporan kao neko ko želi da se probije u večernjim novinama do mesta pomoćnog urednika.

Zašto?

„Drži se teme“ viknuo je profesor iz Holden Kolfildove škole, jednom dečaku koji je počeo umesto lekcije da prepričava događaj iz života njegovog ujaka. „Drži se teme!“ Zašto?

Zbog toga što se smejala i što je plakala nekoliko godina posle smrti. I zbog toga što smo gotovo sasvim prestali da mislimo o njoj, kada je iz naših bioskopa otišao i poslednji njen film. Eto zašto!

I zato što se danas gotovo i ne sećamo prvih televizijskih drama koje smo gledali, ni prvih spikerki, ni prvih video-miksera ni prvih „Dnevnika“ o kojima smo pisali, svađali se i prepirali. Eto, zašto.

Zato što se to prokleto vreme ne može uhvatiti ni za glavu, ni za rep, to jest ukoliko ima rep.

Zato, što hranimo nezajažljiva usta televizije svojim životima, svojim pričama, svojim komentarima i napisima i zato što to činimo dva dana posle neke emisije, jer kada se radi o televiziji, svaki sud mora biti dovoljno brz, toliko brz, da ga ne zakači neka nova emisija.

A brzi sudovi, mislili mi šta nam drago, nikada nisu i dovoljno tačni. Posle sto godina neku knjigu, nepravedno napadnutu, iskopaće iz antikvarnice neki drugi Mija Pavlović povratiti joj izgubljenu vrednost — ali kako za ime svega, posle sto godina, iskopati iz antikvarnice neku televizijsku emisiju, kako je rehabilitovati, kada za televiziju ne postoji Kinoteka?

Merilin, ti shvataš šta hoću da kažem, a?

Momo Kapor

KRITIČARI o književnoj situaciji 1965.

DALIBOR CVITAN

FRANCE FILIPIČ

VUK KRNJEVIĆ

VLATKO PAVLETIĆ

DRAŠKO REĐEP

Principijelni ili lični obračuni

IAKO JE TEMA ove ankete najznačajniji „književni događaj 1965 g." biti ću toliko ličan da ustvrdim kako je za mene najznačajniji „književni događaj 1965 g." baš to što o njemu ne moram pisati, ako ne želim. Nema načina gledanja i pisanja koji smije prisiliti pisca na nešto čemu se od samog početka ne upućuje njegova stvaralačka priroda. Tako npr. birokratizirana svijest koja vlada jednim dijelom naše kulturne štampe sve želi da postavi „principijelno" i kao davo tamjana boji se „ličnog obračuna".

Zašto je pojam „ličnog" postao tako mrzak, volio bih postaviti pitanje onima koji u kritici društva i kulture neprestano skreću „zabludjele" borce s ličnih „stramputica" na jedino ispravne — ali tako dosadne — staze „principijelnosti". Ne želimo ličnog vrijeđanja — kažu oni, hoćemo borbu principijelnih stavova — i mi zbilja dobijamo tu famoznu „borbu", borbu s vjetrenjačama, lov na vještice, zaglupljujući srednjovjekovni skolastički disput, u kojem nema više ljudi i stvari nego samo principa, principa i principa. Nije bitna ličnost koja je pogriješila, nego princip koji ju je na to naveo — princip je naših „principa" (ovu zadnju riječ treba uzeti u smislu genitiva plurala latinske riječi „princeps" — prvak). Na taj način oni se oslobađaju čovjeka, autonomije njegove volje i odgovornosti, na taj način oni eliminiraju čovjeka prije nego što su se uopšte počeli baviti njegovim problemima. Nije to bitno, bitno je nešto drugo, kažu oni, jer ne vjeruju u ono što vide, što je očevidno, što se može verificirati s pet zdravih ljudskih čula. I tako se ovi principijelni borci protiv metafizike pretvaraju u najcrnje metafizičare. Oni vječno slute nešto izvan stvari, oni uvijek znaju gdje se začela neka nova koncepcija kulturne politike, oni su jedini sposobni da otkriju odakle vjetar puše — oni u bilo kojoj diskusiji, vodila se ona o položaju knjige u društvu ili o dotiranju kulture, traže nešto što stoji iza pojava, iza fizičkog svijeta, dakle i po etimološkom izvodu — metafiziku. Praksa, ličnost, djelo — za njih ne postoje, nego samo i jedino ono što stoji „iza" njih.

Jedan od uzroka takvom gledanju je osjećaj nemoći pred rješavanjem stvarnih problema i pokušaj kamuflaže te nemoći izmišljanjem nečeg tobož „bitnijeg", dakle stvaranjem izmišljenih problema. Drugi uzrok je u posebnom gledanju na čovjeka. Za njih on nije važan nego problematika koju predstavlja. I uzaludno je govoriti da čovjek nije ilustracija neke već postojeće problematike, nego je problematika ilustracija čovjeka — to ovi teologizirani mislioci ne mogu vidjeti. Za njih je čovjek, za njih je umjetnik uvijek slika i prilika nekog boga alias principa. I tako se sjena teologijske antropologije vuče za ovim uzor-marksistima. Jedan časopis, kulturna ustanova, novine, film, likovna manifestacija ,radio — ili TV emisija ne postoje po njihovom mišljenju zato da daju satisfakciju, da ustanu u obranu pogaženih prava ili sudbine nekog čovjeka. Ne, one treba da služe bogu. A tog boga, nazivali ga oni sofistički kulturnom politikom ili općim društvenim ciljevima, čitaoci nepogrešivo prepoznaju. I ne kupuju ono u čemu se on pojavljuje.

Naravno, u zatrovanoj svijesti naših metafizičara razlog tog pomanjkanja interesa našeg čovjeka za kulturne proizvode, dobiva opet metafizička određenja. Jer iskonski teologizirani strah od ljudskog jači je od povjerenja u ono što vide naše oči, osjećaj i razum. I tako naše vrijeme prolazi u znaku čudnog paradoksa: upravo briga za kulturu postaje često antikulturna, jer je antikulturno sve ono što kao svoju prvu i jedinu brigu nema — čovjeka.

Dalibor Cvitan

Žetva romana

IZ OVOGODIŠNJE slovenačke književne žetve odabiremo šest romana, koje povezuju kvalitet i kritičko razmatranje savremenosti. To su „Sveti Pavle" (Sveti Pavel) Pavla Zidara, „Ni bog, ni životinja" (Ne bog, ne žival) Kajetana Koviča, „Svici" (Svetlice) Leopolda Suhodolčana, „Oštrač" (Brusač) Smiljana Rozmana, „Put ne vodi u dolinu" (Pot ne pelje v dolino) Ignaca Koprivca i „Ljubav" (Ljubezen) Branka Hofmana. Iako i u poeziji („Zvezde" Gregora Strniše, „Nebo za žedne oči" Franceta Filipiča i „Lirika vremena" i „Lirska prostirka" Jožeta Šmita) i u esejistici („Ivan Cankar" Dušana Pirjaveca) ima dela koja su izazvala pažnju, ipak šest pobrojanih knjiga predstavljaju takvo svojevrsno svedočanstvo o savremenom čoveku koji traži svoj put i svoj lik u godinama najvećih društvenih promena — da treba pažljivo oslušnuti njihovu kritičku reč.

To je teška i nevesela literatura, puna bola i neizvesnosti, ljudske muke i moralnih sumnji, to je ogledalo u kome se odražava tako teskobna slika jednog vremena da se uza sve te tamne boje romansijerskog dokumenta moramo upitati da možda ta svedočanstva nisu iskrivljen dokumenat, da nam možda pisci ne zamagljuju pogled na današnje doba i jesu li sve te teturave kreature zaista naši ljudi, ljudi ovog socijalističkog sveta što nastaje, ljudi za koje se tako uporno i silovito bori revolucija? Odgovor na to pitanje je, dakako, pozitivan, iako tu čovek ima mnogo ograda i razloga za dvoumljenje. Možda je kroz sve akcenat osetniji na prošlosti koja se raspada i na otuđivanju od bivših životnih normi nego na dinamici nastajanja i ostvarivanja kvalitetnijih odnosa i optimističkih koncepcija, ali se nekako osećamo sasvim u srcu i jezgru bitke za čoveka i protiv njega.

Osim Ignaca Koprivca svi navedeni romanopisci su mladi ljudi, ljudi koji su začuđenim očima ličnosti koje nastaju doživljavali kraj rata i sa svom mladalačkom neobuzdanošću se bacili u vrtlog prvih posleratnih godina s tako čistom koncepcijom idealnog puta u budućnost. To su ljudi koji nemaju dovoljno prošlosti u sebi da bi uz njena iskustva blaže i trezvenije prosuđivali današnje vreme, nego su postavili oštre i nemilosrdne norme društvene odgovornosti. To su ljudi koji su u posleratnim godinama, tako mladi i idealni, zapali u mlin silovitih i bolnih nesklada našeg novog društva što se rađalo, koji su nebrojeno puta bili duboko ranjeni u udarima brutalne stvarnosti i ponekad su morali pod tako teškim okolnostima spasavati svoj životni optimizam, da su se izgradili u svojevrsne osetljive naravi. To su ljudi koji su sami sebe toliko investirali u ovih dvadeset posleratnih godina, toliko svog ljudskog bogatstva, da su sebi sad u svojoj umetnosti postavili samo jedan cilj: autentičnost.

Svih šest romana otvara nebrojena pitanja moralne i etičke prirode. Odgovori nisu uvek „kao na dlanu" i ima mnogo životne skepse i nerazjašnjenih sumnji. Čini mi se da su upravo to odlike tih šest knjiga, ta živa angažovanost za istinu u čoveku, ta borba protiv lažnosti i iskrivljenosti, koja se odražava i u tome što su pisci i sebi postavili oštre i nemilosrdne norme društvene odgovornosti u traženju odgovora.

Svih šest romana otkriva širok pejzaž umetničkog načina izražavanja od intimno kamerne vizije biranog intelektualnog meditiranja, preko eksperimentalnih tekstova s naglašenim nadrealističkim elementima, sve do kritičkog realizma. Kovičev „Ni bog, ni životinja" nas iznenađuje gotovo romanski okretnim intelektualnim načinom izražavanja sloja inteligencije koji se upušta u razmrsivanje ontoloških problema. Prava njegova suprotnost je „Sveti Pavle" Pavla Zidara, brutalno svedočanstvo iz seoskog miljea prvih posleratnih godina s mešavinom realističkog, ali i delimično snažno ekspresionistički obojenog govora. Koviču je s intelektualne strane sličan Hofman, Zidaru se na svoj način približava Koprivec, a negde na sredini među njima stoje Leopold Suhodolčan i Smiljan Rozman u opisivanju najrazličitijih društvenih slojeva u rasponu od intelektualaca i tehničke inteligencije do običnog manuelnog radnika. Koprivec, Rozman i Suhodolčan pišu najsublimiraniju prozu bez značajnih lirskih primesa, dok se Koviču, Zidaru i Hofmanu, i pored njihovog iznenađujućeg pripovedačkog dara, lirika neprestano pokrijumčaruje u prozu, ponekad je kvari, a ponekad puni novim kvalitetima.

Slika slovenačkog društveno-kritičkog romana s godinom izlaska 1965. svakako je simpatična i puna obećanja.

France Filipič

Ironični roman

GODINA 1965. je godina romana. Ona nije godina romana samo po kvantitativnoj dominaciji romana nego je, prvenstveno, godina romana po činjenici da je naš roman nedvosmisleno obogaćen novim vrijednostima. Naime, roman je proširio svoje zone dejstva, da tako kažem i mi smo ove godine dobili romaneskne zahvate kakve do sada nismo imali.

Može se slobodno konstatovati da je jedna vrsta romana, nazvao bih je uslovno ironični roman, već samim djelima potvrđena u našoj literaturi.

Zanimljivo je da su, na svoj način, pisci iz različitih naših generacija skoro istovremeno u struji tendencije ironičnoga romana.

Roman Ranka Marinkovića „Kiklop", roman Radomira Konstantinovića „Ahasver" i roman Danila Kiša „Bašta, pepeo" nisu samo reprezentanti generacijski nego su, svaki za sebe primjeri uspona našega romana u protekloj godini. Sve tri ove knjige predstavljaju vrhunce u različitim pristupima ironičnom romanu. Marinkovićeva ironija oplemenjena je saučešćem, Konstantinovićeva ironija temelji se na relativizmu, a Kišova ironija je samoobračun sa sentimentom.

Novi put našega romana nije samo trasiran. On je već izgrađen.

Vuk Krnjević

U prvom planu — proza

NAKON NIZA GODINA koje su nam obično ostajale u sjećanju po dobrim žetvama stihova počeli smo priželjkivati obrat u korist — proze. I kad se u jednom trenutku učinilo da je naša suvremena literatura napokon skupila dovoljno odvažnosti da s nekonvencionalne strane priđe razrješenju nekih aktualnih moralnih dilema, kad smo povjerovali da je (Bandićevo) „vrijeme romana" definitivno izvojevalo za prozaike pravo da se najneposrednije približe današnjici, nastupio je zamor (ili je to bio predah?), a možda i trenutna jalovost zbog prevelikog tereta odgovornosti. Umjesto da tada dramatičari iskoriste dobru priliku i specifičnu sugestivnost kazališnog medija pa da na pozornicu dovedu ljude u odijelima kakva i mi nosimo, oni su nasjeli u Evropi već demodiranoj antikomaniji, smatrajući valjda jedinom šansom da nešto kažu — da to zapravo ne kažu, nego simbolično-alegorijski sugeriraju, prepuštajući antičkim mitovima da — umjesto njih — traže vezu sa zdosađenim gledalištem. Nisu sve drame u toj maniri bile loše, naprotiv; loše je, međutim, što su gotovo sve bolje drame platile danak alegoriji, ne dosežući viši poetski stupanj u imaginativnom projiciranju suvremenih problema u daleku, mitološku (a ne povijesnu!) prošlost. Neki su to smatrali formalizmom: bio je to prije — konformizam, manje ili više razumljiv u situacijama koje su znale biti i dramatične, što ne znači — povoljne za procvat istinski suvremene drame.

S mnogo manje razloga nego dramatičari, i mnogi su romansijeri uzmakli s poprišta — sklanjajući ranjivu i izazovno razbarušenu glavu u neuznemiravane zatvorene prostore eksperimentalnih laboratorija ili — što dalje, to češće — u svoju prozno-praznu varijantu alegoričnosti i simboličnosti, oslanjajući se čas na Kafku, čas na Bibliju, čas na naše zajedničke pretke — stare Slavene! Neću reći da od svega toga ništa neće ostati: čak i da ne ostane baš mnogo djela, ostat će nekoliko prekaljenih pisaca, koji su dobro izučili zanat,stekli znatna iskustva, u međuvremenu se izgradili kao ličnosti, i to je onaj temelj na kojem počiva naša živa viera u dobru budućnost suvremene jugoslavenske proze.

Nije predviđeno dovoljno prostora za ovu prigodu, da bih razvio tezu potkrijepljenu čislom imena od imaginativnog Mirka Kovača do elementarnog Joze Laušića. Zato ću se ukratko osvrnuti na ono što se u proteklom periodu izrazito nametnulo u prvi plan.

Kao član žirija za „Vjesnikovu" nagradu ponovit ću svoje uvjerenje, da je Petar Šegedin opravdano proglašen autorom knjige godine, jer njegove proze u knjizi „ORFEJ U MALOJ BAŠTI" svojom kvalitetom i tematikom zavređuju našu trajnu pažnju. Smireniji i stilski određeniji nego u nekim prethodnim većim prozama, Šegedin je u najnovijoj svojoj novelističkoj fazi ostvario originalni tip meditativnih proza, u kojima se i misao događa i razvija prema zakonima fabuliranja. Ispovijedno kazivanje i monološko razračunavanje sa vlastitim proturječnostima Šegedin uzdiže do dramatske uzbudljivosti.

Misaoni profil jednog dijela naše intelektualne avangarde ocrtava već nekoliko godina, ustrajno i ne uvijek s jednakim uspjehom, također Oskar Davičo. U romaneskној seriji o robijaškom životu komunista u starim jugoslavenskim kazamatima Davičo je iznio mnogo neposrednih vlastitih doživljaja, ali u romanu „TAJNE" napose dolazi do izražaja i sasvim ovdašnja i današnja potreba da se staljinizam napokon ne samo anatemiše nego i anatomiše, tj. da ga se egzaktno razobliči u čitavom sklopu složenog procesa, da bismo na taj način bili ne samo bogatiji za iskustvo o negativnim aspektima staljinizma, nego i spremniji za borbu protiv svega što ga bilo kada i bilo gdje može uvjetovati ili povampiriti.

Vrijeme juri, prostora je malo, nova godina već najavljuje nova djela — ne preostaje drugo nego da zabilježim u radnom notesu još neki naslov kojem se moram vratiti naknadno, i opširnije. Na knjigu koju ne poželimo pročitati još jedanput, nismo — kaže stara mudrost — trebali ni trošiti vrijeme. "BAŠTA PEPEO" od Danila Kiša naći će se i ubuduće, od vremena do vremena u istim, otprije poznatim rukama, jer Kišove melodiozne i slikovite rerenice, natopljene egzistencijalnom tugom i pjesnički prodornom nostalgijom, neće raznijeti vjetar, poput hladnog pepela, nego će u toku vremena dobijati na vrijednosti.

Novi roman Antuna Šoljana ocijenjen je u kritici uglavnom nepovoljno i uglavnom — nepravedno, jer taj „KRATKI IZLET' istinu je Šoljanov uzlet (s malim zaletom, doduše), u svakom pogledu. Ako ima nešto iskonstruirano, a ima, može se, i mora se i to reći, ali kakva je to majstorska konstrukcija! „Kratki izlet" je camusovski kristalna prozna struktura, koja ne gubi nego dobiva u poređenju sa svim prozama što su ih ostvarili pisci poslijeratne generacije, rođeni tridesetih godina ovog stoljeća, pripadnici tzv. „generacije hladnog rata".

Što se tiče Marinkovićevog „KIKLOPA", kritika ga je već, bez oklijevanja, proglasila „književnim događajem", i bilo bi sasvim promašeno ukratko i na kraju, na kraju članka i na kraju godine, govoriti o djelu koje će još dugo vremena ostati u fokusu pažnje i — tema mnogih napisa.

Vlatko Pavletić

Glasam za Danijela

1965. GODINA nije bila, kako se na svim stranama uporno tvrdi, samo godina romana, nego je, također, bila i godina kritike. U toku te nervozne i užurbane književne godine nije samo niz prevashodno mladih autora objavio svoje romane (Šćepanović, Kiš, Kovač, Šoljan, Pekić, Stojšin, Vojvodić, Tešić), nego su i mnogi naši aktivni kritičari stigli na tapet dana naslovima svojih eseja, knjiga kritika, feljtona i studija (Jeremić, Leovac, Palavestra, Ladan, Džadžić, Bandić, Šoljan). O romanima se, naravno, pisalo, i pisaće se i od ovog decembarskog dana, neuporedivo više nego o knjigama kritike. To je tako i tako će i ostati, i moje nemirenje s tom činjenicom očevidno je zaludno i nekonkretno. Ova godina izmiče, ta već je izmakla iza nas, i nema ni vremena ni dobre volje da umanjuje svoje aplauze, koriguje svoje presude. A valjalo bi da se, upravo dok još ona traje, ista, skrene pažnja na fenomene našeg pesništva koji su, također, premda u skromnijem volumenu, naišli na tekuću traku naše književnosti, odmah bili potisnuti bučnijom, za širi čitalački krug atraktivnijom reklamom, nedovoljno primećeni i, u odnosu na knjige kritike, još nedovolinije komentarisani. Ne radi se samo o tome da su ove godine, između ostalih, knjige pesama štampali Veliko Petrović, Tadijanović, Tanasije Mladenović, Mihalić, Bećković, Tahmiščić, Slaviček, Krnjević, Todorovićeva, nego se pre svega radi o tome da su upravo oni objavili naslove o kojima ima šta da se kaže. Ovaj anketni prostor odveć je prokrustovski omeđen, odveć retrospektivno akcentovan, da bi u njegovom opsegu moglo i trebalo govoriti o atributima sadašnje faze pomenutih pesnika. Međutim, nije malen i nije nedovoljan da se, u moru naslova, među tolikim nedoumicama, opredeli za jedan tom, za jednog pesnika, da mu, evo, baš sada oda priznanje koje, bez sumnje zasluženo, nije stiglo ili, iz bilo kojih razloga, nije moglo da stekne u 1965. godini.

Taj tom predstavlja zapravo tanku, svedenu svesku pesama u prozi Danijela Dragojevića „Svjetiljka i spavač" (Naprijed, 1965), treću po redu iz pera mladog a izvrsnog hrvatskog pesnika. U toj svesci mediteranska lirika Dragojevićeva, ona kojom su bile ispunjene njegove knjige „Korniača i drugi predjeli" (1961) i „U tvom stvarnom tijelu" (1964), najednom postaje opervažena tamnom neizvesnošću noći. Bliska opsesiji Matićeve lirike prostora, uzdržana i u svojoj stegnutoj paleti postavljena u jedan predeo u kome se osjeća njegovo odsustvo, ova lirika postaje ekstatična jedino u trenutku kad dovikuje svom drugom glasu kako nepoznato je svuda i kako nema tajne. Njena simbolika mora; trave i južnog sunca, danas je obogaćena novim, bitno svežim otkrićima. Ta vrata koja pesnika, sad i svakad, prate po ovoj planeti, taj njihov veliki muk zapamćen zanavek; leto sa svojim velikim pokretima; Nataša koja se gubi u visokoj travi; taj otvoren prozor kroz koji ulaze predjeli koje nisam vidio, kojima nisam hodao i koji smještaju se po stvarima, ispunjavaju prostor i za tren učine tišinu kao na sredini mora, — sve je to ambijentirano u novu knjigu Dragojevićevu kao trenutak zrelog, bogatog talenta. Dragojevićev panteizam inspirisan je jednom južnjačkom čežnjom za predelima koji se presijavaju u svom drevnom koloritu, a kompozicija tih njegovih pesama u prozi ima neku ponosnu i posnu zauzdanost koja je svojina i pesme u prozi Dubravka Horvatića. Ni ferijalni izlet, ni daleka kontinentalna čežnja, Dragojevićeva apologija tog nemuštog, južnog mora savim je jedinstvena u nas. Nigde toliko prostora koji se otvaraju, nigde toliko vidika koji pucaju na sve strane, bezmerni u svom bogatstvu.

Kao što se, ne od juče, za Branka Miljkovića kaže jednostavno: Branko, tako će se, možda tek od sutra, za sordinirani svet pesništva Danijela Dragojevića govoriti da je, jednostavno, Danijelov. Volim da već danas, na kraju godine koja još traje, anticipiram taj trenutak, dobro pamteći da je Danijel autor jedne od najplemenitijih ostvarenosti pesništva u ovom jeziku.

Rečeno posve kratko i jasno: glasam za Danijela.

Draško Ređep

esej

ČEŽNJA ZA SAVRŠENSTVOM

ili jedna mogućnost kritike

Miloš
I. BANDIĆ

KNJIŽEVNA KRITIKA je čežnja za savršenstvom. U neku ruku, to je nevidljiva, neizvesna borba sa demonom dobra, sa anđelom zla; to je duboko, nemo, čisto ocajanje koje ide u susret samom sebi da bi se spoznalo i utešilo. Šta, dakle, književna kritika može da bude nego ta usredsređena, naoružana smernost i poniznost, to poništavanje same sebe, svoje prividne moći da bi se stiglo do nekog dalekog cilja koji bismo mogli nazvati harmonijom, spokojnim ćutanjem, vedrinom, ljudskošću koja je najzad našla sebe.

Čežnja za savršenstvom u književnoj kritici*) postaje tako izvor i zbir beskrajnih i gotovo nepreglednih teškoća. One se pojavljuju u kritičarevom suočavanju sa dva podjednako složena, podjednako velika i neuhvatljiva fenomena: u suočavanju sa literaturom, umetnošću, i sa prostranom ljudskom stvarnošću. On ih traži, on ih vidi uvek zajedno, u nerazdvojnom jedinstvu, i to što od njih hoće, što od njih želi i zahteva je savršenstvo, slutnja savršenstva, mogućnost savršenstva. Taj zahtev kritičarev izgleda donkihotski i apsurdan. Ali upravo ta nestvarnost i neostvarljivost zahteva daje kritičarevom poduhvatu smisao i perspektivu: *zahtev* za savršenstvom on voljno menja u *čežnju* za savršenstvom; ne želeći da bude diktator i pandur literature, ni pedagoški posrednik, ni reklamer robe sa književne tržnice, kritičaru ne preostaje ništa drugo nego da beži, da iščezava pred samim sobom u strasnom nastojanju da strpljivim naporom dopre do svog cilja i da se s njim izjednači: toliko ličan u težnji, on postaje nadličan u ostvarenju, u svom delu. Tako počinje i večito traje njegova borba sa nemogućim, u tome je uzbudljiva i privlačna apsurdnost i demonstvo njegovog posla i poziva, tu, pred morem dvosmislenih i razdirućih pitanja i besmislenih ili nedovoljnih odgovora, raste i plodi se njegovo očajanje, pretvarajući se u bol, u prkos, u nostalgiju. To nije očajanje suznog sentimenta i lirske mekoće, već čvrsto, bezglasno očajanje požrtvovanja i samožrtvovanja, ono koje hoće da se prevaziđe u ostvarivanju nekog teškog i sudbonosnog zadatka, u drhtavoj, bolnoj čežnji za savršenstvom.

U čemu je napokon to savršenstvo? Ono je — jedva se usuđujemo da na to pitanje odgovorimo — slućena prisna stvarnost sveta usklađenog sa dubokim željama i potrebama čoveka. To je grozničava fikcija koja čovečanstvo drži budnim u iskonskom stremljenju da se ta fikcija, ta utopija realizuje. Unutar tog stremljenja je gola, surova, ljudska stvarnost, svet u kome nesreća još uvek ima nadmoć nad ljubavlju i srećom: nesklad, patnja i smrt, večita ugroženost čovekova, mržnja, zlo i nasilje, strah i briga, oskudica i bolest, krupne i sitne ljudske pakosti, netrpeljivost, nedostatak poverenja i uzajamnog saosećanja, tako česta, tako gorka odsutnost prijateljske ruke u trenutku kad je ona najpotrebnija. Velika književnost, poezija i filosofija je velika i znamenita po tome što je otvoreno ukazujući na tu i takvu tragičnu ljudsku sudbinu podržavala čovekov napor, hrabrost i nadu da to stanje prevlada. Što god je pri tom otvorenija, istinitija, nemilosrdnija — utoliko je to veći duhovni podstrek čoveku da istraje u otporu neljudskim silama: u njenom dostojanstvenom, gordom očajanju i bolu je istovremeno oštra negacija pasivnih, sentimentalnih tugovanki nad čovekovim porazom i poziv da se uprkos tom porazu ne zaboravi čovečnost, časnije vreme i ljudskije, pravednije društvo. To je taj put velike književnosti kroz tamu i maglu istorijskih i individualnih kriza i tragedija ka tom tako varljivom idealu savršenstva kao punog ljudskog ovaploćenja. Put kome kraj još nije moguće sagledati.

Sa svoje strane i na svoj način književna kritika takođe osluškuje čovekov krik, vapaj i nadu, stvarajući svoju projekciju ljudske egzistencije i sudbine, prateći i ocrtavajući liniju humaniteta, komentarišući tako često i brutalno izneveravanje čovečnog u našem vremenu kao i u svim minulim vremenima i iskazujući svoju vernost nesalomljivosti i slobodarstvu stvaralačkog ljudskog duha. Ali njena iskušenja i teškoće se, prirodno, tu ne završavaju: one tu ponovo počinju — u nastojanju da se sagleda i kritički podrobno ispita kako je ideal savršenstva humanih ljudskih ciljeva imaginativno, umetnički osmišljen i ostvaren u savršenstvu pesničkog izraza i jezika, kako pesničko delo zrači u svojoj istorijskoj uslovljenosti i unutrašnjoj nesvodljivosti, u svome očiglednom značenju i u spletu varijabilnih dubinskih značenja. Književna kritika je, dakle, u svome suštinskom, najvišem smislu rastrežnjavajuće, deziluzivno podsećanje čoveka na njega samog kakav se on projektuje u kompleksnoj sferi poetske vizije.

> KUDIKAMO VEĆA ISKUŠENJA OČEKUJU KNJIŽEVNU KRITIKU U REALIZACIJI NJENIH VLASTITIH CILJEVA I ZADATAKA; ONA SE PREMA NJIMA OKREĆE SA SVOM MOGUĆNOM SKROMNOŠĆU I SA PUNOM MORALNOM ODGOVORNOŠĆU, STALNO SVESNA NJIHOVE TEŽINE I SLOŽENOSTI. „JER SAMO ONO ŠTO JE TEŠKO ODUŠEVLJAVA PLEMENITE PRIRODE. MA ŠTA JEDNO POKOLENJE OD DRUGOGA MOGLO DA NAUČI, NIJEDNO POKOLENJE NE MOŽE DA NAUČI OD DRUGOGA ONO ŠTO JE STVARNO ČOVEČNO".

Da bi se u tom opsegu ostvarila, potrebna joj je puna duhovna i tvoračka sloboda. No ta sloboda ne može književnoj kritici niodakle doći niti joj je iko može dati ili pokloniti: nju ona mora da stvori sama za sebe, u sebi, kao školjka biser. Ne dakle agresijom, kočopernom ratobornošću, pokušajem da se glavom razbijaju zidovi — može li išta, i šta, krhka ljudska reč protiv sile i prinude? —, već maksimalnom duhovnom usredsređenošću u kojoj se spajaju osnovni, najbitniji elementi kritike: osetljivost i preciznost kritičke aparature, odmerena ali nepopustljiva kritičnost prema pesničkom delu i svemu onom što ga je uslovilo i analitičko, prodorno rasvetljavanje i razumevanje tog dela. Takvim pristupom i tumačenjem literature kritičar ostvaruje i svoju opšteljudsku, opštekniževnu, i užu, specijalističku funkciju: razmišljajući o pesničkom delu kao odblesku sveta, i o svetu, o ljudskoj stvarnosti kao bezdanu i žarištu patnje i nade— on raščlanjuje, uvećava, proširuje i spoznaje unutrašnju dinamiku, protivrečnosti i vrednost ljudskog postojanja. Književni kritičar brani čistotu života i umetnosti u ime duhovnosti i slobode. On pri tom može i treba da se prihvati svih sredstava da bi svoju akciju, da bi svoju čežnju i misao učinio ljudskom, delotvornom, stvaralačkom. Istinska književna kritika nikad nije opravdavala i ne opravdava duhovni haos i anarhiju, ali još manje ima potrebe da zastupa ili opravdava strahovladu krutih principa, kodeksa, pravila, filosofema. Kritika religije, veli Karl Marks u jednom poznatom svom stavu, jeste pretpostavka svake kritike; kritika predrasuda, dogmi i šablona koji okivaju i sputavaju slobodan razvoj i rast umetnosti i ljudskog života — tako bismo mogli da parafraziramo Marksa — jeste pretpostavka svake književne kritike, pa i one koja je prvenstveno intuitivna individualna tvoračka reakcija estetički orijentisane svesti na duhovne, etičke, moralne, umetničke vrednosti ili nevrednosti u ljudskom društvu i životu i u pesničkom delu. Punoća i totalnost književne kritike je u njenoj autonomnosti i nemirenju sa bilo kakvom duhovnom totalitarnošću i automatizmom.

Jedino sa tom i takvom slobodom izbora u samoostvarivanju može književna kritika da ravnopravno sudeluje i daje svoj doprinos progresivnim društveno-političkim, naučnim i umetničkim težnjama našeg doba. Jedino na taj način ona može doista da bude marksistička. Pod marksističkom kritikom, naravno, ne podrazumevamo zbir izanđalih sociološko-političkih fraza, već osnovnu dominantu marksizma — težnju za menjanjem sveta i za čovekovom slobodom, što, primenjeno na literaturu, znači raznovrsnost i širinu rasuđivanja o njoj. Pri tom se marksistička kritika ne mora po svaku cenu da ukršta s eklektičkim, s leva i desna napabirčenim idejama, već da gradi i produbljuje svoj vlastiti svet, da još više razvija i univerzalizuje svoju dijalektiku koja se — kažimo to zajedno sa Marksom — „ničim ne da tutorisati... jer je u svojoj suštini kritička i revolucionarna". Takva kritika može da se bavi čisto književnim i opštehumanističkim, metafizičkim stvarima i da istodobno — kao što je to na primer slučaj sa današnjom češkom i slovačkom kritikom — bude društveno angažovana, barometar socijalnih stanja i stremljenja kako se ukazuju pesničkom oku i kritičkom duhu. Ta značajna orijentacija u stvarnosti sadašnjeg trenutka važan je preduslov i polazište za svestraniie razmatranje čovekove duhovne i životne situacije. Najbitnije je da kritika, uprkos svemu, sačuva interes za književne i ljudske stvari uopšte, neposrednost, svežinu, relativizam i neapsolutnost mišljenja i zaključivanja. Treba se čuvati kritičara koji se kao stare devojke ili usedelice na sve oko sebe mršte i ljute, uvek mrzovoljno zabrinuti za svačije grehe i vrline sem za svoje. Treba se takođe čuvati uniformisanog, horskog mišljenja u kritici. Ono što jedan čovek nametljivo i uporno tvrdi ne mora uvek biti istina; u ono pak što glasno tvrdi više njih treba odmah sumnjati.

Kudikamo veća iskušenja očekuju književnu kritiku u realizaciji njenih vlastitih ciljeva i zadataka; ona se prema njima okreće sa svom mogućom skromnošću i sa punom moralnom odgovornošću, stalno svesna njihove težine i složenosti. „Jer samo ono što je teško oduševljava plemenite prirode. Ma šta jedno pokolenje od drugoga moglo da nauči, nijedno pokolenje ne može da nauči od drugoga ono što je stvarno čovečno". Sudeći po tim rečima Sörena Kierkegaarda, i književni kritičar je večiti početnik, onaj ko neprestano rizikuje: on mora sam za sebe da formuliše svoju poetiku, kriterijume i metodologiju i da razmiče granice i bezgraničnost *stvarno čovečnog* u ljudskoj, u pesničkoj čežnji za savršenstvom. Takva kritika je nedoktrinarna intelektualna disciplina, suptilni roman intelekta, amalgam umetnosti i filosofskog mišlienja. Zašto baš takva? Stoga, čini se, jer na taj način ima najmanje izgleda da postane neutralni, pasivni književnoistorijski dokument a najviše mogućnosti da ostane živa, aktuelna i da, u najsrećniiem slučaju, bude čitana kao što se čita velika poezija ili proza. Takva kritika se najefikasnije suprotstavlja impresionističko - žurnalističkoj površnosti i frazerstvu i celomudrenoj pipavosti i suvoparnosti takozvane naučne, akademske kritike. Ta vitalna, samosvojna, kreativna kritika, koju ovde želimo bar delimično da predstavimo onako kako je zamišljamo danas, — jer sutra možemo misliti o njoj drukčiie, — podjednako se dobro snalazi u praćenju dnevne, „tekuće" književnosti, u neapodiktičkom teoretskom formulisanju svojih iskustava i u razmatranju klasičnih pesničkih dela minulih vremena. Jer književna istorija za nju nije ništa drugo nego ona sama kritički usmerena na veliku i živu umetničku reč prošlosti i tradicije.

Životvornost te aktivne, stvaralačke kritike je u njenoj duhovnoj gipkosti i krajnjoj nedogmatičnosti. Želeći slobodu i zasnivajući se na neposrednom, slobodnom, nebogobojaznom pristupu umetnosti ona kao jednu od svojih bitnih dužnosti vidi u tome da produžuje i intenzivira zračenje duhovne slobode u pesničkom delu. Ona je protiv apsolutizacije književnih veličina i uzora, žanrova, pokreta, metoda, stilova, pa i protiv apsolutizacije realizma i drugih *izama*, radoznala i otvorena prema svakoj novoj ideji, poetskom zvuku, nijansi, pripravna na duhovnu pustolovinu, iznenađenja i zagonetke poetske reči i promenljivog, nesnokoinog ljudskog života. Ko su stegonoše te kritike? Imaih više. Pomenimo samo neke: u jugoslovenskoj književnosti to je impulsivni A. G. Matoš, u češkoj — neizmerni F. X. Šalda, u američkoj — H. L. Mencken. Njihov temperament spojen sa strasnom bestrasnošću mišljenja i stila nedavno preminulog T. S. Eliota dao bi, možda, najidealniieg kritičara, najidealniiu kritiku. Retko i teško nalazeći svoje odelotvorenje savršenstva, i sama ta kritika je retka i utoliko dragocenija i neophodnija. Otuda njena nostalgiia, njen smisao i naklonost prema tragičnom, njena žudnja za beskrajem, njen otpor prema božanstvu, nametnutom autoritetu, duhovnoj čamotinji i sivilu, prema svemu što se suprotstavlja dostojanstvu čoveka i dostojanstvu umetnosti. Taj otpor, taj odlučni, smerni prkos, taj smireni plodni revolt je u krvi i srži te kritike.

Književni kritičari nisu dosad imali sreću da budu toliko slavljeni simboli i znamenja borbe za ljudsku veličinu kao što su to bili neki istaknuti svetski pesnici. No zbog toga ipak nećemo jadikovati. Ali nećemo propustiti da makar napomenemo da su i kritičari, po svom daru i poslaniu, prvenstveno svetski ljudi, jer je ceo kulturni svet niihova otadžbina; i da su i oni, u raznim zemljama i vremenima, umeli da se bore za prava i slobodu duha i da su i oni znali da se žrtvuju. Izmučena, bleda senka Zoilosova, čoveka koga su, prema drevnoj grčkoj legendi, sugrađani razapeli zato što se usudio da kritikuje Homera, ulazi u ovu dvoranu i seda tu negde između nas.

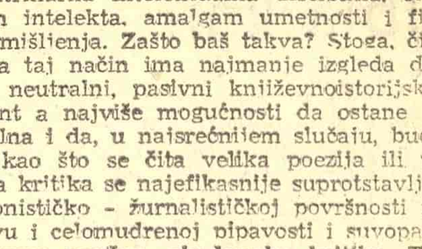

*) Ovaj tekst pročitan je na međunarodnom sastanku posvećenom marksističkoj književnoj kritici, održanom 10—11. II 1965. u Pragu.

Svatovska

Mak
DIZDAR

SMRĆU mojom umro je i moj svijet
U prazne oči mrak se pravedni naseli
Smrću mojom umro je i moj svijet ali svijet svijeta neće da se raseli
Sad kroz sudbinske tišine bijeli trak sjećanja probija oklop tmine
Kroz čudno okno tog prozora rodi se neko novo duboko oko
Pa vidim na obzorju kako se iz ničeg podiže opet zora
Eno žuto podne do svog srca zrije eno veče truda na trudna ramena
Mojom smrću umro je i svijet ali on neće da stane
Zbog mojih zaustavljenih ruku
I kamen sam kao da nije od kamena
Pod nebom visokim pod nebom plavim i mekim kao svila
Opet se stanak sastao u Podvisokim
A ja bez ruku a ja bez roka a ja bez oka a ja bez krila
Pa opet mi se na sred tog bola bijela vila snila
Pa opet se želja vrela opet se ko ljuta guja pod grlo savila
Mojom smrću umro je i svijet ali ni srce smrti nije prazno i jalovo
Žitka kad požute kad sazru žita zažele da ih žanju žene
Za hrabrene bojne za hrabre vojne za mlad ženike i za žedne pute
Pravo od Lašve travničke pa preko travunjske Lastve
Lete te laste na Lastovo plavo
Samo ptice kamne ove ptice amo sve kroz puzavice
Čuvaju vječno čuvaju vjerno rukavice od mahovine
Smrću mojom umro je i moj svijet ali cvijetja svijeta svugdje i sad ima
Na krilima dima na kolima sunca kroz sunčana bilja i klija i cvjeta
Među obalama negdje otančale vode šume moleći za kišu
Negdje kroz listja sna snene se šume u kolu njišu
Kroz šum kasne mjesečine opet sad nekog u nedohod vode
Još sužnji u tankoj nadi dišu dok hladna rosa na bose im noge pada
Tražeći trkom sebe u svom gradu neko je opet ostao bez svog jedinog grada
Mrtav sam mrtav ali sa smrću mojom nije umro i svijet
Opet se u nekim očima svijetlost zanavjek gasi
U nekim mekim tek počinju da plamte snovi
Pa preko brana preko zabrana preko grobnog kamena
Preko kostiju što sve jače svjetle u tami
Gorom i dolom kićeni svatovi

LIRIKA U PREVODU

Samjuel Tejlor Koulridž

Samjuel Tejlor Koulridž (Samuel Taylor Coleridge), po rečima F. L. Lucasa najinteligentniji pesnik ne samo engleskog romantizma nego možda i celokupne engleske poezije, uz Vordsvorta (William Wordsworth) najveći pesnik starije generacije engleskih romantičara, izdao je s njim, 1798. godine, zbirku pesama pod naslovom „Lirske balade" (Lyrical Ballads) koja je označila prekretnicu u istoriji engleske poezije i zvanični početak romantičarskog pokreta u Engleskoj. Njegova predavanja o engleskim književnicima, otvorila su novo poglavlje u istoriji engleske kritike, a njegovo veliko prozno delo „Biographia Literaria" započelo je novu etapu u istoriji engleske poetike. Njegova pesnička slava počiva na njegovom glavnom poetskom doprinosu „Lirskim baladama", „Pesmi o starom mornaru" (The Rime of the Ancient Mariner), najznačajnijem njegovom primerku pesme sa „natprirodnom temom" (kako ju je on nazvao) koja savršeno spaja jednostavnost narodnih balada sa suptilnošću psihološke poeme, i, zatim, na remek-delu pod naslovom „Kubla kan" (Khubla Kan), viziji koja svojom čistom muzikom i izvanrednim bogatstvom slika nadmašuje, po mišljenju velikog broja kritičara, sve što je u toj vrsti napisano na engleskom jeziku.

Pesma „Kubla kan" nastala je pod posebnim okolnostima. Čitajući Perčasovu (Purchas) knjigu, Koulridž je, pod dejstvom nekog leka (opijuma) koji mu je lekar prepisao da mu smanji bolove, zaspao upravo u trenutku kada je iz knjige pročitao sledeću rečenicu: „Kubla kan naredi da tu sazidaju dvorac i veličanstven vrt pokraj njega". Taj polusan, u kojemu su, kako pesnik ističe, „zaspala samo čula što primaju utiske spolja, ali ne i mašta", i u kojemu su slike iskrsavale pred pesnika „kao reljefne stvari", potrajao je oko tri časa. Kada se probudio i upravo nameravao da zapiše stihove ispevane u tom polusnu, na vrata je pokucao njegov krojač i prekinuo ga u tome poslu. Kada je krojač otišao i Koulridž pokušao da zapiše celu pesmu, sa žaljenjem je utvrdio da se od cele pesme može setiti samo manjeg broja stihova. Te stihove je zapisao, i tako je nastao fragment koji donosimo. Koulridžu više nikada nije pošlo za rukom da napiše ostale stihove.

Kubla kan

U Ksanaduu Kubla kan
sazida divan dvor za pir,
gde sveti potok, Alfa zvan,
kroz spilja splet, još nikom znan,
u morski hrli vir.
A poljem dokle seže vid,
Od kula kruži dugi zid.
Tu mnogom vrtu potok pruža sjaj,
tu cvate tamjan koji daje kâd;
a mnogi suncem obasjani gaj
tu grle šume gde je večni hlad.

*

'Al gle taj ponor dubok koji pada
niz breg što zelen spušta se do kedra!
K'o kraj je divlji gde bled mesec vlada;
sred njega huči k'o kad posred Hada
za mrtvim dragim žena busa nedra!
A kroz taj ponor, ključajuć' sve više,
baš k'o da zemlja užurbano diše,
mlaz vode silan probi sebi put;
a tu i tamo dah mu seku ljut
sve parčad krupna što skaču k'o grad.
k'o žito kad ga vrše vranac mlad:
i tu, gde igra tih gromada splet,
u trenu šiknu onaj potok svet.
Pet milja zatim lutaše kroz gore,
pa posta rekom potok Alfa zvan;
kroz spilja splet, što nikom nije znan,
on s bukom stiže u to pusto more;
tu Kubla začu, u svoj buci toj,
gde glas predaka proriče mu boj.

*

Pola senke toga dvora
lebdi tamo gde je val,
gde se čuje odjek hora
bučne vode, gde je žal.
To čudo još ne vide ljudsi stvor:
na ledној spilji sav u suncu dvor.

*

Sa pesmom jedna devojka
dođe mi na san:
u Abisiniji joj dom,
na instrumentu svira svom,
o Abor-gori peva.
Da mogu da ponovim sad
tu svirku i taj poj,
očar'o bi me njegov sklad,
pa dug i glasan napev moj
sazid'o bi taj dvor sred zraka,
taj sunčan dvor gde vlada led!
I tad bi rekla duša svaka:
'Ej, tog se čuvaj vilenjaka,
jer žar mu oko, kosa laka!
Oko njeg bajaj trostruk red,
nek vid ti zastre sveti strah,
jer on je pio rose dah
i rajskog mleka jeo med.
1798.

Prevela *dr Ranka KUIĆ*

IZLOG ČASOPISA

PIŠU: PREDRAG PROTIĆ, BISERKA RAJČIĆ, NIKOLA TRAJKOVIĆ I STANOJLO BOGDANOVIĆ

LETOPIS MATICE SRPSKE

Zapisi o Nediću i Bogdanu Popoviću

MILAN KAŠANIN, u novembarskom broju naše najstarije književne revije, nastavlja sa objavljivanjem svojih esejističkih zapisa i marginalija o našim starijim piscima. Posle Jakšića, Zmaja i Laze Kostića došli su na red Ljubomir Nedić i Bogdan Popović.

U slučaju Ljubomira Nedića Kašanin polazi od nekih sudova koji su i ranije mogli da se čuju o ovom našem istaknutom kritičaru. Kašanin uočava da je Nedić u suštini bio jedan pamfletist i da je voleo da uzima pozu neprikosnovenog i nepogrešivog sudije. On je tražio da mu se veruje na reč upravo u onim slučajevima kada je čitalac od Nedića očekivao jaku argumentaciju za ono što tvrdi. Kao što je voleo da mu se veruje na reč, Nedić je mnogo više želeo da govori o onome što ga od naših pisaca odbija nego o onome što ga našim piscima privlači. Iako dogmatičan duh Nedić nije imao određeni kritičarski sistem koga bi se stalno pridržavao, nego je svoj sistem gradio od slučaja do slučaja i prema potrebi. Zato je, prema Kašaninovom mišljenju, Nedić mnogo bolji kada govori o malim piscima nego onda kada uzima u pretres književno delo najznačajnijih srpskih pisaca svoga vremena. Tome treba dodati i nedostatak sposobnosti da se oseti pravi istorijski trenutak u jednoj literaturi, jedno dublje nesnalaženje u svome vremenu i mnogo štošta što pre značaj Nedićevog kritičarskog dela može da umanji no da ga uveća. Kao što je Nedić radio sa drugim piscima tako je Kašanin postupio sa Nedićem. Pa ipak, na kraju, Kašaninova ocena kritičarskog dela Ljubomira Nedića ispada mnogo pozitivnija no što bi čitalac mogao prateći Kašaninov esejistički zapis da pretpostavi.

Na izvestan način Bogdan Popović je, u vreme kada je Kašanin bio aktivnije prisutan u našoj savremenoj literaturi, bio jedna od književnih simpatija Milana Kašanina. To je on ostao i danas iako Kašanin, nastojeći da sagleda njegovu kritičarsku fizionomiju, o Bogdanu Popoviću sudi nešto kritičnije no što je u svojim usputnim i uzgrednim zapisima sudio ranije. Po Kašaninu, Bogdan Popović se formirao u jednoj određenoj duhovnoj klimi u sretanju devedesetih i devetstotih godina ,i u tome svetu ostao da živi sve do svoje smrti. Sa trideset godina Bogdan Popović je bio formirana ličnost; svoj kritičarski sistem on je posle samo usavršavao, ali ga nije razvijao, kao što se nije razvijao ni kao ličnost. Njegove književne simpatije od savremenih pisaca bili su pisci koji su bili u modi u vreme njegove mladosti. Za Popovića obrasci lepote i savršenstva nalaze se u renesansi i baroku. Nove struje i u umetnosti i u filozofiji prolazile su mimo Bogdana Popovića ili je on prolazio mimo njih sa blagonaklonom superiornošću. Dogmatičan duh Bogdan Popović je od prvog trenutka kada se javio u srpskoj književnosti sebe odredio za sudiju koji ima da izmiri suprotna gledišta i da donese neprikosnoven sud. Verovatno ni jedan srpski književni kritičar nije u tom pogledu bio dosledniji od Bogdana Popovića.

Kašaninovi zapisi o dvojici naših kritičara u izvesnom smislu ne donose ništa bitno novo ni o Nediću ni o Bogdanu Popoviću. Ono u čemu je njihov značaj to je da u Kašaninovoj interpretaciji siluete dvojice starih kritičara oživljavaju i njihove ličnosti postaju čitaocima bliže i razumljivije no što su bile pre susreta sa ovim odlično pisanim esejem.

P. P-ć

*

KULTURA

Vitold Gombrovic — čovek i pisac

VITOLD GOMBROVIĆ — BROJ 42. poljskog nedeljnika „Kultura" posvećuje dosta mesta eseju poznatog poljskog kritičara Artura Sandauera o jednom od najvećih poljskih pisaca danas, Vitoldu Gombroviču.

Zašto pisac i čovek pita Sandauer? U svakom slučaju može se govoriti samo o piscu i njegovom delu, ali u slučaju Gombroviča to je nemoguće, on ima ambicije i filozofa i propovednika, i mud raca, želi da stvori poseban stil života, da poučava mlađe. Poznato je da se u njegovom prisustvu i pored navedenih ambicija izbegavalo da govori o ozbiljnim temama. Međutim to izbegavanje „mudrovanja" kod Gombroviča znači borbu za nešto što je daleko iznad onoga o čemu se govori. Znači u tom stilu je sadržana upravo filozofija njegovih dela, koja su jedna velika ispovest istine o sebi. Izgleda čudno, ali ta krajnja iskrenost je nešto sasvim obratno, ona je težnja ka mistifikaciji. Ako se uzme bilo koje delo Gombroviča vidi se da je pisano u prvom licu, ali da umesto naratora scenom vlada dvojnik.

U njegovom najznačajnijem delu „Ferdidurke", gde se glavni junak, plemić, poistovećuje sa slugom; on odlazi u zasenak, a sluga u prvi plan. Tako je i u romanu „Trans-Atlantik" u kome obrađuje problem homoseksualizma i gde je argentinskom milioneru Gonzalu sam Vitold Gombrovič poverenik. U „Pornografiji" aranžer jedne grozne intrige nije narator, već njegov kompanion. Jednom reči, svu odgovornost za postupke tovari na leđa dvojnika. Prema tome onaj ko se poduhvati da piše o piscu i čoveku Gombroviču mora se poduhvatiti skidanja maski. Kritičar koji želi da izvrši potpunu rekonstrukciju mora se odreći takta i diskrecije da bi dosegao do najintimnijih stvari. U „Ferdidurke" Gombrovič opisuje kraj i vreme svoga detinjstva služeći se pri tom kamuflažom. Zašto? Njegova porodica je bila šljahtinska i normalno je da je u takvim porodicama vladala podela na više i niže ljude. Taj problem višeg i nižeg provlačiće se kroz sva njegova dela. Mjentus glavna ličnost noću odlazi sluzi i pruža mu ruku. „Daj mi po njuški, zajaukao je sluga... Daj mi, do đavola, kad ti kažem". Tek tada je srušen zid koji deli njihove ličnosti. Ali to nije samo klasna razlika. Problem je daleko složeniji, radi se o „različitosti tela i stranstvu duha".

Motiv ljubavi plemića prema devojci iz naroda jedan je od najčešćih u poljskoj šljahtinskoj literaturi. Gombričev „Ferdidurke" je u odnosu na njega kao „Don Kihot" u odnosu prema srednjovekovnom riterskom romanu. Kod Gombroviča se kompleks više vrednosti šljahtića povezuje sa kompleksom niže vrednosti Poljaka. Rešenje oba mora biti mazohističko. To je pokušaj da se nađe izlaz između Scile nacionalizma i Haribde snobizma. Politički to znači odreći se pretenzija velike države. Na jednom mestu Gombrovič piše „bacili ste sve na đubre, što je bilo nešto i trudili ste se da to zaboravite". Takav odnos ne samo prema literaturi, već i prema čitavoj poljskoj tradiciji on je izneo u romanu „Trans-Atlantik". Tu je izneo sve što se u poljskoj tradiciji maskiralo, izneo njenu neosvetljenu stranu.

Bilo je reči o demaskiranju kod Gombroviča. On sam ne jednom kaže da se specijalizirao za demaskiranje svih vrsti pseudozrelosti. Tu u prvom redu spada kritika poljske kulture, koja želi da se uzdigne na evropski nivo. Otud svaka od njegovih ličnosti nije samo ono što je, već i što želi da bude. Svaka ličnost, u stvari, ima za ideal sebe i želi da se do njega uzdigne. Pri tom Gombrovič ličnost ne demaskira biološki. To je daleko komplikovanije kod njega.

Što se tiče problema „zrelosti" i „nezrelosti", svaka ličnosti je glumac i režiser istovremeno. Prvi prelazi u drugog da bi mogao da iskusi u sebi njegovo poniženje. Mit režisera je prisutan u celokupnom njegovom stvaralaštvu. U bezbožničkom delu Gombroviča taj mit predstavlja ostvarenje maštanja o božanstvenosti.

B. R.

LES NOUVELLES LITTERAIRES

Da li postoji filozofija fantastičnog

U ČLANKU „Tajna fantastičnog" Marsel Šnajder govori o Roberu Kanteru, koji je, pišući o njegovoj studiji „Fantastična književnost u Francuskoj", izjavio žaljenje što Šnajder nije pokušao da skicira čitavu filozofiju fantastičnog, kao što je nedavno Klod Roa u početku svog dela o umetnostima postavio njene prve obrise. Šnajder kaže da je njemu bio cilj samo da pokaže nastavak te književne vrste od srednjeg veka do naših dana u francuskoj književnosti, za koju se inače smatra da nije bila naklonjena takvoj viziji sveta.

Dalje u članku Šnajder kaže da je Kanterova želja ispunjena, jer su nedavno objavljene dve studije o istoj temi: „U srcu fantastike" od Rože Kajoa i doktorska teza „Zavodljivost neobičnog" od Luja Vaksa, profesora filozofije na fakultetu u Nansiju. Prvi pokušava da definiše fantastičnost i umetnosti dok drugi ispituje da li je ona izvesna estetična kategorija, odnosno da li je moguće postaviti jednu filozofiju fantastičnog. Ovim studijama ova dva pisca uspela su da odnesu izvesnu pobedu u korist fantastike.

Prve postavke Kajoa slažu se sa Šnajderovim: „Za mene, fantastično znači pre svega nespokojstvo i raskid sa ranijim... Fantastično nije fantastično ako se ne pojavljuje kao nešto neprihvatljivo za iskustvo i razum". Ali, idući dalje, Kajoa se odvaja, ostavljajući po strani unapred utvrđeno mišljenje (Brojgel, Boš), postavke (vilinske priče, mitologija), i vezuje se jedino za prikrivenu fantastiku, lukavu, neobuhvatljivu, jedva vidljivu i jedva izraženu. Ali, zašto jedna fantastika da isključuje onu drugu?

Na kraju svoje studije Rože Kajoa vrlo dobro kaže: „Fantastično izbija iz kontradikcije koja se odnosi na sam život, i ona trenutno obara i same granice koje život odvaja od smrti". Život, smrt — zar nisam uvek govorio da je fantastično i nešto natčulno? — dodaje Marsel Šnajder.

Za Luja Vaksa, ubeđenog fenomenologa, fantastika nije suština, već samo forma. Ta forma, koja je spoljna za nas, pravi predmet pred našim očima, može uticati na čitaoca, otuda **zavodljivost neobičnog.** Nema spoljne fantastične stvarnosti u ličnosti, niti nekog drugog sveta, ni platonističkih ideja o fantastičnom. Mi sami to izmišljamo, i ne samo našim osećanjima (u saradnji sa strahom, naklonošću za strašnim, za perverzijama), već i našom uobraziljom koja utiče da verujemo da jedan nepostojeći svet zaista postoji.

Luj Vaks kaže: „Svako sebi kuje sliku sveta, svako poseduje neko saznanje više ili manje jasno o mogućem i ne mogućem, o normalnom i užasnom. Neka se samo jedna pukotina pojavi negde, i fantastično izbija iz nje. Izbija iz sukoba stvarnog i mogućeg".

Ali, ono što nam omogućava da živimo, jeste stvarnost, istina, ili još bolje — tajna! A to je ono što traže i ispituju — okoreli racionalista Rože Kajoa i strogo potčinjen fenomenalnog Luj Vaks.

N. T.

VAPROSY LITERATURY

Nesavremena savremena priča

U OBLASTI kratke priče, tvrdi K. Bukovski u svom članku „Da li službena misija kratke priče" (broj 134 od 2. decembra ove godine) događaju se značajne promene koje potvrđuju vitalnost ovog žanra i mogućnost da se ponovo uzdigne do nivoa klasičnih obrazaca.

Uzrok sadašnjem stanju stvari on objašnjava teorijskim i društveno-kulturnim određenjima kratke priče kao književne vrste. Naime, kratka priča, za razliku od ostalih žanrova, koji mogu da se inspirišu i književnim izvorima, po njegovom mišljenju, mora da pođe od životne stvarnosti. „Samo ono što se zapazi u životu leži u osnovi kratke priče, i to samo ono što je zapaženo sada a ne nekad, u nekom drugom vremenu", kaže on. Ali to preimućstvo kratke priče može ponekad, nastavlja Bukovski, da se pretvori u nedostatak kao što se, početkom tridesetih godina ,i dogodilo u Sovjetskom Savezu. Ne samo da je tada stvarnosni materijal došao u prvi plan, ne samo da je faktografija potisnula sve ostale ,čak i umetničke elemente kratke priče, nego je taj materijal sužen na jednu određenu oblast društvenog života, na proizvodnju materijalnih dobara. Kratka priča je tada bila stavljena u službu „operativnosti", sa zadatkom da opisuje „napredna gradilišta, napredne brigade, napredna preduzeća, napredne kolhoze, napredne farme itd.". Kratka priča je i tada, prema svojoj definiciji, polazila od života, ali je imala službeni, prigodan karakter. Najpre je time bila zahvaćena novinska, zatim kratka priča u časopisima i najzad su počele da se od takvih priča prave knjige. Kratka priča je zapostavila socijalnu i društvenu problematiku i svela se na interpretiranje proizvodnih pitanja. Njen junak se pretvorio u čoveka proizvodnje. U to vreme („burnih petoletki izgradnje") i roman je bio u sličnoj situaciji, no on se, manje ili više, oslobodio neknjiževnih činilaca, dok kratku priču „društvena misija" do danas sprečava da se vrati svojoj „literarnoj misiji". Činjenica da je proizvodnja osnova materijalne strukture življenja i da kvantitet u određenom vremensko-prostornom obimu rađa kvalitet činjenica nije ni približno dovoljna kompenzacija za ovaj književni rod. Jer sve dok se ne oslobodi etikete „borbenog operativnog žanra", „glasila novog", kratka priča, po rečima Bukovskog, ne može da odgovori svojoj ulozi avangardnog žanra ruske literature iz koga su ponikli Dostojevski, Tolstoj i Gogolj.

(S. B.)

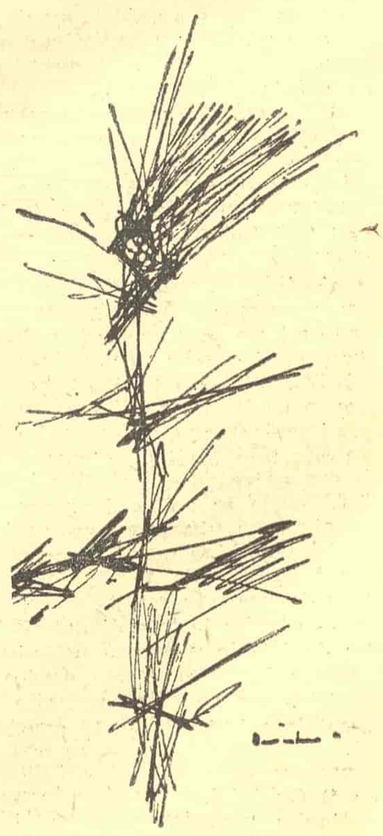

Kajetan KOVIČ

SONET

BESEDA je beseda in večbeseda.
Strašen prostor iz ječe njenih glasov valovi,
V njem plavamo kot lovci v prozorni vodi.
Ker ne vidimo plena, se nam motna zdi.

Skoz vrtnice priplavajo velike ribe,
Požrešni smo nanje in pijemo belo kri.
A ne iz lakote in ne iz žeje.
Ampak ker nas od večprostora duša boli.

Biti moramo polni do roba kot kaplja,
ki iz strašnega preobilja voda
od znotraj postavi plodilo dežja.

in biti kot prostor, ki preobilje oklene,
ko se v objemu napneta do sten
mesečni lovec in blaženi plen.

PREDNIK

BIL je uporen, trmst, grčav les.
Ustvarjen za usodni boj s sekiro
je hotel biti meč za svojo vero
in je postal, ne da bi vedel, jez,

ki zaustavlja strelo in povodenj.
Bil je lončar po sili in neroden
je gnetel glino našega jezika.
Skrbela ga je misel, ne oblika.

A prav ta groba kupa je ostala
kot veliki dolaz o našem SMO
in ker je teklo vino predikantov

čez njeno komaj obtesano dno,
nam je usoda hkrati darovala
pravično, jezno srce protestantov.

LOV

NIKOGAR ni. Le divja trta
vleza po laporju sivih gora.
Težki nabrekli grozdi strupa
visijo z jesenskega neba.

Rjavi lovec po gozdu hodi
kakor starinski kip iz lesa.
Tiho lovi zelenega volka
po temnih, bakrenih obrežjih voda.

Drug za drugim hodita pit
kapnico iz zastrupljenih korit
s povešenima glavama.

Prvi gre nizki, šepavi volk,
za njim gre lovec, hrom in dolg,
oba gresta sama, sama.

SONCE

POD zemljo prihodnja trava
pije topli južni sneg.
Iz potokov vre pop'ava,
širi trebuh nosnih rek.

Skozi gosti gozd borovcev,
poln čarovnic in duhov,
gre zelena četa lovcev
in kredelo črnih psov.

Še živali so na begu
in osojno srce v snegu
milosti še ne pozna.

A za gozdom sonce rase,
lovcem sredi redke jase
v prsi prvi strah kaplja.

GOZDOVI IN MESTA

KAJ druži gozdove in mesta?
Sosedstvo dreves in sosedstvo hiš.
Rojen v mestu, preskusi vzajemnost drevja.
Rojen v gozdu, preskusi zvestobo hiš.

Nauči polo platine gnati liste.
Poišči v gabrovem deblu bakreno nit.
Povej robidi prvo črko železa.
Smrekov zrak nasloni na mestni zid.

Nimaš pravice stvar od stvari ločevati.
Svet se kakor harmonika skupaj drži.
Tudi ti moraš preskušnjo zvestobe prestati.

Ukloni se in se kot koža na bobnu napni.
Jezike gozda in mesta med sabo pobrati.
Pojdi, razumi svet otrok in zveri.

PRIČA »KNJIŽEVNIH NOVINA«

GOSPOĐA O, PONORA I JA

Svetozar VLAJKOVIĆ

DA GOSPOĐA O. nije kročila u moju radnju, ja bih i nadalje verovao u istinitost priče čiji smo glavni junaci bili Ponora i ja. Bio bih miran, siguran da se otada ništa nije promenilo, utešen, sećajući se kako smo nekada bili ludi i hrabri, otvoreni i prijemčivi za sve što nam se nudilo: daleko iza događaja sebe smatramo spremnim za velika dela, pa makar po vasdan sedeli u oniskom, mračnom sobičku, okruženi časovnicima, inkrustrirani opiljcima mesinga i zlatnom prašinom, sa lupom na oku, usred muzike vremena koje je na nas zaboravilo. Utešno? Ne bih rekao. Kroz koji minut stići će brzi voz i odvešće me daleko od hrama gde sam gajio uspomene. Evo me na peronu, poznom i dimnjivom, ispod zvučnika koji obaveštava o redu dolaska i polaska putnika, pa ipak, evo me kako jednako mislim na tu gospođu O. Ona je tako daleko, negde između tmole obavijene bršljanom i prostrane, kamene terase gde smo se sastajali Ponora i ja, da me zbunjuje njena ruka ispod moje, njeni prsti u mojoj šaci i njen glas kad god kaže: „tako sam srećna što tvoj voz kasni". Kako je za sreću ponekad potrebno malo stvari, a kako pak i najveće avanture u doba milosti, smatramo prirodnim načinom življenja! Priznajem, u ovom dimu što mi grebe grlo ima tragova nekakvog nepouzdanog uživanja, ali ja bih radije sedeo u toplom kupeu I klase i na miru razmišljao o Ponori, lepoj devojci, čiji mi je ujak, bojažljivi, patrijarhalni čovek, slomio nogu udarcem starinskog štapa, o uzbudljivim rastancima na mom krevetu gde sam ležao u gipsu čitave jedne zime, pokušao bih da se prisetim kakve je podsuknje nosila, o čemu smo govorili, šta smo očekivali tamo kraj peći... Ali, smeta mi, veoma mi smeta ova gospođa O. koja me drži pod ruku, nemoćnog da joj bilo šta objasnim pre no što to isto sebi poverim. Želim da otkrijem do kraja tajnu njenog vaskrsenja u mojoj radionici, koje je počelo pre no što sam stigao da skinem lupu sa oka, u trenu kad je po ustanovljenom običaju, dvadesetak satova u mojim vitrinama zabrujalo u znak da treba spustiti metalne roletne, povući se u prostoriju iza zavese i dremnuti pre večere: gospođa O. je otvorila vrata i sa raskopljenim kišobranom izustila svoju molbu:

— Popustila mi je kopča na narukvici, gospodine.

— Čujete li ove satove, gospođo? Zatvoreno je.

— Ali, napolju je strašan pljusak, gospodine a moj kišobran je izgleda propao!

— Vi hoćete da vam popravim kišobran?

— Ne, ne, i kopča na narukvici je popustila, gospodine, reče ona i zagleda se u lupu na mom desnom oku: da li je pogrešno izabrala kutak gde će se skloniti od kiše?

— Ja umem da popravljam i kišobrane, rekoh, ali najpre da zatvorim radnju. Izgleda da bi još neki ljudi hteli da se ovde sklone, a radnja je, primećujete, tako tesna. Moraćete da sednete pored mene, ili da stojite.

Ustadoh, spustih roletne, zaključah vrata i upalih jednu stonu lampu: preda mnom je bila žena mojih godina, još uvek sveža i vitka, izmučenog izgleda iako bi se reklo da je negovana. Zažalih što sam ispao pomalo grub, pogotovu što je ona bila od prvog trena sasvim ljubazna, otvorena i nekako krhka uprkos njenim godinama.

— A sada, rekoh, da vidimo šta je sa vašom narukvicom.

— Da je skinem?

— Ne morate, može se videti i s ove strane, samo mi pružite ruku.

Ona pruži svoju ruku i ja joj prinesoh mali durbin: štap pokojnog ujaka sevnu po mojoj nozi još jedanput, ali mi polomi obe: na svakom godroniu ovog zlatnog pletiva video sam po jedno lice moje nekadašnje ljubavi Ponore i ona se smejala kad sam je ljubio pominjući večnost, vrištala je kad sam izigravao demona koji je krade i odnosi kroz prozor, umiljavala se kad god bih prinosio ruku njenim podsuknjima, obećavao da ću „biti dobar", bila je tužna kada bih joj govorio da je lepa i predlagao da se venčamo negde u nekom selu i tamo zajedno i zauvek ostanemo sami.

— Šta vam je, gospodine, reče gospođa O.

— Mnogo sam buljio u sitne mehanizme, rekoh, i već sam umoran.

— Drhte vam ruke, reče ona.

— Ne, ne. Popraviću vam narukvicu, ako ne žurite, rekoh i skidoh lupu sa oka.

Da, to su bile Ponora i gospođa O.

— Žurim, muž me čeka, reče gospođa O.

— Ali, doći ću ponovo, dodade Ponora. Tada nećete biti umorni. Ja sam, verujte, zaista htela da popravim narukvicu, a ne samo da se zaklonim od kiše.

— Kako hoćete, gospođo, gospođo... rekoh.

— Moje prezime je O. — reče gospođa O.

— I ja ću svakako ponovo doći, dodade Ponora.

— Kako hoćete, gospođo, rekoh, kiša će verovatno brzo prestati, bar ovaj pljusak. A dotle, molim vas, osećajte se udobno, koliko možete u ovakvim uslovima.

— Oh reče Ponora, ja sam oduvek želela da upoznam časovničarsku radnju. Možda ćete se smejati, ali kad sam bila mala nagovarala sam jednog mladića da postane časovničar?

— Zaista? Da li vam je ispunio želju?

— Ne znam, reče Ponora, to je bilo tako davno.

— Ja sam sada udata za jednog bankarskog činovnika, reče gospođa O. Ne vredi se sećati izgubljenih vremena.

Dok je napolju kiša donosila sve veću tamu, ovde, iza rešetaka, kraj časovnika, koji su ponovo bili nemi u vitrinama, uporni svedoci — čega? — posmatrao sam lake senke na jednom poznatom, tuđem licu: bol u nogama brzo je prošao i mogao sam, bez bojazni da ću se otkriti, da se raspitujem o negdašnjem mladiću koji je postao časovničar.

— Izgubljena vremena? Meni se čini, gospođo, da ništa od onoga što me je činilo u osamnaestoj godini nije nestalo. Naprotiv, sasvim se tačno sećam časa kad sam donosio odluku da se bavim ovim zanatom. Razlozi su se sačuvali do ovog časa, verujte.

— To je smešno, gospodine, treba zaboraviti, reče ona.

— Ali, ako vas baš interesuje, reče Ponora, mogu vam reći da smo se voleli i sve bi bilo u redu da nije postojao moj ujak.

— Ujak?

— Da, reče gospođa O. Moj ujak je bio čovek iz bogate porodice. On nije dopustio da se udam za budućeg časovničara.

U mojoj radionici je postalo toplo, veoma toplo i nien miris, miris gospođe O., potpomognut kišom, ispunjavao je moje nozdrve na takav način da sam za trenutak ponovo osetio jak bol u predelu slepoočnica. Pokušah da se nasmejem kao neki časovničar koji prezire ujake.

— Trebalo je znati, gospođo, da se uz časovnike provodi vreme drukčije od onog kad ga merimo uobičajenim sredstvima. Kad časovnici rade, gospođo, vreme je zaustavljeno!

— To je neobično, reče gospođa O.

— Pričajte, pričajte, šapnu Ponora dok je napolju pljuštalo.

— Više bih voleo da vas slušam. Vreme je za mene zaustavljeno odavno i ja se osećam mladim kao da sam u osamnaestoj godini. Dakle, ja vam ne mogu pričati, ja vas mogu samo slušati.

Ona je ćutala. One se ćutale. Njihov miris je postao tako prisutan u meni da sam se skamenio. Protiv volje, protiv uverenja, bio sam na izgled hladan i govorio ono što nikad ne bih ni pomislio da kažem pred Ponorom koju nisam video čitavu deceniju. Bilo je veoma važno da ne budem otkriven.

— Vi se šalite reče gospođa O.

— Vi se šalite, reče Ponora.

— Pričajte, rekoh, možemo preći i u drugu prostoriju, tamo iza zavese. Tako ima još dvadesetak časovnika, koje sam nabavio radi dobrog sna. Izvolite.

Na kanabetu, našoj uspomeni iz detinjstva, gospođa O. reče:

— Ja sam nesrećna.

— Vi?

— Da. Ja sam nesrećna. Nisam se dobro udala ,gospodine.

— Vi ga dakle volite?

— Da, volim ga, reče Ponora. Volim malog časovničara koji je otišao onog dana kad je po izlečenju noge saznao da moj ujak priprema svadbu. Ne znam zašto vam to govorim, nikada nikome o tome nisam govorila... Časovničar, Mansil po imenu, predložio mi je da pobegnemo, da odemo daleko, da se venčamo, da živimo što dalje od ujaka... Bili smo sami, na jednom kanabetu, eto, kao što je ovo vaše. On je tražio da odmah odbacimo ujaka i udobnosti kuće u kojoj sam živela. Ali u trenutku kad sam pristala da tu zanoćim, kad je sve bilo u meni prelomljeno, ustala sam i pošla. On me nije shvatio, nije me zadržao i otada se nismo videli.

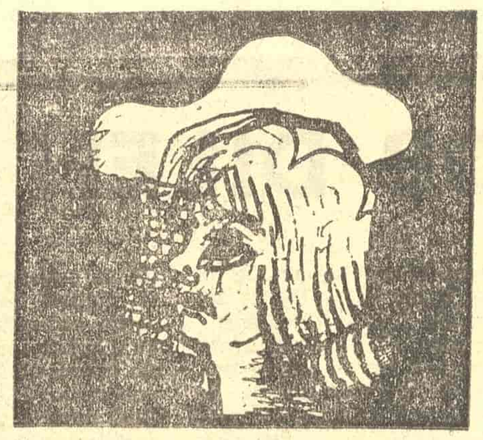

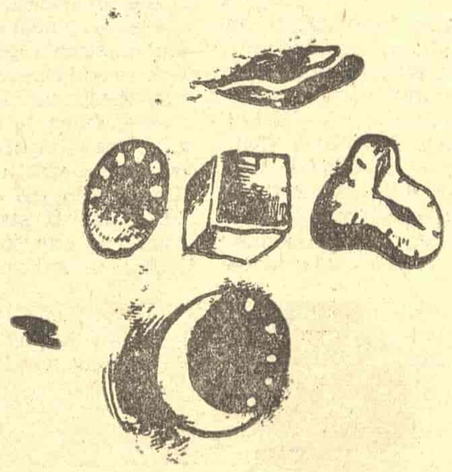

ILUSTROVAO HALIL TIKVEŠA

Gospođa O. je plakala i u njenim suzama, koje su se zadržavale u olucima ispod očiju, mekim uvalama koje je neko drugi izvajao, ugledao sam znake poziva, otkrivanje tajne, koju jedna čestita, ozbiljna žena retko otkriva nepoznatom muškarcu i koja nije samo prosti izraz naklonosti, već poziv, potreba za uklanjanjem svega neprijatno što se desilo u toku ranijih kiša, makar trenutni spas koji je mogao doći u na starom kanabetu.

Bio sam kabir kome je, usred pustinje, vetar ispunio oči peskom.

— Skinite se, gospođo, rekoh, ovde je toplo i možete na miru plakati.

— Kad sam pristala, ponovi gospođa O. kad je sve u meni bilo prelomljeno, ustala sam i krnula. Ali u mojoj sobi, gde sam još neko vreme stanovala, na zelenom mermeru iznad kamina, ostale su male usne, crtež koji smo zajedno napravili mojim karminom. Te usne, njegove usne, oživele su potom i vi ne možete zamisliti kako sam se osećala kada bih na zelenom mermeru primetila da se miču i kao da govore. Posle sam se odselila i trudila da sve zaboravim.

— Ne vredi podsećati se, gospođo. Skinite se, skinite se slobodno. Kad časovnici rade, vreme stoji.

Gospođa O. se najposle skinula, i dok sam navlačio zavesu koja nas je delila od radionice, pogled mi pade na jedan sat iznad njene glave koji je visio o pozlaćenom kabošonu. Taj mehanizam, osetljiv i precizan kao ni jedan od onih koje posedujem ima broičanik u vidu lika madone, a na mestu njenih očiju još dva majušna broičanika od kojih je prvi merio godine, a potonji trenutak puštanja u rad. Da, kupio sam ga onog dana kada me je mala Ponora napustila. I dok je gospođa O. očekivala da joj pridem jer je već prestala da se seća prošlosti, i poprimila pomalo mudar, pomalo vragolast izraz iskusne dame koja realno procenjuje situaciju, majušne brojčanike neprimetno su zamenile Ponorine oči, i ljubeći ih, razumeo sam da se u mom životu ipak nešto desilo, nešto tako strašno i beznadežno kao kad krv sasvim istekne, kao gubitak svega što je dugo sačinjavalo jednog časovničara, da sam, zadovoljavajući svoj trenutni prohtev ispunjavao želju jednom nepoznatom mladiću, kome, na žalost, nije ni moglo pasti u deo da primi neku ovakvu zadocnelu posetu. Trudeći se da održim ugled ozbiljnog čoveka koji saoseća sa jednim bliskim prijateljem a čini prijatnost dragom gostu, morao sam da podnesem ogroman napor u savlađivaniu roja nepoželjnih misli, i kada je, sasvim raspoložena i vedra gospođa O. zatražila da joj posle svega kažem svoje ime bio sam iscrpljen i prazan do te mere da sam jednostavno rekao:

— Zovem se Mansil.

— Mansil? — zavapi gospođa O. Vi se zovete Mansil?

— Da, Ponora, rekoh, zovem se Mansil i uvek sam te voleo.

— Ti si Mansil? Mansil! Kako te odmah nisam poznala? Zašto si dopustio da se sve ovo desi? Zašto si se poigrao sa mnom?

— Da, ja sam Mansil, draga gospođo O., draga mala Ponora, ali bojim se da nisam onaj isti o kome si govorila. Pogledaj ovaj časovnik iznad svojih ramena: on se nije dao prevariti! Kad časovnici rade, vreme teče!

Ona to nikako nije mogla razumeti. Pozivala se na sve ono što sam joj rekao pre našeg prepoznavanja, tražila je da joj sve potanko objasnim, da joj sve ispričam. Ali, kako, kad sam odjednom bio kao oduzet i odvojen od proteklog vremena? Čutao sam i u sebi ponavljao: da gospođa O. nije kročila u moju radnju ja bih i nadalje verovao u istinitost priče čiji smo glavni junaci bili Ponora i ja. Ovako, više nisam u stanju da odgovaram na pitanja koja ona uporno postavlja, kao da se u međuvremenu ništa nije desilo, kao da smo se sreli posle velikog školskog odmora i krenuli putem kući. Ne preostaje mi druga mogućnost: moram da otputujem, ne da bih pobegao, jer, na žalost, nemam od čega da bežim, već da bih jedno kraće vreme izbegavao susrete sa njom u nadi da će me konačno razumeti.

— Tako sam srećna što tvoj voz kasni, kaže Ponora.

A ja vadim iz prsluka časovnik sa dva majušna broičanika i poredim ga sa peronskim: ona je tako daleko, negde između topole obavijene bršljenom i prostrane, kamene terase gde smo se nekada sastajali. U kolenu me, valjda zbog vlage, žiga mesto gde sam nekada bio ozleđen, a u dimu od lokomtiva, u mome grlu ima tragova nepouzdanog zadovolistva što će voz ipak kroz koji trenutak stići i ne prestaje mi ništa drugo već da joj kažem:

— Trebalo bi da kreneš, Ponora. Ne bih voleo da te posmatram dok me voz odnosi.

— Ali, zašto, pita Ponora.

— Eh, ti znaš da nikada nisam voleo rastanke.

KNJIŽEVNE
NOVINE

anketa anketa anketa anketa anketa anketa anketa anketa anketa anketa anketa

IZLAZ JE U VALORIZACIJI

Šta je pokazala zajednička anketa „Telegrama" i „Književnih novina" o sudbini finansiranja književnih i kulturnih listova i časopisa u uslovima privredne reforme

KRAJEM NOVEMBRA redakcije „Telegrama" i „Književnih novina" povele su zajednički anketu među urednicima niza jugoslovenskih književnih i kulturnih listova i časopisa, na temu sudbine finansiranja njihovih i adekvatnih drugih izdanja u uslovima privredne reforme. Anketi su se odazvali Stana Đurić-Klajn („Zvuk"), Dragan M. Jeremić („Savremenik"), Tanasije Mladenović („Književne novine"), Vlatko Pavletić („Matica Hrvatska"), Stipe Šuvar („Naše teme"), Husein Tahmiščić („Izraz"), Miroslav Vaupotić („Kolo"), Milan Mirić („Razlog"), Esad Cimić („Odjek"), Mirko Bošnjak („Telegram"), Mira Alečković („Zmaj"), Stevo Ostojić („Filmska kultura") i Svetlana Velmar Janković („Književnost"). „Telegram" i „Književne novine" objavili su identične tekstove ankete u dva nastavka.

Redakcije nisu smatrale potrebnim da u uvodu ankete posebno obrazlažu poticaje, koji su doveli do postavljanja jedinog pitanja ankete: „Šta mislite o načinu finansiranja književnih i kulturnih listova i časopisa u uslovima privredne reforme?". Isuviše je dobro poznata činjenica, da su se u opštoj restrikciji finansijskih sredstava, što ih zajednica u vreme sprovođenja privredne reforme, upravo na pragu nove budžetske godine, može da odvoji za potrebe kulture, književni i kulturni listovi i časopisi našli su se u posve iznimno nezavidnoj situaciji. Najveći deo njih bio je najvećim postotkom potrebnih sredstava za izlaženje ovisan isključivo o dotacijama fondova za unapređenje kulturne i izdavačke delatnosti. Činjenica da su troškovi izdavanja (i bez eventualnog povećavanja ionako daleko preniskih honorara) augmentirali do neslućenih razmera, a da su sredstva fondova u najboljem slučaju ostala jednaka kao pre godinu dana, dovela je i dotatore i dotirane u gotovo bezizlazan položaj. Ta činjenica vidljiva je manje-više posve jasno iz svih odgovora ove ankete, čime je samo potvrđena i ranije jasna pretpostavka o alarmantnoj situaciji u području kulturno-publicističke i časopisne izdavačke delatnosti. Ne menja ništa na stvari to, što se problemi svagde ne akcentuju jednakom merom, pošto izvestan broj listova odnosno časopisa ima kakvo-takvo zaleđe u nekim izdavačkim kućama, odnosno u vlastitoj usputnoj — a u finansijskom pogledu zapravo kapitalnoj — izdavačkoj delatnosti. Poskupljenja, do kojih je došlo tokom 1965. godine, isključivo su nadirala sa strane, to jest iz grafičkih preduzeća, koja odnose daleko najveći deo dotacija. Nužnost orijentisanja (zbog postojeće objektivne situacije) na velika štamparska preduzeća vuče za sobom nemale usputne izdatke, što ih gutaju pogoni i administracija, usmereni isključivo na račun čiste dobiti — koju je opet, s obzirom na veoma niske tiraže kulturnih i književnih novina i časopisa ovoga časa nezamislivo ostvariti iznad nekog iole zadovoljavajućeg procenta. Pri tome se još uvek ističe činjenica da je osetnije povećanje izdataka mimoišlo samo onu stavku, koja uslovljava sadržajni kvalitet robe, to jest samo pisanje u listovima i časopisima; povećanje troškova progutala je ona strana, koja je zapravo — u pogledu suštinskog kvaliteta — sasvim sporedna: grafičke usluge.

U sklopu cele te bezizlazne situacije, razumljivo je da se kod anketiranih osetila bojazan zbog radikalnog smanjenja delatnosti kulturnih i književnih listova i časopisa (smanjenja delatnosti bilo ograničavanjem ili čak i ukidanjem), te da su ponovo osetili potrebu da dokazuju ono što bi svima — ali ne samo deklarativno — trebalo biti jasno: da su časopisi i listovi nezaobilazni činioci unapređenja kulture i nauke, da prvenstveno oni omogućuju i održavaju kulturnu i naučnu komunikaciju i da bi bez njih i kultura i nauka bile mrtve, okamenjene, neaktuelne i nedostupne, te da je prema tome izdavanje časopisa i listova istovremeno i dužnost prema našem vremenu i potomstvu, prema našoj nacionalnoj kulturi i njenoj afirmaciji u inostranstvu i prema pravim izvorima za odgajanje ljubitelja književnosti i kulture.

U anketi je palo niz predloga za pronalaženje izlaza iz momentalne situacije. Iako ne deklarativno, kao jedan od povremeno mogućih izlaza naveden je u praksi časopisa „Zvuk", koji izdaje Savez kompozitora Jugoslavije, uz cenu ličnih samoodricanja kompozitora, koji iz svojih autorskih prihoda izdvajaju sredstva za taj časopis. Navedene su neke druge mogućnosti da se izdvoje sredstva iz poreza na autorske honorare i tome dodaju i prihodi koji se ostvaruju od dela naših i stranih klasika, a koji godinama već ostaju izdavačima, iako nije vidljivo da su svojim priticanjem uspeli delovati na smanjenje cene knjizi; upozoreno je nadalje, da bi se dotiranje listova i časopisa moglo ostvariti iz rezervi, koje bi se mogle naći u posebnom fondu iz autorskih prava mrtvih pisaca, zastarelih za privatne naslednike posle pedeset godina, pa čak i u postotku koji bi se skupljao iz autorskih prava daljnih rođaka, ne pravih direktnih naslednika pokojnih književnika i umetnika, i to bez obzira na formalne zakonske razmake od predviđenih pedeset godina. Napomenuta je takođe mogućnost da se poveća sudelovanje pojedinih preduzeća u finansiranju časopisa — pošto je upozoreno na činjenicu da se velik broj postojeće dnevne i zabavne štampe ionako ne finansira vlastitim prihodima, nego iz drugih izvora, najčešće iz grafičkih usluga. Usputni predlozi, koji bi mogli pomoći poboljšavanju situacije kulturnih i književnih listova i časopisa, odnosili su se na potrebu mnogo izdašnijeg pomaganja javnih biblioteka (iako je tu i opet potrebna od nekud dotacija), ali i na mogućnost da se „unutrašnje rezerve" jednog dela naše izdavačke delatnosti nađu u malim, tako zvanim specijalizovanim štamparijama, koje ne nose na sebi teret velikih pogona i administracije.

Jedan deo anketiranih urednika sagledao je ne samo gole finansijske teškoće izdavanja kulturnih i književnih listova i časopisa, nego se osvrnuo i na pitanje kvaliteta koje iz više razloga u ovome času imperativno iskače u prvi plan razmatranja, iako kvalitet nije odlučujući faktor u povećanju tiraža naših listova i časopisa sa područja kulture i književnosti. Tako je istaknuto da treba finansirati ostvarene i zacrtane programske orijentacije književnih i kulturnih listova i časopisa, a ne puke naslove, ili čak i samu naviku određene grupe ljudi da po svaku cenu izdaju nešto kao list, ili nešto kao časopis. Istovremeno je upozoreno da o kvalitetu pojedinog lista ili časopisa ne treba odlučivati isključivo na osnovu tiraža, već na osnovu pažljivog ispitivanja kvaliteta sadržaja, „nevidljivog" delovanja koje je pristuno iako ne i egzaktno merljivo. Prema tome, anketa očigledno upućuje na prvi konkretni zahvat, koji treba da stvori izlaz iz nastale situacije: izmeniti kriterij na osnovu kojega se dotiraju pojedini kulturno-književni listovi i časopisi. Izrečena su mišljenja da negde postoji prevelik broj književnih časopisa kojima je socijalna funkcija mnogo bliža od umetničke ili kulturne — a da se ne spominju već ranije apostrofirane anomalije, da se iz fonda za izdavačku delatnost republičkih sekretarijata za kulturu finansiraju časopisna izdanja koja zaista nemaju nikakve veze s kulturnom problematikom.

Sve te okolnosti i činjenice ukazuju na jedino moguće rešenje: da bi se izbeglo životarenje, uslovljeno nedovoljnim finansijskim sredstvima, što nužno dovodi do osetljivog pada kvaliteta valja se odlučiti na valorizaciju i omogućiti određenom, koliko je moguće većem broju izdanja profesionalne uslove izlaženja; eklatantno je naime da je od veće koristi za zajednicu stimuliranje manjeg broja izdanja u normalnim uslovima rada, nego rasparčavanje sredstava, koja bi, nikome dovoljna, dovodila sva izdanja u svakim danom sve bezizlaznije i apsurdnije položaje. Rečeno je i konkretno da bi jedan autoritativni društveni skup i jedna javna rasprava trebalo da utvrde čemu da se da prioritet u finansiranju, i kakva su časopisna i žurnalistička izdanja neophodna našoj kulturnoj sredini u ovome času.

Zahvaljujući na ovome mestu svima koji su sudelovali u ovoj anketi, redakcije „Telegrama" i „Književnih novina" nastojaće i ubuduće da, bilo izdvojeno ili zajedničkim istupom, osvetle i rasprave pitanja koja bi mogla doprineti raščišćavanju ovih i drugih konkretnih problema našeg tekućeg kulturnog života.

inostrane teme

BOB DILEN osvaja Ameriku

VEĆ TRI I PO godine, tačnije rečeno od 6. jula 1962. godine, dana kada je umro Fokner, američki književni kritičari nervozno pretražuju horizont tražeći romansijera ili pesnika koji bi se mogao smatrati nacionalnom figurom broj jedan u oblasti književnosti, kao što su to bili Fokner, i pre njega, Hemingvej. Ne iznenađuje mnogo što su kritičari svoja istraživanja usmerili pre svega na brojne američke koledže, pokušavajući da odgovore na pitanje ko je pisac koga ovi budući pisci, profesori i kritičari najradije čitaju. Jedna nedavna anketa među apsolventima engleske književnosti na tri američka univerziteta otkrila je da je njihov najomiljeniji savremeni američki pisac dvadeset četvorogodišnji Bob Dilen, pisac pesama u folklornom maniru, kompozitor i pevač.

Šta Boba Dilena čini tako popularnim? Na ovo pitanje nije teško odgovoriti: socijalni i lični protest koji prožima njegove pesme. „Nama nije ni najmanje stalo do *angsta* Mojsija Hercoga ili privatnih fantazija Normana Majlera", piše jedan student. „Nas zanimaju stvari kao što su pretnja nuklearnog rata, pokret za građanska prava, šireći zadah nepoštenja, konformizma i licemerstva, naročito u Vašingtonu, a Bob Dilen je jedini američki pisac koji obrađuje ove predmete na način koji za nas ima smisla".

Bob Dilen je stekao dvostruku popularnost: kao vodeća figura u svetu američke folklorne pesme i kao tinejdžerski muzički idol čije se ploče sa snimcima njegovih, takozvanih „folk-rok" pesama prodaju gotovo isto toliko koliko i snimci engleskih čupavaca, Bitlsa. Po svome izgledu Dilen podseća na pravog pravcatog bitnika: farmerke, izgužvana radna košulja, tamne naočari, duga, neočešljana kosa i mršavo, bledo, ispijeno lice. Svoje stihove najčešće čita sam se prateći na gitari ,dok između stihova svira na harmonici, koja mu se uvek nalazi pri ruci.

Ovaj najnoviji idol američke omladine rođen je 24. maja 1941. Detinjstvo je proveo u jednom malom rudarskom gradiću u državi Minesota, odakle je kako sam kaže, bežao u 10, 12, 13, 15, 15'2, 17 i 18 godini i u koji je, pošto bi bio uhvaćen, morao da se vrati svaki put sem jedanput. Njegovo pravo ime je Bob Cimerman, a promenio ga je zbog divljenja prema Dilenu Tomasu. U desetoj godini kupio je svoju prvu gitaru i naučio je da svira. U petnaestoj je savladao veštinu sviranja na harmonici, zaneo se pevanjem folklornih pesama i napisao svoju prvu ljubavnu baladu posvećenu — Brižiti Bardo.

Nakon maturiranja Bob Dilen je proveo šest sumornih meseci na univerzitetu, a zatim je izabrao novu karijeru: postao je putujući pevač folklornih pesama i prokrstario je Ameriku vozeći se auto-stopom. Početkom 1961. godine doživeo je svoj izvođački debi u Njujorku, u Grinič Vilidžu, postigao ogroman uspeh i pretekao mnoge već afirmisane pevače svojim komičnim, „govornim bluzom" Uspeh ga je naveo da se pozabavi ozbiljnijim temama, i u njegov repertoar uskoro su ušle serije antiratnih pesama i serije pesama u kojima se protestuje protiv socijalnih nepravdi. Jedna od njih, „Duvanje u vetar", koju je Dilen napisao 1962. godine, postala je himna pokreta za građanska prava i učinila ga slavnim u celoj američkoj naciji.

Opšte je mišljenje da su njegove pesme ,koje peva sam ili koje interpreti raju drugi pevači, stvarno revolucionarisale američku popularnu muziku. Do njega se plačevno pevalo o nesrećnim studentskim i gimnazijskim ljubavima, dok se sada peva o stvarima kao što su rat, inostrana politika i beda. „Sve u svemu, Dilen je u mnogome odgovoran za iznenađujuće interesovanje koje mlađa generacija ima danas za ozbiljna pitanja kao što su građanska prava i Vijetnam. U stvari, on ima direktniji uticaj na ono šta se dešava sa mladim ljudima u Americi danas... od gotovo ijedne druge ličnosti u zemlji", kaže jedan njegov obožavalac.

Mora se priznati da Dilen za svoju popularnost treba da zahvali pre svega svom izvođačkom i književnom, pa tek onda kompozitorskom daru. Njegove melodije su prilično obične i neoriginalne. Kao literarni stilista on često deluje anahronično, jer su mnoge njegove pesme pisane u maniru koji podseća na pseudo-poeziju tridesetih godina. Na primer, Dilenove „Gospodare rata" sasvim lepo su mogli napisati 1937. godine Kliford Odets ili Maksvel Anderson: „Dođite vi gospodari rata. Vi koji pravite sve topove / Vi koji pravite ubilačke avione / Vi koji pravite velike bombe / Vi koji se skrivate iza svojih stolova / Želim samo da znate / Da mogu da progledam vašu masku... / Nadam se da ćete umreti / I da će vaša smrt brzo doći / Pratiću vaš kovčeg / Jednog bledog poslepodneva / I posmatraću dok se spuštate / Dole u svoju smrtnu postelju / I stajaću iznad vašeg groba / Dok ne budem siguran da ste mrtvi".

Dilenove pesme pokazuju da on neguje više stilova, da ume da bude izvanredno liričan, ali i krajnje nejasan, i da sasvim uspešno meša tradicionalni stil folklorne pesme sa tehnikama moderne poezije. Površinska bitnička poza koju Dilen nastoji da nametne, skriva, u stvari, jednog izvanredno inteligentnog, senzitivnog, uznemirenog i načitanog mladića. On dobro poznaje većinu klasičnih i modernih pesnika, i njegovi stihovi ponekad podsećaju na V. H. Odna.

Ono čime Bob Dilen osvaja to je, pre svega, njegov prkos, otpor svemu što je zvanično i autoritativno, ali i što je obično i banalno. Tradicionalni stil njegovih balada sasvim lepo pristaje otporu koji on ispoveda: „Koliko godina može planina da postoji / Pre nego što bude sprana u more? / Da, a koliko puta mogu neki ljudi postojati / Pre nego što im se dozvoli da budu slobodni? / Da, koliko puta čovek može okrenuti glavu / Pretvarajući se da prosto ne vidi? / Odgovor, prijatelju moj, je duvanje u vetar / Odgovor je duvanje u vetar".

Mada veliki broj američkih kritičara nije nikada čuo za Boba Dilena, oni koji poznaju njegovo delo imaju podeljena mišljenja. Jedni ga ne uzimaju ozbiljno, dok drugi smatraju da on može biti važna nova ličnost u američkoj književnosti pošto uzima poeziju iz ruku akademičara i vraća je masama, što predstavlja izvanredno zdravu tendenciju. Pesnik Stenli Kunic možda najbolje objašnjava i brani „fenomen Bob Dilen": „Ja mislim da je interesovanje za njega zdrav znak, jer nema razloga zašto popularna umetnost i selektivnija, ezoterična umetnost ne mogu veselo koegzistirati .Popularna umetnost je osnova na kojoj počiva lepa umetnost. Što je viši nivo ukusa u popularnoj umetnosti, nada za evoluciju velike lepe umetnosti punija je obećanjima".

Iako, razumljivo, Bob Dilen ne može da bude naslednik ni približno ravan svojim prethodnicima Fokneru i Hemingveju, on je, nesumnjivo, zanimljiv fenomen koji, u stvari, više govori o onima koji su ga načinili svojim idolom, nego o samom sebi.

L. N.

BOB DILEN RECITUJE SVOJE STIHOVE NA FESTIVALU FOLKLORNE POEZIJE U NJUPORTU

Glavni i odgovorni urednik Tanasije Mladenović. Urednik Predrag Palavestra Sekretar redakcije Bogdan A. Popović. Tehničko umetnička oprema Dragomir Dimitrijević. Redakcioni odbor Božidar Božović, Dragoljub S. Ignjatović, Momo Kapor, Dragan Kolundžija, Velimir Lukić, Slavko Mihalić, Aleksandar Petrov, Predrag Protić, Dušan Puvačić, Izet Sarajlić, Pavle Stefanović, Dragoslav Stojanović-Sip, Kosta Timotijević i Petar Volk List izlazi svake druge subote Pojedini primerak 50 dinara Godišnja pretplata 1 000 dinara, polugodišnja 500 dinara. Za inostranstvo dvostruko. List izdaje Novinsko izdavačko preduzeće „Književne novine", Beograd Francuska 7. Redakcija Francuska 7. Telefoni: 627-286 (redakcija) i 626-020 (komercijalno odeljenje i administracija). Rukopisi se ne vraćaju. Tekući račun broj 601-1-208. Štampa „Glas", Beograd Vlajkovićeva 8.